

VEREENIGING
TER
BEOEFFENING
VAN DE
KRIJGSWETENSCHAP.

Vertalingen en Overdrukken.

VIERDE SERIE.

V.

Het Marcheeren der Infanterie.

Vertaling van: *Der Marsch der Infanterie*. Eine Betrachtung vom Standpunkte unserer reglementären und sanitären Vorschriften von FRANZ SCHNÖTZINGER, k. u. k. Hauptmann im Infanterie-Regiment Graf von KHEVENHÜLLER N°. 7, voorkomende in het tijdschrift: Organ der militär-wissenschaftliche Vereine LVIIIe Band, 1es Heft.

's-GRAVENHAGE,
FIRMA C. VAN DOORN & ZOON
1899.

Het marcheeren der Infanterie.

(Eene beschouwing gegrond op de Oostenrijksche voorschriften door
FRANZ SCHNÖTZINGER, Kapitein bij het 7e Infanterie-
regiment GRAAF VON KHEVENHÜLLER).

INLEIDING.

Het gevleugelde woord van Napoleon I of (volgens sommigen) van den Maarschalk van Saksen, dat de overwinning zit in de beenen der soldaten, heeft ook heden ten dage de diepe beteekenis nog niet verloren, die daaraan werd gehecht door deze groote veldheeren. Beschouwen wij die uitspraak nader, dan ligt daarin opgesloten, dat de overwinning aan die infanterie zal ten deel vallen, die in vreedestijd het beste in het marcheeren geoefend is. Bij de voorbereiding in vreedestijd hebben wij dus reeds te letten op deze waarheid.

De spieren van den soldaat moeten zoodanig geoefend en gehard worden, dat, eene oordeelkundige regeling van de marschen bij doelmatigē kleeding en uitrusting vooropstellende, de man marschvaardig blijft tot het einde van zijn dienstdtijd. Men moet zoover komen, dat bij een marsch met volledige bepakking en bij elke temperatuur geene achterblijvers voorkomen en dat den man na afloop van den marsch nog een overschot aan kracht rest voor het gevecht of voor den veiligheidsdienst.

Beschouwen wij bovenstaande eischen meer van nabij, dan ontwaren wij een ruim arbeidsveld. Hooveel is over dit onderwerp niet reeds gesproken, geschreven en bevolen! En niet-

tegenstaande dat, blijft ook op dit gebied, evenals op elk ander, nog eene groote speelruimte over voor individueele opvattingen.

De in de praktijk opgedane ervaring kan, mits goed doorzocht, op een analoog geval toegepast, er veel toe bijbrengen om goede uitkomsten te verkrijgen. Opgedane eigen ondervinding moet openbaar worden gemaakt, gevolgtrekkingen moeten worden gemaakt uit voorbeelden van vredes- en oorlogstijd. Een oud spreekwoord zegt: »Lang is de weg door de voorschriften, kort die door voorbeelden.»

Het woord »weg" beteekent hier natuurlijk het zich eigen maken van eene bepaalde wetenschap. Om niet verkeerd begrepen te worden, verklaar ik hier, dat vóór alles de betrekkelijke reglementen goed gekend moeten worden. De reglementen en voorschriften toch zijn, goed beschouwd, niet anders dan gevolgtrekkingen, door de meest bekwamen en meest bevoegden uit de door hen doorloopen leerschool gemaakt. Eigen ervaring mag dan ook alleen als richtsnoer dienen binnen het kader der voorschriften en kan dan zeker veel bijdragen tot nut van den troep en tot betere bereiking van het doel.

Alléén met lijdelijke gehoorzaamheid bereikt men geen groote uitkomsten. De ondergeschiktheid eischt van iederen soldaat, van welken rang ook, nog eene soort »taktische" gehoorzaamheid, die er toe leidt om na te denken en de ruimte, welke het voorschrift laat, zoo goed mogelijk te gebruiken tot bereiking van het doel.

De lezer wordt uitgenoodigd van dit standpunt de hierna volgende beschouwingen te beoordeelen en geene andere drijfveren te zien in het hier en daar verwijzen naar vroegere geschriften, want hoe die worden opgenomen is voor schrijver dezes inderdaad van geen direkt belang.

Er is nog iets: de groote omvang van de te verwerken stof leidt vanzelf tot splitsing in onderdeelen.

Het zijn deze overwegingen, welke mij er toe geleid hebben, mijne persoonlijke ervaringen, benevens geloofwaardige, gedetailleerde berichten omtrent marschen uit de krijgsgeschiedenis,

die mij bijzonder belangwekkend voorkwamen, bijeen te zamelen.

Ik wensch een en ander te bespreken in eene verhandeling, die wel geen aanspraak maakt op den naam van monographie, maar toch iets meer beteekent dan met eene *causerie* wordt bedoeld. Zooveel mogelijk zal uit elk aangevoerd voorbeeld, hetzij uit de krijgsgeschiedenis hetzij uit mijne eigen ervaring, dadelijk eene leering worden afgeleid.

Tot het geven van een zaakkundig en rijp oordeel over de oefeningen in het marcheeren, zoowel als over den marsch in het algemeen, ben ik wellicht door omstandigheden beter in staat dan de meesten mijner ranggenooten.

Niet gelijk de anderen toch besteeg ik onmiddellijk na mijne bevordering tot kapitein den gemakkelijken viervoeter, doch bleef gedurende de eerste twee jaren van mijne thans achtjarige kapiteinsloopbaan onbereden. Te voet commandeerde ik gedurende dien tijd mijne compagnie, die bij 3 voorjaarsoefeningen en 1 herfstoefening (1886, 1887, 1888) bijna de oorlogsterkte bereikte.

Ten slotte zij het mij vergund hier eene overweging mede te deelen, die mij in hoofdzaak er toe bracht deze studie openbaar te maken.

Voor den drempel van de 20e eeuw staande, zien wij de oorlogsterkte der legers aangroeien tot een nauwelijks meer te overtreffen getal, waarmede natuurlijk eene evenredige vermindering der hoedanigheid moet gepaard gaan. De meening ligt voor de hand, dat met geringere quantiteit, maar betere qualiteit, het doel beter zou kunnen worden bereikt. Een terugkeer op dezen weg zal nog niet dadelijk leiden tot wederinvoering van legers, geheel uit beroepssoldaten samengesteld, maar dit blijft toch steeds het ideaal.

De beroepsofficieren zijn het er vrijwel over eens, dat wij ons niet op den goeden weg bevinden, wanneer wij — zooals thans geschiedt — den soldaat meer volmaakte wapenenen dan vroeger in handen geven, maar hem minder grondig in het gebruik daarvan oefenen.

Waar ik in de volgende bladzijden van het zooveel omvat-

tende en zoo rijk geschakeerde onderwerp: »Het marcheeren der Infanterie" voornamelijk de vereischte oefening in vredes-tijd zal behandelen, hoop ik van de gelegenheid gebruik te maken om vooral de aandacht te vestigen op de bovenbedoelde tegenstrijdigheid.

I. Regeling van Marschen.

Uit mijne ervaring tijdens de bezetting van Bosnië en de Herzegowina, kan ik het navolgende mededeelen:

De hoofdcolonne (II), bestaande uit het Hoofdkwartier van het XIIIe Legerkorps, het Stafkwartier van de VIe Divisie, de 1e, 2e en 3e berg-brigade, 4 eskadrons huzaren, 2 afdeelingen artillerie en 1 compagnie genietroepen, moest op den 29en en 30en Juli 1878 over de pontonbrug bij Brod de Save overschrijden.

Nadat de 1e berg-brigade op den 29en Juli op den linker-oever was aangekomen, zouden op den 30en het korpshoofdkwartier, het stafkwartier der VIe Divisie, de 2e en 3e berg-brigade en de geheele trein volgen. Met het oog hierop was de VIe Divisie in het opmarschgebied bij Brod geconcentreerd. Voor het 27e reserve-infanterie-regiment, Koning der Belgen, waartoe ik als luitenant, bataljons-adjutant behoorde, was het den 30en ten 4 ure v.m. reveille in het bivak op de Hutweide ten noorden van Brod, oostelijk van den Essegerstraatweg.

Overeenkomstig de bevelen van den Divisie-commandant, was het regiment — bestaande uit den staf, het 4e en 5e veldbataljon — ten 6 u. 30 min. v.m. aangekomen bij de pontonbrug, en had in het gros van de divisie zijne plaats ingenomen achter de treinen van het korpshoofdkwartier en van den divisiestaf; achter het regiment volgde het 7e reserve infanterie-regiment Baron Maroicic.

Niettegenstaande het op dit uur reeds tamelijk warm begon te worden, stond het regiment met het geweer bij den voet, en zonder de uitrusting af te hangen, een vol uur aan den

linkeroever bij de brug. De mantel werd toen ter tijde gerold gedragen van den linkerschouder naar de rechterhenp afhangelende. Zonnekappen voor halsbescherming behoorden niet tot de uitrusting. Om den inhoud der veldflesschen van de manschappen bekommerde zich, voorzoover mij bekend, niemand. Eindelijk marcheerde het regiment om half acht voormiddag in zeer opgewekte stemming over de brug.

Het doel van den dagmarsch was het 20.5 K.M. ver gelegen Dervent, dat onder gewone omstandigheden en met inachtneming van één uur rust, gemakkelijk in 6 uren kon worden bereikt. Het liep echter anders af. Het eerste halfuur werd vlot gemarcheerd. De lucht was helder, de zon brandde geducht. Spoedig werd de hitte hinderlijk.

Als bereden officier, tevens den dienst verrichtende van officier voor speciale diensten bij het regiment, kreeg ik bevel om aan den staart van het regiment te blijven.

Er werd vergund de halsdas af te doen en de bovenste jasknoop los te maken, en hiermede meende men reeds uiterst vrijgevig te zijn geweest.

Herhaaldelijk ontstond oponthoud, voornamelijk veroorzaakt door den vóór het regiment marcheerenden trein van het korps-hoofdkwartier en doordien men aan den weg werkte; bij Han Luzani moesten de voertuigen van den trein zelfs stuk voor stuk met versterkte bespanning naar boven worden gesleept. Eindelijk was het groote rust.

Hiertoe liet men de colonne in massa opmarcheeren op een plateau links van den straatweg, waarop zich geen enkele boom of struik bevond. Zonder de geweren aan rotten te zetten of den ransel af te leggen, werd eenvoudig »liggen" gecommandeerd.

Zoo werd een uur gerust, zonder schaduw en zonder water; de congestie der manschappen werd er slechts door verhoogd en het zon zeker beter zijn geweest, eenvoudig door te marcheeren. Toen dan ook na deze rust weder verder gemarcheerd zou worden, traden de manschappen met hoopen uit het gelid en lieten zich ter weerszijden van den straatweg op den grond vallen. De tassen der officieren van gezondheid, die slechts

zeer gebrekkig waren voorzien, alsmede de waterflesschen der ziekendragers, waren in den kortst mogelijken tijd ledig. De sterk gedunde colonne bewoog zich in zeer gedrukte stemming tussehen deze haag van slachtoffers der onvoldoende maatregelen, die voor den marsch genomen waren.

Aan den staart dezer colonne marcheerende, betreurde ik het zeer, dat mij in de mij toebedeelde functie geene middelen ten dienste stonden om hulp te verleenen.

Innig medelijden vervulde mij met de neerzijgende brave Stiermarkers; ik zag hoe ze allen met opgezette, roode gezichten, met verwarde blikken, met wit schuim op den mond, zich van vertwijfeling de haren uitrukten. Ik zelf, te paard zittende, greep telkens onwillekeurig met de hand naar het hoofd, waar ik een gevoel had of het daarbinnen kookte.

De sterkte versmolt zoodanig, dat van de 236 man per compagnie, waarmede wij uit Graz waren afgemarcheerd, er gemiddeld slechts 20 op de bivakplaats bij Dervent opmarcheerden. Het was toen half zes n.m. (niet half vijf, zooals de officiële opgave luidt in : »Die Occupation Bosniëns und der Hercegowina durch k. k. Truppen im Jahre 1878.") Velen, wier moreele kracht hen tot het einde van den marsch in rij en gelid had gehouden, zakten thans in elkander, werden gelaafd en kwamen weer bij; enkelen, waaronder een brave sergeant-majoor, dienstdoend officier, bleven echter op de plaats dood.

Onder een kleinen groep boomen waar wij officieren, naast het bivak voor den troep het onze inrichtten, vond ik een man van de pionierafdeeling van het regiment, met wezenlooze, ten hemel gerichte blikken, die met zooveel kracht de armen om een boom had geslagen, dat ik hem slechts met moeite los kon maken. Ik liet hem met frisch water laven en hem daarna met een steun onder het hoofd op het gras nederleggen.

Drie hevige onweersbuien maakten ons in den loop van den nacht tot op het hemd toe nat. Tweemalen droogden wij onze doorweekte kleederen aan de bivakvuren. Tegen den morgen

waren alle achterblijvers in het bivak aangekomen, maar in welk een toestand!

Elf man van de colonne stierven tengevolge van zonnesteek, gedeeltelijk onderweg, gedeeltelijk in het bivak, daaronder acht van het regiment.

De door mij geredde pionier, wiens lot ik met belangstelling bleef volgen, maakte tot Serajewo nog alle marschen schijnbaar gezond mede; daar gekomen stierf hij echter in het militaire hospitaal aan harsenverlamming. Hoeveel manschappen van het reserve-regiment eerst later, na terugkeer in het vaderland, aan de gevolgen van dezen marsch stierven, kan thans bijna niet meer worden nagegaan. Toch geloof ik dat een groot deel der in de jaren 1878 en 1879 in dit reeruteeringsdistrict overleden soldaten van het reserve-regiment, de kiem des doods bij dezen marsch in zich opnamen. Het sterftecijfer toch was in deze jaren zeer hoog, hooger nog dan na de veldtochten der jaren 1859 en 1866, toen verwondingen voor den vijand er het grootste aandeel in hadden.

Intusschen moet mede als een voorname oorzaak voor de groote sterfte worden aangemerkt, dat meermalen de dysenterie heerschte. Vooral trad deze op tijdens den terugmarsch van het reserve-regiment van de Romanja planina naar Brod. Deze terugmarsch ging door het inundatiegebied der Save en duurde tot Graz drie weken (25 October tot 13 November 1878), terwijl steeds in regen en sneeuw werd gebivakkeerd.

Door eene hooge autoriteit is later de opmerking gemaakt, dat de mannen van het reserve-regiment zich in Bosnië zwak hebben getoond!

Ik daarentegen ben van meening, dat wanneer de soldaat niettegenstaande een knagende en steeds toenemende hoofdpijn zoolang doormarcheert totdat hij dood ter aarde stort, zulks het grootste bewijs is van heldhaftig plichtgevoel, van discipline, van moreele en fysieke krachtsontwikkeling.

Deze opmerking moet dan ook naar mijne overtuiging berusten op onjuiste inlichtingen en meeningen. Niet het gehalte der manschappen was de oorzaak van de catastrophie op den marsch

van 30 Juli, maar het algeheele gebrek aan voorzieningen bij de groote hitte.

Voorts vraag ik wat er geschied zou zijn, wanneer de vijand ons had aangegrepen na deze rust, waarbij zelfs de reglementair voorgeschreven maatregelen waren verwaarloosd! De acht ineengesmolten hoopjes, geschaard om het vaandel, zouden een zware taak hebben gehad om dit te verdedigen! Van een verder voortrukken zou dan geen sprake meer zijn geweest!! — Toch behoorde op dat oogenblik eene ontmoeting met de opstandelingen volstrekt niet tot de onmogelijkheden; drie dagen later werd tusschen Maglaj en Zepce het 5e Eskadron van het 7e Huzaren-regiment niettegenstaande onze »diplomatieke inlichtingen» leelijk toegetakeld.

Alvorens over te gaan tot eene kritische beschouwing van de bevelen voor den marsch op 30 Juli, zij mij eene moraal-philosophische en eene militair-philosophische opmerking vergund.

In algemeenen, moraal-philosophischen zin redeneerende, beweren sommigen »uit de geschiedenis leert men niets; alles »moet men eerst zelf ondervinden,» of korter: »Door schade »wordt men wijs.»

Daar staat echter de volgende redeneering lijnrecht tegenover :

Alle voortbrengselen der beschaving, die wij als wetenschap, kunst, industrie, enz. van onze voorvaderen hebben geërfd en die door ons zijn verbeterd, werden toch zeker door de bevoegde autoriteiten toegepast op de voorschriften, bij de kleeding, uitrusting enz. Hetgeen naar menschenberekening het beste is, wordt voor de legers van den staat gebruikt. Voorts is het eene nitgemaakte zaak, dat het in dezelfde colonne marcheerende 47e reserve-infanterie-regiment en ook de infanterie van de 7e Divisie geen enkel man aan zonnesteek verloren, niettegenstaande deze troepen evenveel van de buitengewone hitte te lijden hadden en de 7e Divisie nog 6 K.M. meer had af te leggen. De commandanten van *deze* colonnes en troepen-afdeelingen, die op denzelfden datum (30 Juli) bij Alt-Gradiska over de Save gingen, schijnen dan toch betere marschregelingen getroffen te hebben; zij hadden blijkbaar wel wat uit de ge-

schiedenis geleerd en behoeften niet eerst schade te ondervinden om wijs te worden.

De chefs van de door mij nader beschouwde colonne, hadden gedurende hun langen diensttijd ongetwijfeld meermalen bij groote hitte gemarcheerd; ja de colonne zelf had reeds vijf marschen achter den rug van Esseg tot Brod en gedurende die marschen was het eveneens buitengewoon warm geweest.

Vanwaar dan zooveel dooden op dien eenen marsch?

Dat men uit de geschiedenis niets zou leeren, doch alles eerst zelf moet ondervinden is dan ook volkomen onjuist. Alleen hij die zich van de zaken niets aantrekt, hij die geen plichtgevoel bezit, zal geen nut weten te trekken van hetgeen uit de geschiedenis, uit de ondervinding, uit de voorschriften, uit de tegenspoeden valt te leeren. Dit spruit dan evenwel alleen voort uit onverschilligheid en uit gebrek aan eene juiste opvatting van plicht.

En wat nu de militair-philosophische opmerking betreft. Een eerste eisch voor elken oorlogsmarsch moet zijn, dat men de colonne gevechtsvaardig aan het doel brengt, d. w. z. zoo sterk mogelijk en niet in een toestand van uitputting.

De troep moet in staat zijn op elk uur van den dag en bij elke temperatuur te marcheeren. Strategische overwegingen kunnen juist op de warmste dagen het vroegtijdig afmarcheeren onmogelijk maken, de troepen-commandant moet dan op eigen initiatief de noodige maatregelen nemen tegen den grootsten vijand van den marcheerenden soldaat — de hitte. Voor brigade-commandanten en hogere chefs behooren deze details niet tot hetgeen zij ter uitvoering van een marsch te regelen hebben. Wanneer een hooger bevelhebber dit toch wilde doen, zou dit strikt genomen een slecht teeken zijn voor de bekwaamheid van zijne onderaanvoerders.

Toch leidt deze laatste redeneering in den oorlog niet altijd tot het doel. Heeft men nu eenmaal minder diep doordenkende troepen-commandanten — en het is wel aan te nemen dat die bestaan — dan dient de hogere bevelhebber er *wel* toe over te gaan om details van uitvoering, als hier werden bedoeld, in zijne marschdispositiën op te nemen.

En met deze beschouwingen zijn wij reeds midden in de kritiek.

Het hoofdkwartier van het XIIIe Legerkorps had de detail-regeling van den Save-overgang op 29 en 30 Juli en van den verderen marsch overgelaten aan den Staf der VIe Divisie. Deze laatste gaf het marschbevel dat voorkomt op blz. 115 van het door den Generalen Staf uitgegeven werk.

Dat in dit marschbevel geen gewag wordt gemaakt van voorzorgen tegen de heerschende groote hitte, zou als volgt verklaard kunnen worden.

I. De toenmaals van kracht zijnde 1e Druk van het Dienst-Reglement Tweede deel 1874 schrijft in punt 1 van § 1 voor: »Elk commandant van eene marcheerende troepen- of trein-colonne is er voor verantwoordelijk, dat deze zonder ander dan onvermijdelijk tijdverlies, slagvaardig de plaats van bestemming »bereikt.»

Dat in deze zinsnede als troepen-commandant en verantwoordelijk gestelde, *alleen* de regiments-commandant wordt bedoeld, kon toenmaals zonder bezwaar door den Divisie-Commandant worden aangenomen. Noch het 1e, noch het 2e deel van het toenmalige Dienst-reglement gaf eene nadere aanduiding van hetgeen men onder »troepen-commandant" te verstaan had. Eene definitie hiervan kwam eerst voor in den 2en Druk, die in het jaar 1886 verscheen en thans nog van kracht is.

II. Het Departement van Oorlog had zes weken vóór het begin der operatiën, bij beschikking van den 16en Juni 1878, 11e Afd. N°. 1259 een supplement uitgegeven tot de »Hand-leiding voor het onderwijs in de gezondheidsleer ten gebruike »van de korpsscholen voor onderofficieren en minderen. 1876." Hierin kwam eene nadere verklaring voor van het wezen, de oorzaken, verschijnselen, voorbehoedmaatregelen en behandeling van den zonnesteek. Nog vóór den afmarsch was dit supplement rondgedeeld aan alle bevelhebbers, troepen en inrichtingen.

III. Van de zijde van den Staf der Divisie mocht men aannemen, dat de onderhoorige troepen-afdeelingen door de bij

groote hitte, gedurende verscheidene dagen afgelegde marschen om zich te verzamelen bij het overgangspunt te Brod, reeds voldoende ingemarcheerd waren.

Wil men dan ook aan den Staf der Divisie een verwijt maken, dan kan dit zich slechts tot het navolgende bepalen.

1°. Er werd niet op gewezen dat men in Bosnië, een zwak bevolkt en weinig bebouwd land, met wellicht vijandig gezinde bevolking, met dungezaaide dorpen, en zonder waterleidingen of bronnen, er op moest rekenen alleen water te zullen aantreffen in de natuurlijke waterloopen.

2°. Het uur van afmarsch op 30 Juli werd ongetwijfeld te laat gesteld. Ik meen echter zeker te weten, dat aan de verschillende korpscommandanten van wege den Divisie-commandant zeer practische aanwijzingen waren verstrekt — zoowel mondeling als schriftelijk — omtrent den marsch, de rusten, de legering, enz. in de te bezetten landstreek en dat deze autoriteit ingevolge de bevelen van hoogerhand het uur van afmarsch bepaalde.

Van de werkzaamheid van den Commandant der 3e bergbrigade, die tevens als colonne-commandant fungeerde, is mij niets bekend. Ik kan alleen constateeren, dat ik den colonne-commandant gedurende den geheelen marsch niet zag.

En nu naar den troep.

In de colonne marcheerden de drie reserve-infanterie-regimenten achter elkander, eerst het 27e, dan het 7e en achteraan het 47e. Wat de voorzorgsmaatregelen voor den marsch betreft met het oog op de groote hitte, kan ik slechts beoordeelen wat er bij het 27e regiment geschiedde.

Het geringe aantal achterblijvers bij de onder hevige hitte, ter concentratie, afgelegde vijf marschen van Esseg naar Brod, vestigde wellicht de meening dat het zonder buitengewone voorzorgsmaatregelen ook wel ging. Men verloor daarbij echter uit het oog, dat men bij het overschrijden der Turksche grenzen afscheid nam van bebouwde streken, dat men slechts weinig bewoonde oorden zou aantreffen en dat er geene putten ter

beschikking zouden zijn. Langs den marschweg van 30 Juli mocht men ook niet op natuurlijke waterloopen rekenen, daar deze door de voorafgegaane groote hitte uitgedroogd waren.

Ik weet, dat in de regiments-orders reeds van het vertrek van Graz af, nimmer maatregelen waren vermeld tegen de hitte. Ook mijn bataljonscommandant heeft mij nimmer bevolen iets van dien aard in de bataljonsorders op te nemen. Het kwam derhalve op de compagnies-commandanten aan om in die richting voor hunne manschappen iets te doen. Wat echter dienaangaande bij de verschillende compagniën werd verricht, is mij niet bekend. Wat konden echter bataljons- en compagnies-commandanten doen, wanneer de regiments-commandant niet in overleg met den chef van den geneeskundigen dienst maatregelen had genomen? Hunne bemoeiingen konden zich slechts bepalen tot de zorg, dat elk man met gevulde veldflesch afmarcheerde, daarbij aangevende met welke drank zij gevuld moest zijn. Juist dit laatste echter is van het grootste gewicht.

Het bovenvermelde supplement tot de »Handleiding voor het onderricht in de gezondheidsleer," waarin de zonnesteek werd behandeld, bevond zich in de administratiekist op den bagagewagen. Had men de daarin aangegeven wenken, rekening houdende met de omstandigheden, opgevolgd, dan zou veel zijn voorkomen; zulks geschiedde echter slechts ten deele. Juist de gewichtigste bepaling van dit supplement, zijnde punt 4: »In »landstrecken, die arm aan water zijn, moet de noodige water- »voorraad worden medegenomen," werd niet opgevolgd. — Waarom niet?

Ik wil dit »waarom" beantwoorden.

1. Men was onkundig omtrent de hulpbronnen van het doormarsch-gebied, of wel men lette niet op de wellicht mondeling gegeven aanwijzingen.

2. Het hoofdkwartier van het legerkorps deed ten deze niets, daarom geschiedde evenmin iets vanwege de divisie- en regiments-commandanten. Zelfs wanneer men zich de noodige watervaten had kunnen verschaffen, zou een waterwagen per bataljon eene

groote vermeerdering van den trein hebben veroorzaakt en dat durfde niemand op zich te nemen.

3. Buitengewone omstandigheden wettigen weliswaar buitengewone maatregelen, maar het voorschrift omtrent het aantal treinvoertuigen was zeer stellig en niemand gaf machtiging daarvan af te wijken.

4. Zelfs de aanhef van punt 4 van het supplement, luidende: »In *vredestijl* kan de zonnesteek door de navolgende maatregelen worden voorkomen, enz.» wekte twijfel, want men bevond zich in *oorlofstijl*.

Bij de rust werden, zooals wij reeds boven vermeldde, bij het 27e reserve-infanterie-regiment zelfs de bepalingen van het reglement geheel in den wind geslagen. Het 47e regiment daarentegen verliet bij de groote rust den marschweg, en maakte gebruik van een bosch, dat op eenige kilometers afstand lag. Daar in de schaduw bleef men tot het vallen van den avond en bereikte, naar gemeld wordt, zonder achterblijvers en volkomen frisch het doel van den marsch, zij het ook eerst des nachts. Hoezeer een dergelijk eigenmachtig optreden in strategischen zin niet verantwoord is, geeft het toch blijk van hoog opgevat initiatief van den korps-commandant. Aan den eenen kant zien wij groote zelfstandigheid, aan de andere zijde niet slechts geen spoor daarvan, maar zelfs nalatigheid in het opvolgen der reglementaire bepalingen.

Omtrent het 7e reserve-infanterie-regiment vindt men aangegeven dat drie menschen aan zonnesteek stierven en dat er velen achterbleven, een even ongunstigen toestand dus als bij het 27e.

Het vorenstaande samenvattende blijkt dat de reglementaire bepalingen omtrent marschen of niet opgevolgd werden, of niet opgevolgd konden worden, meer bepaaldelijk die betreffende het rusten in de schaduw. (Dat het 47e regiment eigenmachtig ver van den marschweg afging om in een bosch te rusten, kan, niettegenstaande de verkregen resultaten, niet worden goedgekeurd en derhalve niet als voorbeeld ter navolging worden aanbevolen). Zooals reeds werd opgemerkt, had men veel kunnen

voorkomen door toepassing der hulpmiddelen, die het meerbedoelde »supplement" aangaf. De toepassing was echter niet in allen deele mogelijk, daar deze hulpmiddelen gedeeltelijk op vrede toestanden waren berekend. Ongetwijfeld hadden vele manschappen slappe koude koffie in hunne veldflesschen, anderen daarentegen zeer zeker wijn of brandewijn!

Het medenemen van waterwagens werd door niemand voorgesteld en door den commandant van het Legerkorps niet gelast. De hoeveelheid water zonder bijmengsel, zich bevindende in sommige veldflesschen en in de flesschen der ziekendragers was te gering, reeds vóór de rust verbruikt of bij den aanvang van de rust bedorven.

Materieel om pijpwellen te boren was niet voorhanden. De hulpmiddelen uit de tassen der officieren van gezondheid waren dadelijk uitgeput en hielpen bovendien volstrekt niet tegen zonnesteek. Wat helpen aether en hoffmansdruppels tegen de congestie, die aan zonnesteek vooraf gaat? Aether helpt slechts bij flauwte, juist het tegenovergestelde van zonnesteek; hoffmansdruppels gebruikt men ter kalmeering van de zenuwen. Bij flauwte is er bloedgebrek in de hersenen, het gelaat is dan bleek, bij zonnesteek daarentegen heet, rood en opgezet.

Men bezat derhalve geen middel om den abnormalen bloedtoevoer naar de hersenen bij de soldaten te verhinderen, de catastrofe was onvermijdelijk.

Hoe zou zij te vermijden zijn geweest?

Om deze vraag te beantwoorden — d. w. z. uit het voorvallene eene leering tot nut en heil van het nageslacht te trekken, moeten wij de grondoorzaken van het kwaad opsporen. Wij moeten het geheel van een ruimer standpunt beschouwen, daarbij alle kleinere middelen, zoogenaamde huismiddeltjes op den achtergrond brengen en ons oog alleen gevestigd houden op den oorlogsmarsch met zijne eischen. Langs wetenschappelijke weg moet het ware geneesmiddel worden opgezocht.

Wij behoeven daarij niet om raad te vragen bij de geneeskundige wetenschap, want zij zou ons nu, evenmin als toen,

iets beters kunnen geven dan hetgeen in het supplement is vermeld.

Onze wegwijzer op dit punt is Julius Hensel, die in twee werken, »Makrobiotik" en »Kurzer medicinischer Unterricht bei inneren Krankheiten", theoriën verkondigt omtrent aandoeningen van het menschelijk lichaam, die voor een groot deel afwijken van de meeningen der meeste geneeskundigen. Ons kwamen deze theoriën zoo helder, zoo bevattelijk voor, dat wij niet aarzelen, er ons volle vertrouwen aan te schenken. 1)

Als beste middel om *zonnesteek* te voorkomen, geeft hij aan, het drinken van *physiologisch zoutwater*, samengesteld als volgt

- 1 gr. dubbel koolzure natron,
- 2 gr. zwavelzure natron,
- 1 gr. zwavelzure kali,
- 4 gr. gewoon keukenzout.

Totaal 8 gr. physiologisch zout op te lossen in 1 Liter water.

Dit *marsch-drinkwater* zal ons geven, het eenige en zekerste middel tegen aandrang van bloed naar de hersenen gedurende den marsch op warme dagen en den daarnit voortkomenden *zonnesteek*.

Wij zullen daarmede bij onze manschappen eene vlotte circulatie van het bloed te voorschijn roepen, geen enkel man meer aan *zonnesteek* verliezen, ja zelfs de door bloedaandrang veroorzaakte hoofdpijn kunnen vermijden. Met dit middel niterust, kan als het moet, gemarcheerd worden bij elke temperatuur en in elke streek, zonder dat toevóór van water noodzakelijk is, zonder gevaar voor onheilen, ja zonder een enkelen achterblijver.

De vraag is nu nog slechts, wanneer moet dit drinkwater worden gebruikt en door wien; hoeveel moet men er van medenemen en waar kan het bewaard worden.

Naar mijne meening moet bij groote hitte vooreerst elke andere drank vóór of gedurende den marsch streng verboden worden. Daar men niet kan nagaan bij welke manschappen het bloed gebrek heeft aan zouten, zoo late men allen onmiddelijk vóór den afmarsch $\frac{1}{4}$ Liter drinken en vervolgens zijn

1) De uiteenzetting dezer theoriën werd bij de vertaling niet geheel opgenomen.

veldflesch weder geheel vullen. Elk man heeft dan nog ruim $\frac{1}{2}$ Liter vocht in zijn flesch, dat hij telkens met kleinere slokken vóór, gedurende en na de groote rust kan gebruiken.

Als wij eenmaal in het bezit zijn van dit marsch-drinkwater, behoeven wij geen vrees meer te koesteren voor onzen grimmigsten vijand op marsch, de hitte. De marschvoorschriften uit ons Dienst-Reglement, Deel II, zijn volkomen toereikend en wij kunnen de nadere voorschriften, omtrent zonnesteek, vervat in het vroeger vermelde supplement, missen. Aan het marsch-drinkwater zijn wij verder grooter manoeuvreervaardigheid verschuldigd, want hij, die een marsch regelt, kan nu zonder vrees voor onheilen, bij gebleken noodzakelijkheid ook bij zeer groote warmte laten marcheeren. Eindelijk zullen ook de soldaten geen vrees meer koesteren voor de hitte wanneer het middel eenmaal in alle regimenten beproefd zal zijn. Ik ben er vast van overtuigd dat de *vrees* voor zonnesteek alleen oorzaak was dat de manschappen op den 30en Juli 1878 met honderden het gelid verlieten. Is men daarentegen voorzien van het marsch-drinkwater, dan zal de troep geen zonnesteek meer kennen, al blijft zij ook nog zoo lang aan de gloeiende zonnewarmte blootgesteld, zij het dan dat strategische belangen dit eischen of dat de marsch slecht wordt geregeld.

Zoolang wij er op moeten rekenen, dat bij eene mobilisatie tweederde van de totale sterkte onzer infanterie bestaat uit pas onder de wapenen komende manschappen, is er nog een andere, niet minder bedenkelijke vijand van de marschvaardigheid: *de druk van het schoeisel*.

In 1877 deelde onze toenmalige kolonel, chef van het reserve-regiment ons in eene officers-bijeenkomst een voorbeeld mede uit de tweede helft der maand Juli van het jaar 1866. De toen getroffen maatregelen voor den marsch verdienen om hun buitengewoon practischen zin en als voorbeeld ter navolging voor het nageslacht bewaard te blijven.

Daarbij zij opgemerkt dat het zeer fraai en correct is in het

marschbevel niets op te nemen wat in de dagelijksche orders voor den troep behoort, maar dat toch nooit vergeten mag worden, dat men in bijzondere omstandigheden bijzondere maatregelen moet nemen.

Toen Trente bedreigd werd door den Italiaanschen generaal Medici en het gevaar zeer groot was, ontvingen de strategische reserve-afdeelingen, die door den aard van het terrein zeer ver van elkander stonden, bevel zich met geforceerde marschen bij Trente te verzamelen. Een dezer reserve-afdeelingen moest, om het verzamelpunt te bereiken, verscheidene bergpassen overgaan, diepe dalen doortrekken, steile hellingen beklimmen en dagen achtereen onophoudelijk marcheeren. Wij zullen dezen marsch nader beschouwen.

Voor alles moest het doel van den marsch zoo snel mogelijk worden bereikt, maar ook met een zoo groot mogelijk effectief; er mocht geen man achterblijven, want men kon er geen een missen. De commandant dezer colonne had niet alleen linietroepen, infanterie en artillerie onder zijne bevelen, maar ook een korps territoriale vrijwilligers.

Zijn eerste zorg wijdde hij aan het schoeisel. Nadat dit met de grootste zorg hersteld, nogmaals aangepast, zoo noodig verwisseld en zoodanig verdeeld was dat elk man met zoo goed mogelijk passende schoenen den marsch kon beginnen, werd ongeveer het volgende bevolen :

»Elk man moet vóór den afmarsch zijne voetlappen (kousen) zoodanig in het vet zetten, dat elk tegen den voet komend gedeelte dik is bestreken. Bij het begin van elke groote rust en vóórdat de man zich 's avonds nederlegt om te slapen moet dit insmeren worden herhaald. Alle officieren moeten er telkens bij tegenwoordig zijn en nauwkeurig nagaan, dat het met zorg geschiedt.»

Nadat vervolgens de noodige maatregelen getroffen waren voor het vervoer van levensmiddelen en munitie, werd langs den kortsten weg onafgebroken doorgemarcheerd van het krieken van den dagoraad tot aan het invallen der duisternis. Na elken marsch werd gekookt en gegeten en daarna onmid-

delijk tot het invetten der voetlappen overgegaan, vervolgens deze onder de oogen der officieren weder aangelegd, de schoenen aangetrokken en eerst daarna begaf men zich ter ruste. De uitslag was hoogst bevredigend. In opvallend korten tijd, zonder een enkelen achterblijver, bereikte de colonne haar doel. De keizerlijke veldheer, de generaal-majoor Kuhn, de geniale verdediger van Tirol, kon rustig de aanvallen van Medici tegemoet zien. Slechts door zoo te handelen, was het mogelijk met een handjevol soldaten Tirol te verdedigen tegen de overmachtige scharen van den vijand.

Laat nu niemand zeggen dat dit uitdrukkelijke, uitvoerige bevel omtrent het invetten der voetlappen, dat toen in het marschbevel van den colonne-commandant was opgenomen, iets betrof dat vanzelf sprak en der vermelding niet waard was. Men bewere niet dat het invetten bij de compagniën toch wel gebeurd zou zijn, ook al had de colonne-commandant het niet gelast, en dat het heden ten dage in dergelijke omstandigheden zeker zou geschieden! Nog afgezien van den praktischen vorm waarin het bevel werd gegeven (een vorm die zeker niet door alle onderbevelhebbers zóó zou zijn gekozen), moeten wij niet uit het oog verliezen, dat te velde, onder den drang der omstandigheden, dikwijls veel wordt vergeten, wat wij in onze vredesgarnizoenen beschouwen als vanzelf sprekend en der vermelding niet waard. Eerst te laat bespeurt men dan, dat men het over het hoofd heeft gezien.

Wellicht zal men intusschen de opmerking maken, dat het tegenwoordig niet meer kan voorkomen, dat vele manschappen per compagnie uitrukken met niet-passend schoeisel; immers men heeft sedert vele voorzorgen genomen. De voetmaat van elk man, zelfs de hoogte van zijn wreef, worden opgenomen. Ter beoordeeling van de grootte der schoenen bestaan er vele nummers en dat van elk man wordt in zijn zakboekje en in den magazijnstaat vermeld. Voorts heeft men thans een uitvoerig voorschrift op het aanpassen, terwijl eindelijk een paar lage, gemakkelijke schoenen bij de uitrusting van den man is gevoegd. Ik zou hier de vraag tegenover willen stellen,

of de voorschriften omtrent het meten der voeten wel overal even nauwkeurig worden nageleefd en of van het geduld van het papier wel niet eens misbruik wordt gemaakt.

Ik kan dan ook niet nalaten hier als mijne meening te vermelden, dat er slechts één zeker middel bestaat om den man met behoorlijk passend schoeisel te velde te doen verschijnen, en wel het voor de zeven lichtingen opleggen in het deponcermagazijn van de goed aangepaste vredes-paradeschoenen, voorzien van een naamkaartje.

Wanneer wij ten slotte nog overwegen, dat tweederde van de manschappen rechtstreeks uit de burgermaatschappij te velde verschijnen, dat velen van hen weinig geharde voetzolen hebben en den zwaren soldatenschoen ontwend zijn, dat zelfs de bestpassende rijgschoen, bij onvoldoende aangehaalde veters of slordig omgewonden voetlappen dikwijls wrijft of drukt, dan zullen wij zeker ook heden wel niet nalaten vóór elken grooten marsch het eenvoudige en beproefd goede middel aan te wenden, dat in 1866 door den bedoelden colonne-commandant in praktijk werd gebracht.

Onder het Hoofdstuk »Regeling van Marschen" behooren ook de marschen vóór den aanvang der operatiën besproken te worden, die in elke handleiding worden aanbevolen onder den titel: »Laatste vredeswerkzaamheden van de commandanten der onderafdeelingen, enz."

In beginsel is het zeker goed en noodig deze marschen uit te voeren, doch bij de regeling ervan wordt het doel meestal voorbij gestreefd en dan juist het tegenovergestelde bereikt van hetgeen men zich er mede voorstelt.

Het 27e linie-infanterie-regiment (Staf, 1e, 2e en 3e Bataljon) was vóór het binnenrukken in de Herzegowina sedert den 21en Juni 1878 gekantonneerd in Dalmatië tusschen Almissa en Makarska en wachtte daar zijne aanvullingsmanschappen af om de oorlogsterkte te bereiken.

Deze aanvullingsmanschappen werden met stoombooten van de Oostenrijksche Lloyd van Triëst overgebracht. Tengevolge

van ruw weer gedurende de zeereis waren bij de ontschepping te Makarska op 1 Juli bijna alle manschappen zeeziek. Toch moesten zij onmiddellijk vandaar naar de standplaatsen hunner compagniën afmarcheeren.

Van den moreelen en physieken toestand der manschappen kan men zich alleen dan een denkbeeld maken, als men weet, dat zij na het verlaten van het depôt te Graz, een geheelen dag onder hevige hitte in den trein hadden doorgebracht en te Triëst onmiddellijk ingescheept waren geworden. De hiermede gepaard gaande onregelmatige verpleging had reeds de magen der soldaten in den war gebracht en dit werd nog veel erger door het overmatig gebruik van sterken drank (meest van de slechtste soort), die bij gelegenheid van den afmarsch in ruime mate aan de soldaten was aangeboden, of wel tijdens het spoorweg-traject op verschillende plaatsen door hen was gekocht. Een en ander was oorzaak, dat velen reeds vóór de inschepping van streek waren. En daarop de zeereis. Dicht opeengepakt in het tusschendeks, in eene benauwde atmosfeer, met bedorven maag en door de hooge zee prijsgegeven aan het stampen en slingeren van het schip, werden de soldaten, onder wie velen in hun gekeelo leven de zee nog nooit hadden gezien, nagenoeg allen in zeer hevigen graad door zeeziekte aangetast.

Bleek, afgemat, op het punt flauw te vallen, konden zij zich ter nauwernood staande houden toen zij ontscheept werden. In zulk een toestand aanvaardden zij in volle velduitrusting den marsch, die hen onder de gloeiende zonnestralen, welke nog teruggekaatst werden door den rotswand langs de Dalmatische kust, naar de ver verwijderde standplaatsen der compagniën moest voeren.

Het was dan ook slechts met inspanning van de uiterste moreele wilskracht, dat de aanvullingsmanschappen zich voort-sleepten om het doel van den marsch te bereiken; velen bleven achter en kwamen eerst in den nacht of op den volgenden morgen aan.

Nu had men tot het begin der operatiën (27 Juli) nog bijna vier weken tijd — hetgeen men weliswaar niet wist — om de

noodige maatregelen te nemen tot samensmelting der nieuw aangekomen manschappen met de kern, de vredes-compagnie.

Om zulk eene samensmelting van den aanvang af goed te leiden, is het noodig rekening te houden met den moreelen en physieken toestand der nieuw aangekomenen.

Verlofgangers en reservisten, die in een toestand als boven geschilderd werd, bij hunne compagnie aankomen, hebben vóór alles *rust* noodig, gedurende meerdere dagen, misschien gedurende weken. Langzamerhand gewennen zij weder aan militaire tucht, door eenvoudige, goede voeding komen zij op krachten en worden marschvaardig. Wapens, uitrusting en kleeding moeten grondig, zonder overhaasting en naar een bepaald plan worden schoon gemaakt en hersteld. Hiermede moet dadelijk worden begonnen en de man kan met dit werk den ganschen dag worden bezig gehouden; onder rust toch behoeft nog niet te worden verstaan dat de man te bed ligt, maar wel het verrichten van kleine, zoogenaamde kazernediensten, zonder inspectiën en zeker zonder uitrukken. Inspecteeren kan men eerst zoodra alles is schoon gemaakt, opnieuw aangepast, omgeruild, verdeeld, definitief toegewezen, hersteld enz. Met uitrukkende diensten doet men beter te wachten, totdat de menschen geheel op hun verhaal zijn gekomen en weder een in alle opzichten bevredigend voorkomen hebben, kortom, zoodra de basis voor elke verdere werkzaamheid: »Orde in elk opzicht" is gelegd.

Niettegenstaande dat, ontving men reeds daags na de aankomst der aanvullingsmanschappen bevelen voor eene overhaaste training door trapsgewijze zwaarder wordende oefeningsmarschen en gevechtsoefeningen en dat bij eene hevige hitte.

Bovendien kwamen nog bevelen omtrent werkzaamheden en transporten tendienste der intendance, waartoe een groot aantal manschappen moest worden beschikbaar gesteld.

Bataljons- en Compagnies-commandanten trainden er nu maar op los, zoo goed en zoo kwaad als het ging. Of zij het er al dan niet mede eens waren dat de voorgeschreven maatregelen op dit tijdstip de beste waren, wensch ik in het midden te laten.

Slechts één compagnies-commandant, die in een klein en onaanzienlijk plaatsje, maar ver van de hooge superieuren den scepter voerde, trachtte het doel op eene andere wijze te bereiken. Zooveel mogelijk vermeed hij de naar het aantal kilometers opklimmende oefeningsmarschen; hij zorgde eerst voor hetgeen wij boven noemden: »Orde in elk opzicht" en begon toen kleine gevechtsoefeningen in de nabijheid van zijn kantonnement met het doel zijne compagnie in de hand te krijgen. Op deze wijze gelukte het hem de hooger aangehaalde »samenstelling" te bewerkstelligen, niet alleen zonder moeite, maar op een tijdstip, waarop bij de andere compagniën de manschappen door onzinnig trainen den moed hadden verloren en ziek werden. Zijne compagnie had geene achterblijvers meer; door de rust die zij hadden genoten, waren de manschappen weder op kracht gekomen en heerschte er een opgewekte, goede geest. Reeds bij de in bataljonsverband uitgevoerde oefeningsmarschen en bij het gevechtsschieten, rukte de compagnie met eene veel grootere sterkte uit, dan alle anderen. Dit bleef zoo. Gedurende de operatiën had deze compagnie, die alles medemaakte, tot aan het tijdstip, waarop men tot den vredesvoet terugkeerde, steeds het hoogste effectief van het geheele regiment; ja zelfs was zij dubbel zoo sterk als eene andere compagnie, die juist bij de training de zwaarste eischen had gesteld.

Wat leeren wij uit dit voorbeeld?

Dat men in de eerste plaats rekening moet houden met den physieken en moreelen toestand der onder de wapenen komende verlofgangers. Deze zal nooit zoo zijn, dat men onverwijd met oefeningsmarschen kan beginnen. Vóór alles moet verkregen worden »Orde in elk opzicht," daarheen moet gestreefd worden en daarmee is reeds grootendeels de noodige »samenstelling" met de vredeskern verkregen.

Wanneer vervolgens enkele malen, telkens gedurende korten tijd, stram wordt geëxerceerd en eenige kleine, goed doordachte gevechtsoefeningen in de nabijheid van het kantonnement worden uitgevoerd, waardoor de manschappen hun compagnies-commandant leeren kennen, zal deze zijne compagnie voldoende

in de hand hebben en zal ten deze genoeg zijn geschied.

Welk nut kan het hebben om mannen, die drie jaren onder de wapenen zijn geweest nog verder te trainen? Ik ben een volkomen overtuigd aanhanger van eene verstandige training!! De tijd daarvoor is echter niet gedurende het mobilisatietijdperk, maar gedurende de vredesopleiding. In de weinige dagen vóór het begin der oorlogs-operatiën kunnen de spieren der manschappen niet meer gestaald worden, dit moet gedurende den eersten oefentijd hebben plaats gehad.

En hiermede meenen wij van het onderwerp: »Regeling van Marschen" te kunnen afstappen.

Uit de drie besproken voorbeelden zien wij als kern, uit allerlei hulsels, de grondwaarheid te voorschijn treden, dat de kunst om te marcheeren bestaat in eene doelmatige en tijdige voorbereiding.

II. Kleeding en Uitrusting.

Om over het doelmatige van de kleeding en uitrusting van den infanterist een praktisch oordeel uit te kunnen spreken, of wel wenschen te kunnen uiten, moet men beginnen al die gewichtige factoren en voorwaarden te overwegen, welke zich hierbij doen gelden. Hiertoe rekenen wij eerstens den eisch om steeds gerechtsvaardig te zijn, verder de noodzakelijkheid om onze troepen van vreemde legers te kunnen onderscheiden, de vorderingen der wapentechniek, de financieele draagkracht der natie, enz. en zeker niet het minst, de historische overleveringen.

Verder moet men bij elk voorstel tot verbetering in deze, steeds in het oog houden, dat toch de bestaande voorschriften betreffende kleeding en uitrusting op ondervinding zijn gegrond en — zooals in de inleiding ten aanzien van de voorschriften in het algemeen reeds werd opgemerkt — het meest volmaakte resultaat van de verkregen ervaringen moeten vormen. Daaruit zou dus volgen, dat de ruimte tot het doen van voorstellen ter verbetering zeer klein is.

Ten andere kan evenwel niet ontkend worden, dat door elk individu persoonlijk ook oorlogsondervinding wordt opgedaan, waaruit gevolgtrekkingen kunnen worden gemaakt. Door dergelijke ondervindingen openbaar te maken zouden b. v. vroeger erkende wetenschappelijke grondwaarheden kunnen worden aangetast.

Daar nu een officieel voorstel, gericht tegen de sedert lang als waar geldende regelen, vermoedelijk zonder nader onderzoek ter zijde zou worden gelegd, en geen verder gevolg zou hebben, blijft openbaarmaking de eenige weg om nieuwe ondervindingen en de daaruit gemaakte gevolgtrekkingen ten algemeenen nutte te doen strekken.

Mogen zij daaruit nut trekken, die zoowel in oorlogs- als in vreedestijd de zwaarste verantwoording dragen, die de eigenlijke opvoeders van het volk, de steunpilaren van het leger zijn, ik bedoel de compagnies-commandanten.

Vóór alles moet de zaak weder van een hooger standpunt worden beschouwd, moet de hoofdzak in het oog worden gehouden.

Een eisch is, dat de infanterist door zijne kleeding en uitrusting in geen enkele houding en bij geen enkele beweging worde gehinderd. Schieten in alle houdingen, langdurige marschen, looppas, springen en klauteren. Hij moet zooveel mogelijk beschut zijn tegen warmte, koude en vocht, moet zijn voedsel zonder hulp kunnen bereiden en in zoodanige hoeveelheid medevoeren, dat hij eenige dagen achtereen kan leven zonder aanvoer of zonder verpleging door de landstreek. Dat zijn pakje daardoor zwaar wordt, spreekt van zelf en daaruit volgt als hoofdfactor :

De infanterist moet sterk en gehard zijn.

Al het verdere is bijzaak, het eene meer, het andere minder. Wij moeten daarom onze mannen reeds in vreedestijd sterk en gehard maken, wat zonder hooge eischen niet te verkrijgen is ; alleen dan zal het zware pak hem in den oorlog niet hinderen. Alleen zoodra kleeding of uitrusting hinderlijk worden bij het schieten, of wel wanneer sommige onderdeelen bij lange marschen zoodanig kunnen verschuiven, dat zij aanleiding geven tot

verwonding moet men onmiddellijk op voorziening bedacht zijn.
Beschouwen wij het eerst de kleeding.

De Oostenrijksch-Hongaarsche infanterie heeft thans eene uniform, die op de hoogte van den tijd staat en in het algemeen aan alle eischen voldoet. Fraai is de kleeding weliswaar niet, maar daarvan willen wij ook niet spreken. Ook de gewichtige omstandigheid, dat de officier door zijn hoofddekseel en sjerp voor den vijand gemakkelijk kenbaar is, en dus niet dezelfde kleeding als de manschappen heeft, gaan wij voorbij. Wij zullen de kleeding alleen beschouwen met het oog op de geschiktheid voor het uitvoeren van marschen.

Ieder die veel heeft gemarcheerd zal met mij instemmen, als ik herinner aan het onaangename en afmattende gevoel, dat men heeft, als eenig kleedingstuk niet goed zit, afzakt of schuurt. Dit onaangename gevoel wordt zonder onderscheid bij alle troepen te voet ondervonden bij de broek, om het even of deze een gewone pantalon, een Hongaarsche broek of een Bosnisch-Herzegowinasche pofbroek is.

Onze modelbroek heeft twee groote fouten :

- 1°. Zij is boven te kort, daar zij nauwelijks over de heup reikt.
- 2°. Zij sluit niet behoorlijk aan in het kruis of, wat op het zelfde neerkomt, wordt door de manschappen niet behoorlijk omhoog getrokken.

Laten wij nu nagaan, welke nadeelen voortspruiten uit dit gebrek in het fatsoen en uit het niet goed aantrekken.

Ad. 1. Doordien de broek niet ver genoeg over de heupen reikt, komt de bovenband op de heupbeenderen te liggen en wordt daarop nog aangedrukt door den broekriem. Hierdoor ontstaat een nauwelijks te verdragen en zeer vermoeiende druk op die beenderen. Deze druk wordt nog verhoogd wanneer de broek wel hoog wordt opgetrokken, doch wanneer de man verzuimt om bij het aantrekken dat gedeelte, wat boven den broekriem komt, behoorlijk naar boven glad te strijken. Het plooit om en daarover trekt hij dan zijn wapenrok aan met den lijfriem. Nu drukken op de heupbeenderen ook nog

de metalen knoopen van het bovenste gedeelte der broek en bovendien de scherpe en harde onderkant van den lijfriem, die bezwaard is met de patroontasschen, de patronenransel, de broodzak, de veldflesch en de bajonet.

In dit gebrek kan voorzien worden, wanneer men de broek van alle troepen te voet van boven omstreeks eene handbreedte langer maakt, dus ± 10 cM. en de Hongaarsche broek nog iets meer. Voorts moet de onpraktische broekriem vervallen en de man worden voorzien van een paar goede, sterke broekdraagbanden. De broek zal dan overal glad passen, de bovenband kan niet meer omplooien, de pijnlijke druk op de heupen en het afzakken van de broek worden vermeden, terwijl men bovendien het niet gering te schatten voordeel verkrijgt, dat de buik en de maag van den man warm blijven en elke afzonderlijke gordel tot dit doel achterwege kan blijven.

Art. 2. Wanneer de broek niet goed in het kruis wordt opgetrokken, veroorzaakt de wrijving der tegen elkaar komende huiddeelen van het bovendijbeen bij de meeste personen eene soort pijnlijke doorschuring en ontsteking, bekend onder den naam »Wolf". Wanneer de broek echter goed in het kruis aansluit, hetgeen met het gebruik van broekdraagbanden wordt verkregen, dan wordt elk doorschuren vermeden.

Komt nu bij een langen marsch nog het bezwaar van groote warmte, dan worden door de bovenvermelde bezwaren de zenuwen van den man op den duur zoo geprikkeld, dat hij vroeger dan noodig is den moed laat zakken, zich op den grond werpt en achterblijft. De morcele kracht van den man is immers niet onuitputtelijk.

De broekriem moest eigenlijk reeds lang tot het verledene behooren. Bij den officier te voet vervalt hij van zelve daar de sabelkoppel er voor in de plaats treedt. Doch ook deze is in den tegenwoordigen vorm verwerpelijk. Gaan wij eens na wat er al zoo aan den smallen, snijdenden riem hangt. Links de zware sabel en de kaartentasch, rechts de nog zwaardere revolver. Ieder die met dezen omzettenden riem lange marschen heeft medegemaakt, weet hoe het op de heupen drukt en snijdt;

hoe dikwijls wordt hij opnieuw aangespnt: rechts hooger en links omlaag, links omhoog en rechts lager, eindelijk aan beide zijden onder de heup vastgemaakt.

Al wenschen wij ook niet dadelijk de praktische draagwijze van den sabel van de Russen en de Engelschen over te nemen, toch kan het reeds lang erkende bezwaar alleen verholpen worden door den sabelkoppel, voor den dienst te velde bestemd, 4 à 5 maal breeder te maken, met uitsnijdingen voor de heupen. Het snijden van den riem wordt dan geheel vermeden en de druk op de heupbeenderen zoodanig verdeeld, dat hij niet meer hindert.

Ons gewichtigste kleedingstuk, *de schoen* moet, in verbinding met slobkousen en lage schoenen, beschouwd worden als eene voor alle marschen doelmatige voetbekleding. De zeer nauwkeurige bepalingen omtrent het aanpassen zijn uitstekend, de voorschriften omtrent het dragen zijn ruim en praktisch, zoodat in alle gevallen, die kunnen voorkomen, goed is voorzien.

Ongetwijfeld zullen bij diepen modder, sneeuw of zwaar zand, goed passende halve laarzen worden verkozen boven schoenen met slobkousen, vooral door hen die eene overdreven rees koesteren voor het nat worden der voeten.

De halve laarzen werden, als ik mij niet bedrieg, afgeschaft in 1883, na een langdurig onderzoek, op voorstel van de zogenaaemde laarzencommissie, die aan het Departement van oorlog werkzaam was. Tot op dat tijdstip was elk man, gelijk men zich zal herinneren, voorzien van een paar schoenen *en* een paar halve laarzen.

Ik herinner mij op dit punt een merkwaardige uitspraak van Z. Exc. den Veldtuigmeester Baron Kuhn, die ik toevallig hoorde:

De toenmalige commandant van het 27e Jager-Bataljon kwam uit Weenen, waar hij in bovenbedoelde commissie had zitting gehad, te Graz terug en bracht den waarnemenden Legerkorps-commandant het bericht, dat de halve laars was afgeschaft. Daags daarop werd bij Graz een brigade-manoeuvre gehouden. De beide voorhoeden waren op elkander gestooten, er was juist „rust” geblazen en wij lagen in het hout ter weers-

zijden van den straatweg, toen wij opeens de duidelijke, luide stem van Kuhn hoorden, die juist met zijn plaatsvervanger, den Lt. Veldmaarschalk Vecsey kwam aangereden. »Toen ik »Minister van Oorlog was" zeide hij tot laatstgenoemde »heb »ik het gevoelen van alle troepen te voet laten vragen en met »grootte eenstemmigheid luidde het antwoord: schoenen *en* »laarzen. Nu heeft men de laars afgeschapt. Wanneer twee »millioen soldaten, met name de geheele Pruisische en Russische »Infanterie, niet anders dan laarzen hebben, moet dat toch, »dunkt mij, ook eenig gewicht in de schaal leggen."

Ik geloof echter niet, dat wij ons door dit afkeurend oordeel van een hooggeplaatst officier moeten laten verleiden om wantrouwen te koesteren tegen ons tegenwoordig schoeisel. Wat de twee millioen soldaten betreft, die niets dan laarzen hebben, zoo is dit hoogst waarschijnlijk daarin te zoeken, dat de bodem van hun vaderland voor een groot deel zandig of moerassig is en dat daar iedereen laarzen draagt. De laars heeft echter grootte nadeelen. Men behoeft slechts te denken aan de vele achterblijvers wegens voetgebreken bij de Duitschers, in den veldtocht van 1870/71 en daartegenover te stellen de nitstekende voetbekleding van onze infanterie in den veldtocht van 1864. De praktische schoenen en slobkousen werden ons toenmaals door de met ons verbonden Pruisen niet weinig benijd.

Een kleedingstuk, dat wegens zijn weinig elegant voorkomen dikwijls wordt verwenscht, doch niettemin zeer praktisch is, is de veldmuts. Haar driedubbel laken is eene goede bescherming zoowel tegen grootte hitte als tegen strenge koude. Zonnesteek wordt vermeden door het opbinden, het bevrozen der ooren door het neerlaten van de laken omhulling. Wanneer wij de veldmuts met omhulling bij grootte hitte nog voorzien van een wit overtrek, is het hoofd nagenoeg geheel beschut tegen de direkte werking der zonnestralen. Om volkomen bescherming tegen de zon te verkrijgen zou men eigenlijk nog veel meer laken om het hoofddeksel moeten hebben. Slaan wij slechts een blik op de hoofdbedekking van de meeste bewoners van warme

landen, zooals de Mohamedanen en Indiërs — op den tulband. Weliswaar scheren deze lieden zich het hoofd kaal, maar de laken omhulling van hun hoofddeksel is dan ook wel 10 tot 20 maal zoo groot als die van onze veldmuts. Daarbij heeft de tulband nog het niet te verwerpen voordeel, dat men zich na zonsondergang het doek ter verwarming om het lijf kan binden. Ten slotte beschermt hij het hoofd van boven geheel tegen sabelhouwen. Zooals men ziet is het een zeer practische hoofdbedekking.

Wat nu verder de uitrusting van den infanterist betreft, hieromtrent moet in de eerste plaats worden in acht genomen wat wij bij den aanvang van dit hoofdstuk zeiden.

Door leeken, ja zelfs somtijds door militairen, hoort men dikwerf de meening verkondigen, dat de bepakking van onzen infanterist veel te zwaar is. Ieder gram, waarmede het gewicht van die bepakking kan worden verminderd, staat volgens hen gelijk met eene overwinning.

Mijns inziens moet de stelling worden omgedraaid:

Niet de bepakking is te zwaar, maar de man is te zwak!
Zonder twijfel moet de dienstplichtige gedurende zijn eersten oefentijd beter worden gestaald en gehard, dan tot nu toe geschiedt! Alles wat de soldaat nu te dragen heeft, is even noodzakelijk als een bete broods voor de voeding. Neemt men er slechts een enkel uitrustingsstuk af, dan ontstaan voor den man zoo groote bezwaren, dat daarbij de paar dekagram verlichting der bepakking geheel in het niet zinkt. Ik geloof dat niet alleen ieder ervaren soldaat, maar ieder ervaren burger-toerist dit met mij eens zal zijn.

Naar mijne meening zou in de tegenwoordige uitrusting alleen verbetering te brengen zijn in de draagwijze en in de patroontassen.

Mantel en kookketel belemmeren, zooals zij nu gedragen worden, de beweging van hals en armen en daardoor het gebruik van het geweer. Wij behoeven slechts een man gade te slaan met een enigszins korten hals, die dusdanig bepakt, liggende moot schieten. Ook wordt de vrije circulatie van de

lucht om den hals er door belemmerd, hetgeen op warme marschdagen congestie tengevolge zal hebben. Het zou beter zijn, den mantel in overeenstemming met de afmetingen van den ransel plat op te vouwen, daarna te bedekken met een waterdichte stof (tentdoek) en hem vervolgens aan de buitenzijde van den deksel des ransels vast te gespen. De eetketel ware dan te plaatsen in het midden van den mantel. Behalve dat op deze wijze de hals en de armen vrij komen, heeft men nog het groote voordeel dat de mantel droog blijft voor het gebruik in het nachtkwartier.

De beide voorste *patroontasschen* zijn te stijf en kunnen niet genoeg patronen bevatten. De bevestiging aan den lijfriem is niet zeer praktisch, terwijl het deksel en de sluiting niet deugen. Mij dunkt, dat het tegenwoordige hooge standpunt der techniek wel middelen moet aangeven om hierin te voorzien.

De klacht omtrent de *patroontasschen* behoort strikt genomen wellicht niet tot mijn onderwerp, omdat ik uitsluitend het marcheeren behandel, maar de beide voornaamste functiën van den infanterist, marcheeren en schieten, behooren zoo innig bijelkander, dat men mij deze kleine afdwaling ten goede zal houden.

III. Opleiding.

In de inleiding zeiden wij, dat de spieren van den soldaat zoodanig moeten worden geoefend en gehard, dat hij tot aan het einde van zijn ganschen diensttijd in staat blijft aan de te verwachten vermoeienissen weerstand te bieden.

Deze eerste en gewichtigste eisch moet onder alle omstandigheden aan de opleiding worden gesteld, wil zij haar doel bereiken, de vorming in vreedstijd van voor den oorlog bruikbare infanterie.

Indien men met eenig stelsel van opleiding slechts dit ééne bereikte: »*Stalen der Spieren*» zou het reeds hemelhoog verheven zijn boven elk ander, uit een intellectueel oogpunt nog zoo voortreffelijk stelsel, waarbij de spieren van den soldaat

slap blijven. Bedenken wij toch, neen, roepen wij met donderende stem uit, zoo, dat allen het hooren: »Gestaalde spieren zijn synoniem met stalen discipline, omdat alleen de gehoorzame soldaat zich inspant en alleen door voortdurende inspanning de spieren sterker worden.»

Een diepe, echt militaire zin ligt in de begroetingsformule van den Russischen soldaat: »Wij zullen ons best doen.» Nog beter echter dan dit woord, bevalt mij de daad: de voortdurende beoefening van den parademarsch in het Duitsche leger.

Om deze voorbereiding in vredeftijd te kunnen regelen en oordeelkundig door te voeren, is in de eerste plaats voldoende tijd noodig.

Wanneer wij onze dienstplichtigen nauwkeurig bestudeeren, zien wij dat op enkele uitzonderingen na, bij hen het spierstelsel slechts zwak of wel eenzijdig is ontwikkeld. Dit moet ten deele worden gezocht in onvoldoende voeding, voor een ander deel echter in totaal verwaarloosde of te weinig gehouden oefening in de gymnastiek en in het marcheeren. Om nu het boven aangegeven doel te bereiken, is minstens een verblijf onder de wapenen van drie jaren voor eerste oefening noodig en wanneer men in aanmerking neemt, dat het stalen der spieren zijne uitwerking moet blijven doen gevoelen tot het einde van den geheelen diensttijd, zal deze tijd nog met pijnlijke zorg en met veel oordeel gebruikt moeten worden.

De soldaat zal eerst dan voor zijne bestemming in oorlogstijd geschikt geacht kunnen worden, wanneer de langste marsch met de zwaarste bepakking geen bijzondere inspanning voor hem is, en wanneer hij het gewicht van het geweer niet meer voelt. Het gevoel van fysieke kracht heeft een kalmeerende invloed op geest en zenuwen, daarom zal de krachtige man ook rustig zijn op het oogenblik, waarop hem die kalmte het meest te stade komt, in het gevecht. De spreuk uit de leerboeken: »in den oorlog is alles eenvoudig,» is slechts dan waar, als men zich in vredeftijd voldoende voor den oorlog heeft voorbereid.

Hoe moet deze voorbereiding in vredeftijd worden verkregen?

Om deze vraag grondig te kunnen beantwoorden, stellen wij ons weder op een hoog standpunt, vanwaar wij alles kunnen overzien, om daardoor de hoofdzaak tusschen al de bijzaken goed te kunnen onderscheiden. Van dit standpunt uit zien wij nit eene zee van factoren, die bij eene doelmatige training in het algemeen en bij de verschillende onderdeelen van het oefeningsprogramma in het bijzonder in het oog moeten worden gehouden, er twee ver boven de anderen uitsteken : *Kracht en Tijd*.

De kracht die door het trainen wordt gewonnen, hangt af van de in dien tijd genoten voeding. Wanneer de voeding tijdens de training te wenschen overlaat, zal de meer inspannende arbeid, die van den man wordt geëischt, hem te zwaar vallen en — zonder inspanning geene versterking der spieren.

Omtrent de soort en de samenstelling van het voedsel mogen wij weder niet om raad vragen bij de moderne geneeskunde en de met deze zich evenzeer op den verkeerden weg bevindende chemische voedingsleer.

Willen wij echter goeden raad hebben, dan moeten wij ons wederom wenden tot het boek : Makrobiotik van den physiologischen scheikundige Julius Hensel, den geleerde, die, klaar en voor ieder beschaafd mensch begrijpelijk, neerschrijft wat hij gevonden heeft bij het doorbladeren van het boek der natuur. Door zijne praktische raadgevingen, steunende op vaste grondslagen, heeft hij mij, mijne vrouw, vele kameraden en kennissen genezen van een chronisch lijden, waartegenover de gewone geneeskunde hulpeloos stond. Die man geniet mijn vertrouwen.

Een van zijne voornaamste beginselen is, dat men zich bij de kenze der voeding hoofdzakelijk moet laten leiden door den natuurlijke eetlust en dat het niet doenlijk is, de voeding aan vaste regelen te willen binden. Afwisseling van spijs is aanbevelenswaardig. Evenals gehoor en gezichtszenuwen op den langen duur niet meer ontvankelijk blijven voor denzelfden toon en dezelfde kleur, zoo eischen ook de ingewandszenuwen eene zekere afwisseling om niet af te stompen. Door verandering van spijs

werkt men langs lever en milt op de hersenen. Ook het hart gevoelt er den invloed van en klopt sneller; opgeruimdheid en vroolijkheid worden er door opgewekt. Het tafelgenot, dat de leden eener familie of wel goede vrienden bijeenbrengt, bevordert zeer zeker ook de gezondheid en verlengt het leven, mits het niet ontaarde in onmatigheid. Overlading van maag en darmen met spijsen schaadt niet alleen de gezondheid van het lichaam, maar ook die van den geest.

Zoo ook brengt gebrekkige voeding niet alleen verzwakking te weeg van het lichaam, maar tevens ontstemming van het gemoed; nu eens ontmoediging en zwartgalligheid, dan weder woede en toorn.

Eene andere voorname zaak, verband houdende met de instandhouding van het lichaam, is het inademen van koele, stofvrije lucht tijdens het verrichten van gezonde bezigheden; hierdoor verwekt de ademhaling niet slechts eetlust, maar ook blijmoedigheid en levenslust, zin voor gerechtigheid, naastenliefde en talrijke andere dengden.

Het inademen van dunne, heete lucht daarentegen, belemmert de geregelde werking der zenuwen met het gevolg, dat niet alleen de eetlust vermindert, maar ook de spijsvertering belemmerd wordt en de gemoedstemming een nadeeligen invloed ondervindt.

Een langdurig verblijf in de warmere luchtstreek heeft bijna zonder uitzondering het hier geschetste gevolg. De noodzakelijkheid toch, om zich door lichaamsbeweging te verwarmen, vervalt daar; diensengevolge wordt de bloedsomloop vertraagd en daarin ligt een groot gevaar. Hieruit komen de moorddadige ziekten voort, welke in de heete luchtstreken zoovele offers eischen.

Ongetwijfeld is goede lucht door haar zuurstofgehalte onze beste voedingsstof.

Het is van groot belang, dat de voedingsmiddelen de verschillende eenvoudige stoffen of verbindingen bevatten, die in het normale, gezonde lichaam voorkomen. In dit opzicht komen uitsluitend de alkalische en de aardzouten in aanmerking, die in afwisselende verhoudingen als asch voorkomen in onze voedings-

stoffen zooals aardappelen, groente en vleesch, maar vooral in graan. Tengevolge van de eigenschap dezer zouten om zich af te scheiden, treft men bij korrelvruchten bijna al die physiologische zouten in de buitenste omhullingen aan. De celstof, die de binnenste deelen van den korrel vult, bevat slechts betrekkelijk weinig sporen van deze oorspronkelijke bestanddeelen. Wanneer dan ook bij het malen van het koren de buitenste omhulling wordt verwijderd, blijft nagenoeg niets achter dan zuiver zetmeel; bijna alle aardzouten bevinden zich in de zemelen.

Hoe groot in dit opzicht de tegenstelling is, kan men het beste opmerken bij gepelde en ongepelde rijst. De ongepelde rijst bevat twintig maal meer phosphorzure en zwavelzure potasch, soda, kalk, magnesia en ijzer, dan de gepelde.

Zonder deze omstandigheid zou het niet te verklaren zijn dat de bewoners van Oost-Indië, die de rijst ongepeld gebruiken, bijna uitsluitend daarvan kunnen leven. Wel sterven zij in grooten getale aan de pest en aan de cholera, maar hieraan heeft de rijst geen schuld, doch de Indische regeering, die zich voor het keukenzout door hare Indische onderdanen ongehoorde prijzen laat betalen. Ons bloed heeft namelijk behalve de bovengenoemde, en in de rijst aanwezige physiologische zouten, nog dringend behoefte aan eene ongeveer gelijke hoeveelheid keukenzout. In de rijst is echter geen spoor daarvan te vinden. Daar wij nu dagelijks met elken liter urine ongeveer 11 gram keukenzout afscheiden, moet dit verlies weder worden aangevuld.

De Europeanen bevinden zich in het omgekeerde geval als de inlanders. Wij hebben genoeg keukenzout, maar onze overgroote beschaving brengt mede, dat een steeds fijner bakmeel in den handel wordt gebracht, waarin de voor ons zoo noodige aardzouten bijna geheel ontbreken.

Niet moeielijk is het om uit de diepzinnige en de juiste richting aangevende leeringen van Hensel, te komen tot de beste en meest praktische samenstelling van het voedsel voor den soldaat.

Wij moeten daarbij echter indachtig zijn, dat een vrij groot

percentage der dienstplichtigen uit armbloedige personen, met zwakke verteringsorganen bestaat. Voorts dat wij met het menagegeld moeten uitkomen en dat het brood — dat onafhankelijk is van het menagegeld — als een hoofdvoedingsmiddel moet worden beschouwd.

Nemen wij bovendien nog in aanmerking, dat ingevolge den boven gegeven regel rekening moet worden gehouden met het natuurlijk verlangen naar sommige spijzen en men dientengevolge moet zorgen voor eene gepaste afwisseling, dan komen wij onder inachtneming van de Henselsche uitspraak betreffende graan en rijst tot de navolgende regelen.

1. In de eerste plaats kieze men, onder gepaste afwisseling, de spijzen die het volk gewoonlijk gebruikt, en die dus als nationale spijzen kunnen worden beschouwd.

2. Het brood, het hoofdvoedsel van den soldaat, moet alleen gebakken worden uit zwart meel en zemelen en niet, zooals thans, uit steeds fijner en witter wordend bakmeel.

Dagelijks moet de man zijn ration ontvangen en ook geheel nuttigen, ja zelfs moet de sterkere man nog een overschot ontvangen, daar hij anders niet geheel verzadigd wordt en te weinig maaltijden heeft.

3. Vleesch moet eveneens dagelijks worden verstrekt, daar dit het gemakkelijkst verteerbaar voedsel is. Het kan worden genuttigd in de soep, somwijlen ter afwisseling gebraden of wel zooals de gebruiken van het land medebrengen.

4. Aardappelen, rijst; groenten en peulvruchten, de laatsten onder toevoeging van azijn, vormen eveneens, onder inachtnaam van eene gepaste afwisseling, eene dagelijksche behoefte. Goed toe bereid, behooren zij bij het vleesch of bij de nationale spijs te worden verstrekt.

5. Daarenboven moet steeds gezorgd worden, dat de man zuivere lucht kan inademen, daar deze de beste voedingsstof vormt. Het is daarom een dringende eisch, dat in de nabijheid der kazernes groote overdekte ruimten (exercitieloodsen) worden gebouwd, waarin men bij ongunstig weder tijdelijk kan schuilen om zodoende te verkrijgen, dat steeds in de vrije lucht kan worden geoefend.

Eene flinke ventilatie van alle woonlokalen, en vooral van de slaapkamers, moet als een hoofdzaak worden beschouwd.

Voegen we hier ten slotte nog den wensch bij, dat de vleeschverstrekking overal in eigen beheer worde genomen, evenals zulks reeds te Arad geschiedt, dan is naar mijne meening omtrent de soort en samenstelling der voedingsmiddelen alles gezegd.

Hebben wij nu wat nieuws geleerd?

Wij hebben gezien dat de leer der moderne geneeskunde en voedingsleer, volgens welke elke voedingswijze gebaseerd moet zijn op het toedienen van eene bepaalde hoeveelheid eiwit, vetstof en koolhydraten, niet juist is. Integendeel moet men bij het doen eener keuze zich in de eerste plaats laten leiden door den smaak; de zenuwen spelen dus de grootste rol bij het kiezen van de meest voedzame spijsen. Een menu, samengesteld volgens de algemeen gangbare voedingsleer, zal volgens onze theorie niet doelmatig zijn: men zal moeten terugkeeren tot de vroeger gevolgde methode en den man geven, waar hij het meeste op gesteld is en wat hem daarom het beste zal voeden. Dikwijls geve men hem de nationale spijs.

Verder leerden wij dat het brood z. g. ongebuïld brood moet zijn, samengesteld uit zwart meel en zemelen, want het grootste gedeelte der aardzouten blijft zitten in de buitenbast van den graankorrel, in de zemelen. Voorts dat het brood in verband met de voor de overige voeding beschikbare gelden, moet worden beschouwd als het hoofdvoedsel voor den soldaat en dus door allen moet worden ontvangen en opgegeten. Eindelijk zagen wij, dat de zorg voor het inademen van versehe lucht — de beste voedingsstof — meer dan tot nu toe op den voorgrond zal moeten treden.

Wanneer wij zorg dragen, dat de te bouwen schuilplaatsen ook licht van boven doorlaten en dat de bodem daarvan bestaat uit gestampt leem, dan kunnen daar ook de voorbereidende schietoefeningen worden gehouden.

Van de voeding, die ons kracht geeft, gaan wij thans over tot de training, die de kracht verbruikt en die de spieren staalt.

De *training* of de *lichaamsoefeningen* moeten worden gehouden als eene soort sport, d. w. z. volgens eene vaste methode, met ijver en liefde, ja zelfs somtijds met opoffering. De officier, die deze training van den infanterist leidt, moet voor zijn persoon het loopen en het bergbestijgen als sport beoefenen. Hij moet volkomen bedreven zijn in alle lichaamsoefeningen, vooral in de gymnastiek, het schermen, het langdurig marcheeren en het bergbestijgen. Hij moet hierin de manschappen kunnen voorgaan en hen in spierkracht overtreffen.

Gymnastiek en schermen moeten aan alle militaire opleidingscholen als twee elk op zichzelf staande hoofdvakken worden beschouwd.

Hierbij moet worden opgemerkt, dat weliswaar als voorbereiding tot het marcheeren, in de eerste plaats de voet- en borstspieren moeten worden ontwikkeld, maar dat toch de andere spiergroepen, kortom het geheele spierstelsel van den man niet mag worden verwaarloosd. Op marsch toch moet de soldaat niet alleen zijne bepakking kunnen dragen, maar hij moet ook elk oogenblik zijn geweer als schietwapen kunnen gebruiken.

Dit ontwikkelen van de spieren kan, zooals in den aanvang van dit hoofdstuk werd opgemerkt, slechts door *training* worden verkregen, waarbij er nog eens de aandacht op wordt gevestigd, dat deze logische, aanhoudende oefening — die wij den naam van training laten behouden — naast de ontwikkeling der voet- en borstspieren, ook die van het geheele spierstelsel moet beoogen.

Bij de hier volgende oefeningen, die naar hunne waarde zijn gerangschikt, staan de belangrijkste bovenaan.

Tot training der spieren van den voet, het onderbeen, het dijbeen en de borst dienen:

1°. De gewone pas met bewegingen	} door de stramme houding
wordt bij beide oefeningen
ook het geheele spierstelsel
ontwikkeld.
2°. De gewone gestrekte pas	
3°. De looppas.	
4°. De versnelde pas.	
5°. Het bergbestijgen.	

6°. Langdurige marschen (marsch-oefeningen).

Het geheele spierstelsel wordt meer bepaald getraind door :

1°. Gymnastiek aan de werktuigen.

2°. Bajonetschermen.

3°. Oefeningen in het springen.

4°. Overklimmen van hekken en palissadeeringen.

5°. Overklimmen van hoogere voorwerpen en klimmen in boomen en aan touwen.

6°. Geweeroefeningen.

7°. Halteroefeningen.

8°. Gewrichtsoefeningen.

Alvorens deze verschillende takken van training meer in het bijzonder aan een onderzoek te onderwerpen, moeten wij nog opmerken, dat het bij elke training niet alleen aankomt op de kracht, maar dat de andere factor, de tijd, van even hooge beteekenis moet worden geacht.

Wij moeten steeds voor oogen houden wat training is en waartoe zij dient.

Wanneer wij gedurende de drie jaren, die de man voor eerste oefening onder de wapenen is, de spieren van den infanterist zoodanig willen ontwikkelen en harden, dat hij er gedurende zijn geheelen dienstdtijd nut van heeft, zou het niet oordeelkundig zijn, het versterken der voet- en borstspieren te willen bewerken door alleen maar steeds groote afstanden af te leggen; werd op deze wijze getraind, dan zou men zeker twintig en meer jaren kunnen wachten alvorens de gewenschte spierversterking te verkrijgen. Wij hebben den man echter slechts drie jaren ter beschikking en moeten, om ons doel te bereiken, dus anders handelen.

Eerstens hebben wij geen tijd om dagelijks een langen marsch uit te voeren, terwijl wij alleen daarmee de noodige spierontwikkeling ook niet zouden bereiken. Wij moeten de spieroefening als het ware in meer geconcentreerden vorm toedienen, in een vorm, die overal en op elk tijdstip kan worden uitgevoerd — de gewone pas met bewegingen en de gestrekte pas.

In de tweede plaats mag het marcheeren niet alleen ten doel

hebben om loopen te leeren, want dat kent ieder mensch reeds vanaf zijn tweede levensjaar, maar het hoofddoel moet zijn om het totale spierstelsel van den infanterist zoo goed en zoo spoedig mogelijk te ontwikkelen en bovendien om er die gehoorzaamheid in te brengen, die voor elke buitengewone inspanning noodig is en die bestaat in het geheel ter zijde stellen van eigen wil.

Door de stramme spanning van alle spieren bij den gewonen pas met bewegingen en bij den gestrekten pas, wordt de beste arbeid verricht tot staling der spieren en de hoogste eisch gesteld aan de discipline. Daarom is het naar mijne volle, onwrikbare overtuiging zeer te betrouwen, dat in 1889 het onde, beproefde „Een- twee” uit het exercitie-reglement verdween. Juist dat lang aanhouden van het voorwaarts gestrekte been spande de spieren in en ontwikkelde ze in hooge mate. Wel is eene andere gewrichtsoefening voor de beenen ingevoerd, die uitstekend werkt -- het „knie oplichten en been voorwaarts strekken en buigen” -- maar hoezeer deze oefening bij het marcheeren behoort, leidt zij een kwijnend bestaan bij de gewrichtsoefeningen.

In plaats van den pas met bewegingen weg te laten, had het aanbeveling verdiend om in den tekst van punt 55 nog het buigen en strekken der knieën bij te voegen. Wat toch is het gevolg van den tegenwoordigen toestand? Geringe inspanning bij het marcheeren, geen staling van de beenspieren, gering-schatting van het marcheeren als individucele oefening; struikelen bij de geringste oneffenheid van den bodem, omdat de voeten niet behoorlijk opgelicht worden; een te korten pas, omdat de man nooit heeft geleerd zijne beenen behoorlijk te strekken, evenmin om, onder bewaring van zijn evenwicht, het gewicht van het lichaam snel op den voorsten voet over te brengen; ten slotte algemeen gebrek aan stramheid bij den marsch, omdat men door het lager stellen der eischen ook bij den troep geringschatting heeft gewekt voor het nut der individucele oefening in het marcheeren.

Evengoed als de man volgens punt 99 van het schiet-reglement, gedurende den geheelen duur van zijn verblijf onder de wapenen,

dagelijks in het aanleggen en richten moet worden geoefend, behoort ook de individucele marschoefening dagelijks te geschieden en hieronder is niet anders te verstaan, dan de gewone pas met bewegingen.

In het algemeen treedt bij ons de oefening met afdeelingen te veel op den voorgrond. Ook schijnt men van den man niet meer zooveel te *willen* eischen. Zou dit gebrek aan energie zich niet eens bitter wreken? Waartoe het leidt, zien wij reeds bij den gewonen gestrekten pas. Het is toch tegenwoordig regel geworden, dat bij het exerceeren en bij het marcheeren, als de officier de sabel nog getrokken heeft, *rust* wordt gecommandeerd. Eigenlijk wordt alleen nog bij het defileren van den gestrekten pas gebruik gemaakt. Dat alles is niets dan verslapping van tucht. Men verdedigt deze gewoonte met te wijzen op den langen duur der exercitiën en hierin is wel een grond van waarheid. Reeds tijdens de periode der compagnies-oefeningen ziet men vaak na het einde van de dagtaak, de bataljons-commandant op het terrein verschijnen om het bataljon nog eens bij elkaar te nemen. Vervolgens komt de regiments-commandant om met het vereenigd regiment nog een paar bewegingen uit te voeren en te laten defileren. Ja, dan duurt het marcheeren met den gestrekten pas zeker te lang.

Bij zulk eene wijze van exerceeren vervalt de gewone gestrekte pas als middel tot training dan ook eigenlijk geheel. Zulk eene handelwijze doet denken aan iemand, die snel een berg wil bestijgen, doch na elke honderd schreden, die hij naar boven klimt, er weder negentig afdault! Waarom hebben wij dan eigenlijk den gestrekten pas? Als men hem niet blijft beoefenen, verliest hij ook zijn nut als trainingsmiddel.

Voor alles late men aan elken commandant de beschikking over den voor hem uitgetrokken tijd, maar men breke dan ook onvoorwaardelijk met het misbruik van »rust» te commandeeren, als met den gestrekten pas gemarcheerd behoort te worden. Anderhalf of twee uren stram exerceeren heeft veel meer waarde dan gedurende vijf à zes uren in de positie van rust rond te boemelen.

Wijders moet elk practisch infanterie-officier van zijne manschappen bij voortdoring, gedurende hun geheelen eersten oefentijd een langen pas eischen en zelfs hoe langer hoe beter.

Reeds de letterlijke opvolging van punt 55 van het reglement leidt er toe, dat de pas, op eene met de vereischte spieroefening strijdige wijze wordt uitgevoerd, omdat de voeten te weinig worden opgelicht, waardoor de pas te kort wordt. Verder wordt de pas met bewegingen niet meer beoefend, tot groot nadeel van eene richtige training. Een en ander nu zou het zeer wenschelijk maken, wanneer ten minste de reglementaire lengte van den pas werd verhoogd. De thans voorgeschreven lengte van 75 c.M. is beslist veel te gering om de beenspieren goed te ontwikkelen. Veel zou reeds zijn verkregen, het zou een machtig hulpmiddel zijn, wanneer zij op 80 c. M. werd gebracht.

In de nieuwe uitgave van het exercitie-reglement voor de Russische infanterie, die op het oogenblik bij eenige Russische legerkorpsen in beproeving is, werd de lengte van den pas van 71 op 89 c.M. gebracht. Zeker is dit een geweldige schrede — voorwaarts, die ons te denken geeft.

Bij een langeren pas behoort een minder snel tempo. Hiermede bedoel ik echter geenszins, dat 115 pas in de minuut een te snel tempo zou zijn voor een pas van 80 c. M., maar alleen, dat de compagnies-commandant, die een langen pas eischt, in het begin van de oefeningsperiode het tempo eenigszins zal dienen te matigen.

De hier besproken beoefening van den langen pas is zwaar werk, dat niettemin met ijzeren volharding bij elke gelegenheid en bij elke uitrukkende dienst moet geschieden.

Bij het bepalen van de lengte van den pas moet in de eerste plaats onderscheid worden gemaakt tusschen den vrijen en den gestrekten pas. Bij den gestrekten pas zal het gestrekt neerzetten van het vooruitgebrachte been natuurlijk eene geringere lengte ten gevolge hebben als bij den vrijen pas wordt verkregen.

Reeds daarom moeten wij bij het marcheeren met den vrijen pas eene grootere lengte dan 75 c.M. eischen, om deze lengte bij den gestrekten pas precies te verkrijgen.

Vóór alles dient men er op te letten, dat de officieren en onderofficieren steeds lange passen maken en dat in de colonne, die natuurlijk in den pas marcheert, de afstanden bewaard blijven. Om dit laatste te verkrijgen, late men in het begin dikwijls halt en front maken. Ook zorgte men er voor, dat ieder op zijne beurt aan het hoofd der colonne kome om te leeren niet alleen groote passen te maken, maar ook een gelijkmatig tempo te onderhouden.

•Om dat gelijkmatige tempo te verkrijgen, is wederom zeer veel oefening noodig; het is echter van zoo groot belang, dat de commandant van den troep, vooral in het begin, daarop steeds moet letten en er al zijne aandacht aan moet wijden.

Zonder de inwerking van den colonnecommandant zal het niet gelukken om den guide aan het hoofd dit gelijkmatig tempo te doen onderhouden; door den steeds sneller wordenden pas van de colonne, zal ook hij zich maar al te licht uit het tempo laten brengen en dat mag zeker niet voorkomen. Integendeel, de colonne moet zich geheel voegen naar het tempo dat de guide aan het hoofd aangeeft.

Hierbij verdient een ander punt de aandacht. De snelheid van het licht is veel grooter dan die van het geluid en daarnit volgt, dat eene gelijktijdig te verrichten beweging beter door zien, dan door hooren kan worden overgenomen. Men moet daarom den man gewennen om zich voor het overnemen van den juisten pas te regelen, door te *zien* naar de beenbeweging van den vóór hem marcheerenden guide of van zijn voorganger in de colonne en niet door te *hooren* naar het geluid der voetstappen. Dat er verschil is tusschen het eene en het andere, wordt gewoonlijk over het hoofd gezien en deze verwaarloozing leidt tot minder juiste reglementaire bepalingen. Toch komt op het hier genoemde verschil alles aan bij het in den pas marcheren. Zoodra ik den pas op het oog laat overnemen, heb ik de schoooste gelijkmatigheid in de marschcolonne, hoe lang die ook is. De laatste man van de colonne zal juist met den guide aan het hoofd in den pas marcheren. Ongetwijfeld is hiertoe eene verhoogde opmerk-

zaamheid noodig van alle manschappen in de geheele colonne, maar deze is absoluut noodig om den man het juiste maatgevoel voor den marsch bij te brengen. Aangezien dit maatgevoel sneller en juist op het oog, dan op het gehoor kan worden gevat, spreekt het vanzelf dat men bij den marsch, in het begin geen trom laat roeren, totdat allen deze methode hebben begrepen. Om na te gaan of de manschappen wel opme kzaam zijn, moet de commandant nu en dan op een onmerkbaaren wenk of een zachten roep, door den guide aan het hoofd het marschtempo iets laten wijzigen en dan verlangen dat dit nieuwe tempo spoedig worde overgenomen. Dat deze methode veel sneller en beter het maatgevoel in de compagnie brengt dan het luisteren naar het geluid van de voetstappen of van de trom, is reeds daarom duidelijk, wijl er in elke afdeeling menschen zijn, die geen natuurlijk maatgevoel, d. i. gehoor, hebben, ja zelfs zijn er officieren wien het muzikale gehoor geheel ontbreekt.

Zijn alle manschappen er aan gewend om het tempo door naar voren te *zien*, dus van den guide aan het hoofd, over te nemen, dan eerst kan de tamboer of de hoornblazer zich laten hooren, waarbij het vanzelf spreekt, dat hij het marschtempo overneemt van den guide.

Thans is het oogenblik daar eens bij de tamboers en hoornblazers stil te staan, die met smarten gebaarde kinderen van het leger. Daar ik met tusschenpoozen bijna vier jaren den dienst van bataljons-adjutant verrichtte, heb ik omtrent dezen tak van dienst eene zeer rijpe ervaring opgedaan. Zelfs heb ik tamboers en hoornblazers voor het reserve-bataljon moeten vormen. Hoeveel met elk voorschrift strijdige jammertonen ik hun heb moeten afleeren; hoeveel moeite het kostte om de goheele methode van onderricht te gronden op den eenigen juiste basis, de reglementaire notenschaal; hoe dikwijls ik den langen winter door in de weinig nitlokkende oefenplaatsen nabij de kazerne gedurende den voormiddag Herkulesarbeid verrichtte — dikwijls Danaïdenarbeid -- weet ik alleen. Slechts de goede resultaten, mijne eenige, maar ook mijne beste belooning, strek-

ten mij tot troost. Ik mocht die resultaten bereiken door mijn zeer goed muzikaal gehoor, mijn streng methodisch handelen en het weinigje muzikale kennis, dat ik bezat (ik had nl. twee jaren zingen geleerd).

Van het beginsel uitgaande, dat de tamboer eerst goed de acht eenvoudige slagen moet kennen, en de hoornblazer de schaal van zeven tonen en dat eerst dan mag worden overgegaan tot de signalen en marschen, waarin deze acht slagen of zeven tonen voorkomen, moesten alle niet-reglementaire trom- en hoornkunsten onmiddellijk het veld ruimen. Hoeveel moeite ik daarmee gehad heb, is bijna ongelooflijk. Reeds het verwijderen van de onbruikbare, zonder eenige overweging van muzikalen aard gekozen leerlingen, gelukte dikwijls eerst na langen strijd, waarbij somtijds hooger bevel tusschenbeide moest komen. Tamboers en hoornblazers moeten eenigen aanleg, d. w. z. muzikaal gehoor en maatgevoel bezitten, zij moeten eerst individueel de acht eenvoudige slagen of de schaal van zeven tonen goed ten gehore kunnen brengen. Daarna moeten de signalen en marschen man voor man goed, volgens het gemakkelijik te lezen notenschrift uit het exercitiereglement kunnen worden weergegeven. Daarbij zij opgemerkt, dat deze signalen en marschen uitsluitend zijn samengesteld uit de bovengenoemde acht slagen of zeven tonen. Eerst als men zoover is, mag worden veroorloofd om gezamenlijk te slaan of te blazen. Het voor ieder signaal aangegeven tempo mag nimmer uit het oog worden verloren. Daartoe moet van den beginne af steeds worden geëischt, dat door het markeeren van den pas, of door trappen de juiste maat voor elken marsch of voor elk signaal worde aangegeven.

Slechts op die wijze kan men bruikbare tamboers of hoornblazers verkrijgen. Het is ingevolge punt 182 van het IIIe gedeelte van het Dienstreglement, de plicht van den bataljonsadjutant, zich te overtuigen of de tamboers en hoornblazers volgens de voorschriften van het exercitiereglement worden geoefend. Het is niet voldoende dat hij zich daartoe overtuigt of zij geoefend worden, maar hij moet toezien hoe en wat zij

leeren. Om dat te kunnen doen, behoeft de bataljons-adjutant nog geene muzikale kennis te bezitten; een weinig gehoor is voldoende.

Beschouwen wij nu het gebruik van trom en hoorn op marsch en het nut er van, of liever het nut van in den pas te loopen.

Waarom laten wij de trom slaan of de hoorn blazen? Waar-toe dient het eigenlijk? Zooals men licht begrijpt, alleen om in den pas te marcheeren en dan dringt zich als van zelf de vraag op den voorgrond of het niet beter zou zijn om vrij te loopen dan in den pas. Ik antwoord hierop dadelijk, zeer zeker, want wanneer men niet van allen denzelfden pas eischt, komt men sneller vooruit, omdat alsdan wel kortere, maar tevens vluggere passen worden gemaakt. Tegen deze versnelling van het tempo is, hoe zonderling zulks ook schijnen moge, de aan het hoofd der colonne marcheerende officier, die het tempo aangeeft, blijkens de ondervinding, geheel machteloos. Al marcheert hij ook met het horloge in de hand, toch zal hij lang voordat de minuut om is, 115 passen gemaakt hebben; herstelt hij dan de juiste snelheid, dan zal hij toch weder in het snellere tempo worden medegesleept. Zonder maat of muziek wordt de voet minder hoog opgelicht, hij glijdt sneller vooruit en men maakt kortere, maar vluggere schreden. Het aangeven van het tempo kan zich er dan ook alleen toe bepalen, dat de marsch niet ontaardt in draven, en dat er iemand is, die tijdelijk remt.

Ik zal dan ook altijd zonder gelijken pas en zonder trom of hoorn laten marcheeren, wanneer het er slechts op aan komt snel vooruit te komen, en wijders bij gevechtsmarschen, als de muziek vanzelf verboden is.

Het vrij marcheeren heeft verder nog het voordeel, dat de colonne beter opgesloten blijft, omdat de man, ten einde zijn voorman niet op de hakken te trappen, een weinig zijwaarts uitwijkt en zich eenigszins inschuift tusschen twee voor hem marcheerende manschappen. De colonne wordt hierdoor wel iets breeder, maar veel minder diep en dat is een belangrijk

voordeel, waarvan in den oorlog en bij de groote manoeuvres partij kan worden getrokken.

Wij spreken nu evenwel over de opleiding, en dan moeten wij de zaak van een geheel ander standpunt beschouwen.

Bij het in den pas marcheeren maakt de man een langeren pas en treedt hij sneller op; voor een en ander is grooter inspanning noodig en deze staalt de spieren. Uit het oogpunt van opleiding, van spierontwikkeling, is het vrij en uit den pas loopen daarentegen nutteloos en zelfs nadeelig. Gedurende de geheelen opleidingsperiode, het tijdperk der regimentsoefeningen daaronder begrepen, mag het dan ook niet voorkomen, uitgezonderd bij den marsch over oneffen of met struikgewas begroeid terrein. Dit is in overeenstemming met punt 59 van het exercitie-reglement, waarin evenwel het »waarom" niet is vermeld.

De Duitsche Infanterie heeft haren paradepas, die de spieren hardt; zij houdt aan dien pas vast en beoefent hem gedurende den geheelen diensttijd. Daar kan men zich de weelde van den vrijen pas veroorloven, hier echter niet.

Dat taaie vasthouden aan dien reeds twee eeuwen onden parademarsch der Pruisische Infanterie, in de laatste jaren ook op de legers der andere Duitsche staten overgegaan, geeft te denken. Het gebruik van dezen pas is niet verminderd, maar uitgebreid, niettegenstaande den spot van leeken en van hen, die jacht maken op populariteit onder het volk.

Zou niet in dezen parademarsch, die ruwe, onbaruhartige, moeilijke, maar toch versterkend werkende training, die gehoorzaamheid wekt en stramme vormen kweekt, zou niet in dezen marsch het geheim liggen van de vele behaalde overwinningen? De Oostenrijksche Infanterie is evengoed instaat om dezen parademarsch uit te voeren als onze tegenwoordige bondgenooten en heeft dit ook bewezen; aan het reglement is het echter om de uitvoering en de beoefening er van onbevreesd te eischen.

Nu een paar woorden over het loopen in den pas zonder en met trom of muziek.

Zooals wij reeds boven uiteengezet hebben, moet het tempo van den pas liever door zien, dan door hooren worden overgenomen.

Van het begin der oefeningen af, moeten wij er de manschappen dan ook aan gewennen naar den guide aan het hoofd of, wanneer zij dien niet zien kunnen, naar de manschappen vóór hen te zien om in den pas te blijven. Dat voortdurend naar voren op de voetbeweging letten eischt eenige aandacht en inspanning, die echter direct ophouden, zoodra de trom geroid of de hoorn gestoken wordt. Die aandacht kweekt discipline, de inspanning is oefening voor de spieren; daarom zal men bij beoefening van het loopen in den pas zonder muziek, meer resultaat bereiken dan met muziek. De beste oefening in het marcheeren wordt daar gehouden, waar de trom en de hoorn het minst worden gebruikt. Bij ons wordt helaas op marsch veel te veel getrommeld en geblazen.

Door het wegvallen van den gewonen pas met bewegingen heeft men afgezien van eene vormelijke, individueele oefening in het marcheeren, en daarmede van een der beste middelen tot ontwikkeling der beenspieren. Doordien volgens de redactie van punt 55 van het Exerctie-Reglement ook niet de klemtoon wordt gelegd op het hoog opheffen van de knie bij het marcheeren met den gestrekten pas, heeft men een tweede middel tot spierversterking ongebruikt gelaten. Van te meer belang is het daarom, dat men het loopen in den pas, zonder trom of hoorn beoefent, om den pas door zien, en niet door hooren, gelijk te doen zijn.

Met trom of hoorn marcheere men slechts bij oefeningen in het afleggen van groote marschen, bij het marcheeren door bewoonde oorden, of bij het defileeren.

Na de hier aangevoerde beschouwingen over het loopen in den pas met muziek, komt het voor, dat het roeren van de trom of het blazen op de hoorn slechts ten doel mag hebben, om den man het marcheeren te verlichten, om hem minder in te spannen. Alleen daarom zal men er van moeten afzien, waar het zuiver oefening geldt, omdat het dan juist aankomt op inspanning om tot training te geraken.

Trom en muziek ontheffen den man van de noodzakelijkheid naar de beenen zijner voorlieden te zien, hij behoeft slechts te hooren. Daarbij werkt het eentonig geluid van de trom kalmeerend, bijna slaapwekkend op de zenuwen; vooral is dit het geval met enkele extra-marschen.

Reeds hierboven hebben wij, over kleeding en uitrusting sprekend, gezegd dat op marsch niets zoo hinderlijk is als zenuwprikkeling, omdat op elke prikkeling uit den aard der zaak afmatting volgt en dit gelijk staat met een spoedig afnemen der krachten. Ongetwijfeld prikkelen hooge tonen meer dan lage; de doffe, laag gestemde trom uit den goeden ouden tijd, was een uitstokend zenuwstillend middel en daarom in het geheel niet zoo onpraktisch als zij er uit zag. Tot voor omtreeks 15 jaren, werd bij het 27e infanterie-regiment bij lange marschen een extra-marsch getrommeld, die zich door eenvoudige slagen op een laag gestemde trom onderscheidde. Het is bijna niet te gelooven, hoe kalmeerend, hoe in-gemoeelijk en slaapwekkend deze eenvoudige lage toon aandeed. Deze extra-marsch, de »Berenmarsch" genoemd, bestond daarin, dat drie tamboers op gewoon gestemde trommen zonder ophouden roffelden, terwijl de vierde op een laaggestemde trom met één stok in de oneven maten twee slagen gaf, voor elken voet één, en in de even maten drie slagen in eenigszins sneller tempo. Deze marsch werd door de manschappen steeds met gejuich begroet, er werd zelfs om gevraagd. »Geeft ons den berenmarsch", zoo riepen zij den tamboers toe en stil, innig tevreden luisterden allen, vele uren achtereen naar deze beren-dansmuziek. Niemand dacht er aan de colonne te verlaten, men dacht eigenlijk in het geheel niet meer. In dit vergeten van alles, van honger en dorst, van pak en zak, van vermoeidheid, lag de hooge waarde van deze muziek. »Maar niet denken" — dat is den man het liefst en in zulke omstandigheden ook het beste voor hem. Ik heb bij mijne latere overplaatsingen naar het 17e en het 7e infanterie-regiment den berenmarsch ook daar aanbevolen, en met den besten uitslag. Bij laatstvermeld regiment heeft de eene of andere »nurks" hem later weder af-

geschapt, daarbij niet aan het doel van dezen marsch denkende, omdat hij nooit aan iets anders dacht dan — aan zijn eigen persoon!

Er heerscht veel verschil van meening omtrent de beste plaats voor de tamboers en hoornblazers en voor de muziek in de colonne. Om deze quaestie te kunnen uitmaken behoeft men slechts te vragen, waar de pas moet worden aangegeven en het antwoord op deze vraag kan niet anders luiden dan: vóór. Tamboers, hoornblazers en muzikanten behooren derhalve aan het hoofd. Met deze gevolgtrekking is helaas het reglement in strijd. Zij behooren niet in het midden van de compagnie te marcheerden, maar aan het hoofd en moeten dus bij de eerste opstelling op den rechtersvleugel plaats vinden. Bij den marsch met het vereenigde bataljon behooren de tamboers en hoornblazers van de vier compagniën vereenigd te worden aan het hoofd van het bataljon. Welk gevolg heeft de indeeling der tamboers en hoornblazers in het midden der compagnie? Reeds bij eene alleen marcheerende compagnie zullen de tamboers, wanneer zij moeten slaan, den pas overnemen van het dubbelrot, waar zij naast loopen, want de guide aan het hoofd zullen zij in de meeste gevallen niet kunnen zien. Deze laatste zal derhalve bij het invallen van den tamboer bijna altijd den pas moeten veranderen, en met hem de geheele voorste helft van de compagnie. Op deze wijze moet de guide aan het hoofd zich, geheel ten onrechte, voegen naar den tamboer en niet omgekeerd. Voorts moet de voorste helft van de compagnie het tempo van achteren overnemen, wat strijdig is met onze boven aangegeven regelen en bovendien hinderlijk voor alle vóór den tamboer marcheerende manschappen.

Hinderlijker nog wordt dit overnemen van den pas van achteren, grooter het aantal manschappen, dat er den last van ondervindt, in de marsch-colonne van het bataljon, als de tamboers der verschillende compagniën den marsch van voren naar achteren van elkander moeten overnemen. Het bezwaar neemt nog grooter afmetingen aan, wanneer de maat door de tamboers der verschillende compagniën niet nauwkeurig wordt

overgenomen. Het veranderen van den pas herhaalt zich telkens als de tamboers van de voorste compagnie weder aan de beurt zijn om in te vallen.

Neemt men nu aan, dat dezelfde marsch bij elke compagnie tweemaal achtereen wordt geslagen, dan valt deze storing in den pas op elke 256 schreden. Na elke 256 pas moet dus eenmaal de pas worden veranderd, hetgeen op een kleinen marsch, van niet meer dan 20 K.M. reeds neerkomt op 104 maal veranderen van den pas.

Dit getal kan nog hooger worden, wanneer tijdens het slaan van een marsch, de maat niet juist wordt overgenomen, hetgeen ook dikwijls voorkomt. Bedenkt men nu, dat niets den man zoo vermoeit en nit zijn humeur brengt dan het voortdurend veranderen van den pas, dan zal men het er ongetwijfeld over eens zijn, dat de bovenbedoelde indeeling in het midden van de colonne schadelijk moet worden geacht. In de praktijk ziet men dan ook de bataljons-commandanten tot ieders bevrediging, de tamboers der verschillende compagniën bij elkaar nemen. Alleen laat men hen nog meestal in het midden van het bataljon marcheeren, dus niet op de goede plaats. Zou de bataljons-commandant aan het hoofd misschien liever niet in zijne conversatie gestoord willen worden? Of overweegt men, dat bij plaatsing der tamboers en hoornblazers aan het hoofd, het geluid de manschappen aan den staart zooveel later bereikt en zij dus niet met het hoofd in denzelfden pas kunnen blijven? Deze overweging geldt niet voor een bataljon op vredessterkte, wel echter voor de oorlogssterkte, zooals wij hieronder zullen aantoonen.

Een bataljon op zijne grootst mogelijke sterkte, zijnde die welke bereikt wordt onmiddellijk na de mobilisatie, neemt in de colonne met viereen eene lengte in van 480 pas. De snelheid van het geluid bedraagt bij eene temperatuur van 16° C. in ééne secunde 573 pas (430 M.). Bij zulk een bataljon komt dus het geluid, wanneer de vereenigde tamboers en hoornblazers aan het hoofd marcheeren, na 0.8 seconden ter oore van den laatste man, aan den staart der colonne. Vermits voor het

maken van een pas 0.52 seconden noodig zijn, zal de man aan den staart juist den linkervoet tot het doen van den eersten pas oplichten, wanneer die aan het hoofd den rechtervoet voor den tweeden pas bijna heeft neergezet. Voor een onpractischen haarklover is dit zeker bedroevend, maar is het nu werkelijk zoo erg? De hoofdzaak is, dat men aan den staart van het bataljon de tamboers goed hoort en dat lijdt geen twijfel wanneer vier van de acht slaan. Het verschil van 0.8 seconden, zal zich bovendien zoodanig over de colonne verdeelen, dat men het niet eens opmerkt. Daartegenover staan evenwel belangrijke voordeelen, vergeleken bij de thans gebruikelijke in-deeling der tamboers en hoornblazers.

De hoofdeisch, dat de pas steeds van voren moet worden aangegeven, blijft gehandhaafd. Niemand in het bataljon heeft het onaangename, de zenuwen prikkelende gevoel, dat wordt teweeggebracht, wanneer de pas en het tempo van achteren moeten worden overgenomen. Daar de tamboers vereenigd slaan, behoeft men er niet op te letten met welke trom in den pas geloopt moet worden, terwijl de pas nooit veranderd behoeft te worden, want de tamboers lossen elkander af en blijven dus steeds in dezelfde maat.

In het IIe Gedeelte van het Dienst-Reglement heet het: „De marsch moet vlot zijn, de colonne moet zooveel mogelijk in gelijkmatige beweging worden gehouden.” Dit zal alleen verkregen worden, wanneer er steeds aan wordt vastgehouden, dat tempo en pas aan het hoofd worden aangegeven. Is iedere soldaat daarvan doordrongen, dan eerst zal de marsch vlot zijn, al loopen er ook meerdere bataljons achter elkaar. Iedereen toch zal den pas aannemen, die wordt aangegeven door de tamboers, die aan het hoofd van zijn eigen bataljon marcheeren en zich niet bekommeren om de trom, die hij achter zich mocht hooren.

Bij het reglementeeren van de plaatsing der tamboers en hoornblazers, heeft men de normaal-opstelling der compagnie, het bataljons-exerceeren en het marcheeren op den langen weg door elkander gehaspeld. Bij de exercitiën uit de bataljonsschool,

d. w. z. na overgang van de marschformatie in eene andere, behooren de tamboers en hoornblazers natuurlijk bij hunne compagniën, op den langen weg echter niet. Doch zelfs bij het exerceeren uit de bataljonsschool is het voortdurende trommelen bij alle compagniën schadelijk en bovendien overbodig. Er is geen enkel bezwaar tegen om de trom bij de compagnie van richting zoolang te laten roeren totdat eene andere compagnie de richting overneemt. Wanneer alle bewegingen met »geeft acht» worden uitgevoerd, zooals natuurlijk behoort, zal er ook stilte en opmerkzaamheid in het geheele bataljon zijn, zoodat de trom van de richtingscompagnie door allen kan worden gehoord. De tweede zin van punt 377 van het Exercitie-Reglement, kan zonder bezwaar vervallen, wanneer elk practisch bataljons-commandant ten behoeve eener rationeele training der spieren, alle bewegingen in »geeft acht» laat uitvoeren en voorts zoo weinig mogelijk gebruik maakt van trom en hoorn.

Hoe langzamer eene gymnastische beweging wordt uitgevoerd, des te meer krachtsinspanning wordt er voor geëischt, des te meer worden de spieren bearbeid, ontwikkeld, gestand; om die reden staat de gewone pas *met* bewegingen voor de training bovenaan.

Daarop volgt in waarde de gestrekte pas; beiden vormen de beste middelen tot versterking en ontwikkeling der beenspieren.

Wenden wij thans onze aandacht naar de snellere gangen, den *looppas* en den *versnelde pas*. Deze dienen minder ter versterking der beenspieren, dan wel tot ontwikkeling en harding van de borstspieren en de ademhalingsorganen. Zoowel de borstspieren, als de ademhalingsorganen moeten krachtig en elastisch zijn, vermits de infanterist met eene zware bepakking marcheeren moet, en de druk daarvan hem niet bij de ademhaling mag belemmeren. Oefenden wij de manschappen derhalve alleen in den pas met bewegingen en in den gestrekten pas, dan zou de borst te kort komen. Aan het marcheeren met volledige bepakking moet eene doeltreffende versterking

van de borstspieren en de adembalingsorganen voorafgaan en wij moeten de oefeningen, welke daartoe leiden, dus niet veronachtzamen.

Zoolang men hiermede niet ver genoeg is gevorderd, moet met de jonge soldaten geen marsch van langen duur met volledige bepakking worden ondernomen.

Als onderdeelen van de hiertoe noodige training moeten worden aangemerkt, de looppas, de versnelde pas en het bergbestijgen.

Van deze drie oefeningen kan die in het bergbestijgen, hoewel van overwegend nut voor borst en adem, en bovendien in het hooggebergte eene heerlijke school van energie en volharding, om plaatselijke redenen in vele garnizoenen niet worden beoefend. Ook zou er meer tijd aan moeten worden besteed, dan wij met het oog op den korten oefentijd er voor kunnen geven, indien men alleen daarmede het doel zou willen bereiken. Met den looppas kan het doel veel spoediger bereikt worden, omdat wij deze oefening overal en ten allen tijde kunnen doen uitvoeren. Voorts kunnen wij voor deze oefening den duur en de intensiteit gemakkelijk regelen, iets wat bij elke soort van training en niet het minst bij deze, van groot belang is.

De looppas geniet bij ons niet die waardeering, waarop hij als opvoedingsmiddel aanspraak mag maken; meestentijds wordt hij alleen beoefend gedurende het rekruten-tijdperk en wijders des winters. De looppas echter is hoogst nuttig en moet zoo lang worden beoefend, als de man onder de wapenen is.

Mijne denkbeelden op dit punt heb ik neergelegd in een door mij in 1895 bij Prochaska te Teschen uitgegeven »Programm zur Ausbildung der Compagnie im Schiessen." Aangezien de gymnastische oefeningen op het innigst verband houden met het schietonderricht en met de vorming van den soldaat tot tirailleur, werd op blz. 19 van het werkje ook de looppas opgenomen en aanbevolen om deze als volgt te beoefenen: Gedurende de door mij aangenomen IIe Periode van de schietopleiding, d. i. van 1 December tot 1 April eenmaal per week van s'morgens 7

nur tot 7½ en in de IIIe Periode, van 1 April tot half Augustus eenmaal per week in den namiddag, ook gedurende een half uur. Toch acht ik dit nog niet voldoende.

Ook bij den marsch naar het oefeningsterrein en terug en op dat terrein, moet de looppas worden beoefend. Terugkeerende van het schijfschieten heb ik den looppas steeds op ruime schaal gebruikt, altijd met het horloge in de hand. Op die wijze ving ik als het ware drie vliegen met één klap. Ten eerste was de 16 minuten durende loopbeweging (afwisselend 2 minuten looppas en 5 minuten gewonen pas) eene uitstekende oefening voor borst en longen, ten tweede herstelde ik warmte en bloedsomloop bij de door het stilstaan op het schietterrein koud en stijf geworden manschappen en ten derde was de compagnie vroeger thuis om de geweren te poetsen.

Zoo ziet men, dat de compagnies-commandant elke gelegenheid moet gebruiken en geen enkele minuut verloren mag laten gaan.

De looppas moet steeds bestaan uit een langen sprong op den bal van den voet; heeft men den man dit geleerd, dan wordt het aanvankelijk zoo moeilijke in den pas loopen beoefend. Lange sprongen en een langzaam tempo zijn daarbij noodig.

Aan de rekruten moet de looppas individueel op dezelfde manier als de pas met bewegingen worden onderwezen. De instructeur telt daarbij, en tusschen »Eén'' en »Twee'' moet de man zich in evenwicht weten te houden, hetgeen wederom een goed trainingsmiddel is. Ook zal hij alleen op deze wijze een langen sprong leeren maken. Eerst wanneer alle manschappen geleerd hebben bij deze lange sprongen in evenwicht te blijven, beoefene men den looppas in den pas; daarbij kan men hen op één gelid laten gaan, uit de flank of wel in een kring. Voor het tempo houden en in den pas loopen, gelden dezelfde beginselen, die boven voor den gewonen pas werden ontwikkeld. Looppas uit den pas is bij gesloten formatiën een onding.

Ten slotte is het hoogst nuttig, aan het slot van elke gymnastiekles een wedloop te doen houden, als maximum tot 300 pas, zooals het Exercitie-Reglement aangeeft. Men behandel

deze als sport en love kleine premieën uit. Men zal hiermede zekêrlijk succes hebben.

Hierbij wordt aanbevolen de manschappen der compagnie naar de snelheid waarmede zij loopen in drie klassen te verdeelen. Aanvankelijk late men de soldaten derzelfde klasse tegen elkander loopen, later de klassen met elkander concurreeren en eindelijk de beste loopers uit de geheele compagnie. Eene dergelijke handelwijze wekt op en prikkelt tot krachtsontwikkeling. Het behalen van de overwinning bij zulke wedloopen blijft voor den man eene trotsche herinnering en geeft hem zelfvertrouwen. Schatten wij de betcekenis van dezen wedloop toch vooral niet te gering! De storm in oorlogstijd is niet anders dan een wedloop en ik ben vast overtuigd, dat in het algemeen gesproken, dezelfde mannen, die in den vredeswedloop de palm der overwinning wegdroegen, ook bij de bestorming der vijandelijke stelling het dichtst naast hunne officieren zullen zijn! *Wilhelm von Humboldt* zeide: »Naar mijn »gevoelen is energie de eenige mannelijke deugd" en *Stuart Mill*: »Energie kan ook voor het bereiken van slechte doeleinden »worden aangewend, maar uit een energiek karakter kan toch »altijd iets beters worden gemaakt dan uit een, dat traag en indolent is." Eerzucht en schaamtegevoel zijn de drijfveeren van deze eerste en eenige deugd; bij de opleiding houde men hiermede rekening.

De versnelde pas eischt zeer veel inspanning, wanneer men daarbij in den pas loopt.

Die groote inspanning komt ten goede aan de ontwikkeling der heen- en borstspieren. Bij het praktisch gebruik is eene afwisseling van looppas met gewonen pas te verkiezen boven versnelden pas met gewonen pas, omdat men, voorop gesteld dat in den pas wordt gemarcheerd, in het eerste geval sneller vooruitkomt. Wanneer men van 16 minuten er 8 in den versnelden pas en 8 in den gewonen pas marcheert, heeft men 1920 pas afgelegd; deed men daarentegen 6 minuten looppas en 10 minuten gewonen pas, dan zou men 2302 pas hebben afgelegd. Met den looppas vordert men dus in denzelfden tijd

382 pas meer. Hierbij is aangenomen, dat in het eerste geval tweemaal 4 minuten versnelde pas werd gedaan en in het tweede driemaal 2 minuten looppas.

Ziet men er daarentegen bij den versnelden pas van af om in den pas te loopen, dan is het veel minder vermoeiend; ja men kan met geoefende menschen den versnelden pas zelfs wel een uur achtereen volhouden. Voor oorlogsmarschen, is dit dan ook de meest praktische regeling, maar bij de oefening in vreedstijd mag zij nooit voorkomen dan in uiterst zeldzame gevallen, b.v. wanneer het bepaald noodig is, dat de compagnie zoo spoedig doenlijk thuis komt.

Wij hebben nu niteengezet, dat de looppas, de versnelde pas en het bergbeklimmen, noodzakelijke oefeningen zijn voor de borstspieren en de ademhalingsorganen, en dat zij eerst grondig moeten worden doorgewerkt, alvorens men met het beoefenen van langdurige marschen, met volledige bepakking mag beginnen.

Recapitulerende, komen wij ten aanzien van de verschillende passen, tot de navolgende conclusiën.

De weglating uit het reglement van den pas met bewegingen moet als een groote fout worden aangemerkt. De reglementaire bepaling, dat de lengte van den pas slechts 0.75 M. bedraagt, verdient afkeuring, waar nog bij komt dat de manschappen bij het marcheeren de voeten veel te weinig oplichten. Laatstebedoeld envel is wederom de schuld van het reglement, vermits men in punt 55 zelfs leest, dat de punt van den voet, die achter is, dicht langs den grond moet worden bijgetrokken. Ten slotte worden looppas en versnelde pas niet genoeg, en niet op de juiste wijze beoefend en aangewend.

Zou men wellicht die 75 cM. hebben genomen, omdat de herleiding tot Meters dan gemakkelijker is? Dat kan toch niet de reden zijn, waarom men zich de groote voordeelen van een langen pas zou laten ontglippen.

Wij zouden in punt 55 van het reglement in plaats van 75 cM. willen lezen „minstens 80 cM.” en er dan nog eene bepaling aan toe willen voegen, ten doel hebbende om de knie beter op te lichten. Alleen het ontbreken van deze bepaling

is oorzaak, dat de manschappen zoo dikwijls struikelen en vallen. De drie gebreken in het reglement zijn te zamen oorzaak, dat de spierontwikkeling van den man niet tot zijn recht komt, omdat er te weinig inspanning wordt geëischt.

Nu zijn wij genaderd tot de oefening in het langdurig marcheeren (oefenings-marschen, marsch-oefeningen), die als middel tot training niet dan in de laatste plaats mag worden genoemd.

Uit het woord »marschoefening» blijkt reeds, dat hier sprake is van langdurige marschen, benevens van oefening in alles, wat de techniek van den marsch betreft. Wij moeten hierbij vooral in het oog houden, dat het langdurig marcheeren uit een oogpunt van training alleen waarde heeft, wanneer deze marschen meerdere dagen achtereen worden gehouden, en in duur opklimmen tot geforceerde marschen. Wordt deze opklimming er niet bij in acht genomen, dan bepaalt het nut zich alleen tot beoefening der marschtechniek, waarvan men intusschen de beteekenis niet mag onderschatten.

In de eerste plaats moet de *redesmarsch* worden beoefend, d. i. die marsch, die slechts eene eenvoudige verplaatsing ten doel heeft. Voor zoover den enkelen man betreft, komen hierbij in aanmerking, de kleeding, bepakking en uitrusting. Er moet op gelet worden, dat deze zaken daags te voren in orde worden gemaakt en voorts dat de manschappen zich met de taptoe ter ruste begeven. Punten van belang bij de uitvoering van dergelijke marschen zijn: op den juiste tijd aantreden voor den afmarsch, middelen om het marcheeren gemakkelijker te maken, marschregeling, marschformatie, afstanden, tempo, muziek, marschdiscipline, gebruik van den weg, verplichtingen van officieren, artsen en verder kader, medenemen en aanvoeren van drinkwater, verlaten van de colonne gedurende het marcheeren, korte rusten, lange rust, signalen, verplegiug, bereiding van het eten op marschdagen, maatregelen bij groote hitte en strenge koude, overtrekken van wateren en doortrekken van moerassen, enz. Bij den *oorlogsmarsch* komen daarenboven nog in aanmerking: marschveiligheidsdienst, verbinding, gevechtsvaardigheid, formatiën tot verkorting der marschcolounes.

Met het oog op de omstandigheid dat, blijkens de bovengestelde opsomming, de techniek van den marsch vrij samengesteld is, en wij die techniek elk jaar aan nieuwe manschappen moeten onderwijzen, is het noodig daarbij zeer streng en geheel methodisch te werk te gaan. Te meer omdat wij rekening moeten houden met den zoo kostbaren oefentijd.

Om ten deze een goed plan te ontwerpen, dient men met de navolgende punten rekening te houden.

1°. In het algemeen dienen langdurige marschen alleen tot beoefening van de marschtechniek; als middelen tot training komen zij slechts dan in aanmerking, wanneer er meerdere opeenvolgende dagen aan worden besteed, en er eene trapsgewijze opklimming bij wordt in acht genomen.

2°. Daar men elk jaar weder bij het begin moet beginnen en er zeer veel te zien en te leeren valt, is het noodig eerst datgene te nemen wat de gedragingen in de marschcolonne zelf betreft; eerst daarna kan men overgaan tot den marschveiligheidsdienst. Eerst dus grondig den vredesmarsch, daarna den oorlogsmarsch.

3°. Langdurige marschen met training eischen, met inbegrip van een of twee geforceerde marschen tot besluit, vijf of zes achtereenvolgende dagen. Men kan dit daarom elk tweede jaar van den oefentijd maar eenmaal doen.

Bij het beoefenen van de marschtechniek geldt weder hetzelfde als bij elke andere oefening: Hoe kleiner het aantal leerlingen, des te beter het onderwijs. Het zou dan ook aanbeveling verdienen om, evenals vroeger, weder het marcheeren per compagnie te beoefenen. Men kon dan in December, Januari en Februari telkens een marsch maken en wel de eerste alleen dienende tot beoefening van de zuivere marschtechniek, bij den tweeden neme men den marschveiligheidsdienst er bij, terwijl de derde, uit te voeren met twee compagniën, bovendien kon worden benut voor eene oefening in de bereiding van het eten te velde en in het opslaan van tenten.

Op deze wijze kan men met weinig tijdverlies, den manschappen veel meer van de techniek van den marsch en van

den marschveiligheidsdienst leeren, dan heden ten dage geschiedt. Waarom toch zou men aan de compagniescommandanten de opleiding in het marcheeren niet evengoed kunnen overlaten, als de niet minder belangrijke schietopleiding.

Houdt men nu in Maart nog eene marschoefening met het bataljon, en in April met het regiment (of met het geheele garnizoen) dan zal, met inbegrip van de vijf langdurige marschen in het wintertijdperk, het doel volkomen bereikt worden.

Elk troepencommandant moet evenwel het doel kennen, dat men met de beoefening van langdurige marschen wil bereiken. Hij moet onderscheid weten te maken tusschen oefening in de marschtechniek en den marschveiligheidsdienst en oefening tot training in het marcheeren. Eerst wanneer men er goed van doordrongen is dat deze beide begrippen verschillend zijn, zal eene marschoefening iets anders zijn dan een doelloos langs den weg loopen.

Wij hebben hiermede de oefeningen besproken, waardoor in hoofdzaak de versterking der been- en borstspieren moet worden verkregen en gaan nu over tot die, welke aan het spierstelsel in het algemeen ten goede komen.

Hier treden de oefeningen aan de *werktuigen* op den voorgrond.

Deze hebben niet alleen het nut, het geheele spierstelsel zoo sterk en veerkrachtig mogelijk te maken, maar de man wint er door aan moed en zelfvertrouwen; zelfs de lui en trage manschappen zijn verplicht zich bij het werken aan de toestellen in te spannen.

In verhouding tot het groote nut van deze oefeningen wordt daarvan bij onze infanterie veel te weinig werk gemaakt. Daarbij komt, dat ook in onze volksscholen weinig of niets aan gymnastiek gedaan wordt, ten deele omdat enkele volksstammen van ons rijk traag van aard zijn en derhalve afkeerig van lichaams-oefeningen. Verder leert de ervaring, dat de pogingen van meerdere hooge chefs, om aan de beoefening der gymnastiek eene grootere plaats in te ruimen, tot dusverre bijna geheel vruchteloos zijn gebleven.

Eene verandering ten goede is hierin slechts te verwachten van de volgende maatregelen.

1°. Het Exercitie-Reglement moet onder het hoofd »Gymnastische Oefeningen," in de eerste plaats die aan de werktuigen opnemen.

2°. In de centrale school voor gymnastiek en schermen, moeten niet alleen onderwijzers worden opgeleid voor de verschillende militaire scholen, cursussen en instructieafdeelingen, doch ook voor alle troepenkorpsen.

3°. Het aantal voorhanden gymnastiektoestellen in elke kazerne moet ten minste worden verdubbeld.

4°. De cadetten en de subalterne officieren moeten veel meer dan thans in de gelegenheid worden gesteld om zichzelf voortdurend in de gymnastiek en in het schermen te oefenen. Zij moeten die onverbbidelijke energie weten te ontwikkelen, welke nu zoo dikwerf ontbreekt, maar die bij eene gymnastische oefening nooit door de vingers mag worden gezien.

5°. De korpscommandanten moeten er met klem op worden gewezen, dat hun plicht medebrengt, hunne aandacht te vestigen op het gymnastisch onderricht.

Het zal dan niet meer voorkomen dat b.v. de gymnastiekzaal in den winter als werkplaats dient voor schoenmaker, kleermaker en zadelmaker. Evenmin dat in den zomertijd de keuze der namiddagoefening geheel wordt overgelaten aan ondergeschikte officieren, die dikwijls alleen dan tot het beoefenen van de gymnastiek hun toevlucht nemen, als zij niets beters weten te doen.

Minder theorie, meer lichaamsoefeningen! De gymnastiek aan de werktuigen is nuttiger dan het wielrijden! Aan de werktuigen moet, zooals boven reeds werd opgemerkt, ook de lafste en traagste slungel moed toonen en zich inspannen. Stellen wij daar tegenover de gewrichtsoefeningen, die den geheelen winter door met roerende voorliefde worden beoefend, dikwijls met den kapotjas aan; veel meer dan tijdverknœien zien wij er niet in, immers door de meeste manschappen wordt elke inspanning daarbij met zorg vermeden en zou ook

weinig geven. Bovendien is controle daarbij zeer moeilijk.

Na de gymnastiek moet aan het bajonet-schermen de eerste plaats worden toegekend, en dat niet alleen tot staling van het geheele spierstelsel, maar ook tot aankweeking van besluitvaardigheid en tegenwoordigheid van geest. Steken gaat sneller en werkt gevaarlijker dan houwen. Wij zijn trouwens met steekbajonetten en niet met houw bajonetten gewapend. Van den bajonetaanval zullen en mogen wij nooit afzien. In het reglement leest men :

»In het handgemeen moet men, zonder de handen te vergrijpen, zich bepalen tot eenvoudige, krachtige stooten en korte parades.» Voor stoot en parade, zijn echter snelle spanning der spieren en vlugheid noodig, een en ander slechts te leeren door langdurige oefening.

Wat volgt hiernit? Zeker toch, dat wij het gebruik van het geweer als stootwapen (het bajonetrechten) dikwijls en grondig moeten beoefenen. Helaas moeten wij erkennen, dat zulks ten onzent niet geschiedt; ja, dat het den schijn heeft, alsof er een zekeren afkeer bestaat tegen het bajonetschermen. Ongetwijfeld ligt dit voor een deel aan de omstandigheid dat de hulpmiddelen voor het bajonetrechten van zoo primitieven aard zijn, dat daarmede toch geen goede uitkomsten kunnen worden bereikt. In plaats van de noodige borstlappen en hoofdmaskers aan te schaffen, heeft men de compagnieën slechts schermstokken en vrijhangende stootballen gegeven, zelfs zijn de vroeger beschikbare houten schermzabels ingenomen. Hoe moet de leerling leeren toestooten, als de onderwijzers niet behoorlijk beschermd is? Hoe moet de soldaat het gevecht tegen den cavalierist beoefenen, als hij geen ruitersabel tegenover zich ziet? Ook bokken zijn niet voorhanden, noch ten behoeve van de gymnastiek, noch om het paard voor te stellen. Gaat het wel aan, den man met zoo weinig voorbereiding in het handgemeen te brengen?

Eerst wanneer de noodige gymnastiektoestellen en schermgereedschappen zijn aangevuld en er bekwame onderwijzers zijn, voorts wanneer elke week minstens drie uren aan de gymnastiek en twee

aan het bajonetvechten worden besteed, kan men resultaten verwachten. Zooals het bajonetvechten thans wordt beoefend, is het zuiver tijd verspillen. Eerst wanneer de man weet, wat hij in het handgemeen te doen heeft, wanneer hij zijn wapen weet te hanteeren, wanneer hij door de training in vredeestijd kracht, volharding en behendigheid heeft verkregen, zal de stormaanval tot zijn recht komen.

Oefeningen in het *springen* hebben behalve versterking der gezamenlijke spieren nog het voordeel, dat de man zijne kracht leert beheerschen en zich oefent in die wel overlegde waaghalzerij, die aan stoutmoedigheid ook berekening weet te paren. De man leert zijne kracht doeltreffend aanwenden, hem wordt geleerd snel te overleggen en energiek te handelen. Eerst moet men beoefenen het knieën buigen en strekken (11e gewrichtsoefening) en het met gesloten hielen opspringen en weer nederkomen op de ballen der voeten; daarna kon men tot het eigenlijke springen overgaan. De voortreffelijke en uitvoerige voorschriften voor het springen in het aanhangsel van het exercitiereglement stellen eischen, waaraan ieder man gemakkelijk kan voldoen. Voor het meerendeel der manschappen mag echter nog de hoogtesprong geeischt worden, als vrije sprong met aanloop tot op borsthoogte; de beste springers kunnen zelfs tot manshoogte gaan. Bij den vertesprong mag 3 meter voor niemand te veel zijn, 4 meter voor de besten nog bereikbaar. Ook bij deze oefeningen missen wij in het algemeen eene vaste methode, terwijl zij bovendien niet dikwijls genoeg worden gehouden.

Het springen behoorde wekelijks, gedurende een half uur te worden beoefend en wel in de periode van 1 December tot 1 April, b.v. van 7 tot 7 $\frac{1}{2}$ uur voormiddag, in de periode van 1 April tot ongeveer half Augustus, in den namiddag. Ten einde hierbij methodisch te werk te kunnen gaan is het noodig van de gemaakte vorderingen aanteekening te houden. Aanbeveling verdient het om voorspringers op te leiden en tevens de klassen zoo klein mogelijk te maken, opdat de manschappen in dat halve uur meermalen eene beurt krijgen.

De oefeningen aan de barrière moeten op dezelfde wijze worden geregeld als die in het springen. Er is geen erbarmelijker schouwspel denkbaar, dan eene afdeeling infanterie waarvan de manschappen lui en onbeholpen een voor een over de barrière heenkruipen. De gewone barrières, hekken of omheiningen moeten door elk infanterist met een vrijen sprong genomen kunnen worden en zeker met een sprong steunende op ééne hand. Voor den vrijen sprong moet men voldoende in het springen geoefend zijn, terwijl de man voor den sprong, steunende op een der handen, moet geleerd hebben om het volle gewicht van zijn lichaam — zij het ook slechts voor een oogenblik — te laten steunen op één arm. De noodige kracht hiertoe zou worden verkregen door voorafgaande gymnastische oefeningen aan de werktuigen.

De beste voorbereiding tot deze sprongen is de vrije sprong dwars over den bok, verder het zwaaien aan den rekstok, het zwaaien aan de brug en zich over de leuning slingeren, voorts het meermalen met de handen tegen den ladder opklimmen.

Men ziet van hoeveel gewicht de gymnastiek aan de werktuigen is. Bij de compagniesoefeningen moet elke gelegenheid worden aangegrepen om den vrijen sprong of den sprong steunende op ééne hand over de barrière te doen beoefenen door de gcheele compagnie. Om den marsch niet te veel op te houden, verdient het hierbij aanbeveling, op omstreeks 50 tot 30 passen (afhankelijk van de sterkte der compagnie) van de barrière, den guide aan het hoofd met het eerste dubbelrot in den looppas vooruit te laten gaan, waarbij de manschappen geleidelijk zoover uit elkaar gaan, dat voor elk man plaats genoeg is om door middel van den vrijen sprong, of van den sprong met ééne hand, over de barrière te komen. Op gelijke wijze volgt het tweede dubbelrot, dan het derde enz. Na den sprong moet de looppas door den guide aan het hoofd en het voorste dubbelrot nog eenigen tijd worden voortgezet, waarna de colonne weder in den pas gaat marcheeren en de marschorde hersteld wordt. Bij deze oefeningen komt ook te pas het bewaren van het evenwicht. Boerenjongens of straatjongens uit de steden,

zullen hierin zeker uitmunten, daar zij reeds eene soort voor-oefening hebben doorgemaakt door het loopen over planken enz.

De oefeningen in het overklimmen van hoogere voorwerpen, alsmede het klimmen in boomen en aan touwen, vermeerderen in hooge mate de door de gymnastiek verkregen spierkracht en passen deze tevens praktisch toe. Voor deze oefeningen moet wederom evenveel tijd beschikbaar worden gesteld als voor die in het springen en die aan de barrière. De klimtoestellen, die hiervoor in de kazernes beschikbaar zijn, zijn zeer praktisch. Ook moet getracht worden hindernissen van meer dan 3 M. hoogte over te klimmen met behulp der z.g. levende pyramide (Zie Schadeks Lehrbuch der Gymnastik). De kracht, welke hiervoor wordt vereischt, moet wederom door vlijtige beoefening der gymnastiek worden verkregen. Tot het klimmen in boomen en aan touwen, uitstekende oefeningen, moet den man eerst goed worden geleerd hoe hij daarbij de beenen moet gebruiken.

Beschouwen wij nu nog eens de vier laatstbesproken oefeningen: springen, oefeningen aan de barrière en in het bewaren van het evenwicht, overwinnen van hoogere hindernissen, klimmen in boomen en aan touwen. Wij moeten dan niet alleen erkennen, dat ervarenheid daarin te velde onontbeerlijk is, maar ook toegeven, dat geheele afdeelingen, ja groote troepen, dikwijls in de noodzakelijkheid kunnen komen om zulke hindernissen zelfs onder het vijandelijk vuur te overschrijden. Zelfs in de momenten van het hevigste vuur — bij den stormaanval, zal dit steeds voorkomen, wanneer de verdediger slechts eenigszins den tijd heeft gehad, om de stormvrijheid van zijne stelling te verhoogen of wanneer tusschen ons en hem natuurlijke of kunstmatige hindernissen aanwezig zijn.

Wat zal het geval zijn, wanneer deze troepenafdeelingen bestaan uit slechte gymnasten zonder staal in de spieren, weinig of niet geoefend in het overwinnen van hindernissen? De voorwaartsche beweging zal tot staan komen, de storm mislukken en men zal tot den terugtocht worden gedwongen. En als dit dikwijls gebeurt, zal de geheele veldtocht mislukken en dus verloren zijn. Over deze hindernissen helpt geen applica-

torische opleiding in de troepenaanvoering, al heeft die met nog zooveel zorg plaats gehad.

Met het oog op den oorlog moeten deze oefeningen dan ook in vreedstijd worden gehouden met geheele sectiën, met geheele compagniën, eerst zonder, dan met geweer en eindelijk met volle bepakking.

Hiertoe moeten verschillende hindernissen: hekken, schuttingen, muren, slooten, barrieres, elk ter breedte van eene sectie op oorlogssterkte, zoodanig achter elkander worden aangelegd, dat men er met de geheele compagnie tegelijk doorheen kan gaan. Het einddoel van deze oefeningen moet zijn, dat al deze hindernissen zonder moeite worden overwonnen. In elk infanteriegarnizoen behoort eene dergelijke hindernisbaan te zijn, die zorgvuldig wordt onderhouden, maar niettemin ijverig moet worden gebruikt. Men treft bij ons op alle exercitie-terreinen hindernissen aan voor cavalerie en artillerie en kunstmatige dekkingen ter beoefening van het tirailleen der infanterie, maar een hindernisbaan als boven omschreven, heb ik nog nergens gevonden.

De hindernisbaan kan alleen op die exercitie-terreinen worden gemaakt, waar eene behoorlijke bewaking mogelijk is. Ook zou een op het exercitieveld aangelegde hindernisbaan allicht worden gebruikt om het tirailleen te beoefenen, en dit mag niet. Beter is het daarom voor den aanleg daarvan een plein in of bij de kazerne te gebruiken.

De nu te bespreken gymnastische oefeningen met het geweer, zijn voor de schietopleiding onontbeerlijk en ook niet door iets anders te vervangen, maar, waar het geldt de ontwikkeling van het geheele spierstelsel van den soldaat, verdienen de halteroefeningen de voorkeur. Vermits wij echter geene halters bezitten, blijft ons niet anders over, dan oefeningen met het geweer te doen uitvoeren, niet alleen ter versterking der arm- en handspieren, maar ook voor het geheele spierstelsel van den soldaat. In mijn reeds boven aangehaald boek: »Programm und Methode zur Ausbildung der Compagnie im Schiessen" heb ik reeds nauwkeurig aangegeven wanneer,

hoe dikwijls en hoe lang de geweroefeningen in de drie periodes van het schietonderwijs moeten worden beoefend. Nogmaals moet er op worden gewezen, dat bij iedere behandeling van het geweer, zelfs bij het schieten, ook andere dan de handen en armspieren gestrekt, en derhalve gebruikt worden. Zoo bij het schieten in staande houding de beenspieren en bij het schieten in alle houdingen, de spieren van schouders en rug. De spieren van beenen, schouders en rug worden daardoor onwillekeurig gesterkt tot het gemakkelijker dragen van de bepakking op marsch en tot het marcheeren zelf. Marcheeren en schieten, deze twee hoofdfunctiën van den infanterist, grijpen, zooals wij zien, op verschillende wijzen en steeds in elkaar. Dit mag bij de opleiding niet worden voorbij gezien. Om deze reden zijn dan ook hier de oefeningen met het geweer vermeld als een onderdeel van de training, ook voor den marsch.

Gedurende mijn geheelen actieven diensttijd heb ik aan de fysieke opleiding van den soldaat steeds de hoogste waarde gehecht en bij iedere oefening datgene op den voorgrond gesteld, wat het stalen der spieren ten behoeve van marcheeren en schieten het meeste bevordert.

Om aan te toonen hoever men het in de training tot het schieten kan en moet brengen, zij het mij vergund hier eene proef te beschrijven, door mij in het jaar 1884 voorgesteld en na goedkeuring in tegenwoordigheid van mijn bataljons-commandant genomen. Ik was toen ter tijde Eerste-Luitenant bij de 13e compagnie van het 27e infanterie-regiment en deed bij mijn bataljon dienst als officier van wapening. Als zoodanig ontving ik van den regiments-commandant, ingevolge ministerieel aanschrijving, last onder meer na te gaan hoeveel schoten een man met- en zonder bajonet op het geweer zou kunnen afgeven, zonder dat tengevolge van vermoeidheid een nadeeligen invloed op de trefkans ontstond. Aan het daaromtrent door mij ingediende verslag ontleen ik het navolgende:

».....Om te onderzoeken in hoeverre het gewicht van de »opgeplante bajonet invloed heeft op de juistheid van het schot, »werden twee geoefende schutters van het derde dienstjaar,

»die steeds bij de compagnie gediend hadden, uit het bataljon
 »gekozen. Elk hunner werd voorzien van 70 patronen en moest
 »op een afstand van 300 pas op de gewone schijf, met het normale
 »vizier, eerst 50 patronen tirailleurvuur afgeven, en daarna
 »20 patronen snelvuur. De eene schoot met, de andere zonder
 »bajonet

R e s u m é.

Geweer	van 70 schoten waren treffers :					Tijd- duur		Aanmerkingen.
	Ovaal.	Figuur.	Schijf.	Totaal.	%	min.	sec.	
zonder bajonet	7	10	24	41	58.57	9	7	De bajonet viel achtmaal van het geweer. Het geweer werd eenmaal verwisseld.
met bajonet	—	12	20	32	45.71	11	—	

»Uit deze tabel blijkt, dat de schutter zonder bajonet 12.86¹/₁₀
 »meer treffers verkreeg en 1 min. 53 sec. sneller schoot dan die
 »met bajonet. Het opzetten van de bajonet heeft derhalve
 »slechts weinig invloed op de treffkans van het geweer want
 »men moet hierbij nog het volgende in acht nemen. De schut-
 »ter zonder bajonet was volgens het schietregister de beste van
 »de twee. Het achtmaal afvallen van de bajonet veroorzaakte
 »een zeker verlies aan kracht en aan tijd. Als voorbereidende
 »oefening maakte de schutter zonder bajonet daags te voren
 »in exercitie-tenue, zonder ransel in 1 uur 15 minuten 472
 »richt- en aanslag-oefeningen, de andere in denzelfden tijd 445.
 »Voorts werden twee dagen te voren door den schutter met
 »bajonet, mede in exercitie-tenue zonder ransel, 1360 oefeningen
 »in het aanleggen, richten en aftrekken verricht, waarbij tel-
 »kens met exercitiepatronen werd geladen. Er werd gewerkt
 »in negen seriën, na elk waarvan één minuut rust werd ge-

houden; de geheele oefening duurde juist *drie uren*. Omtrent den graad van vermoeidheid moet nog worden opgemerkt, dat de schutter met bajonet, onmiddellijk na bovenvermeld proefschieten, nog 10 schoten afgaf en wel 5 op 400 pas op een beweegbare eenmansschijf met 3 treffers — en 5 op 200 pas op een beweegbare groote kopschijf, eveneens met 3 treffers.

»Hij deed dus 80 schoten achter elkander, waarna in verband met de bovenvermelde voorbereidende oefening blijkt, dat het gewicht van de bajonet bij goed geoefende soldaten geen noemenswaardigen invloed uitoefent»

Het geheele spierstelsel van den soldaat moet in vreedstijd zoodanig ontwikkeld worden, dat het begrip »Vermoeidheid» voor hem onbekend is; noch na de meest inspannende schietoefening, noch na de zwaarste marsch- of gevechtsoefening!

Dat dit bereikbaar is, wordt bewezen door hetgeen de bovenvermelde schutter ten uitvoer bracht. Hij toch verschoot met de bajonet op het geweer zijne 70 patronen, de geheele toenmalige munitie-uitrusting, in 11 minuten (ongerekend 6 pauzen tot opnemng der schoten elk van 5 à 6 minuten) met 45.71% treffers, en gaf vervolgens nog 10 schoten af op zeer moeielijk te treffen doelen, waarbij hij 6 treffers verkreeg.

Voorts kwam het bij een der goed getrainde regimenten voor, dat manschappen na een zeer vermoeienden marsch met eene gevechtsoefening, nog den geheelen nacht doorbrachten met dansen.

En nu de *halteroefeningen*. Ik herinner mij, dat ik in 1863, als twaalfjarige jongen op een mooien dag weder op het groote voorplein van de Stift-kazerne te Weenen was binnengeslopen. Ik zag daar twee lange rijen soldaten staan op drie à vier passen van elkander, behoorende tot het regiment »Koning der Belgen»; elk van hen had een paar halters en zij voerden daar mede op commando van een onderofficier, gelijktijdig, verschillende bewegingen uit. Er stonden minstens 80 man en deze niet in het reglement voorkomende oefeningen, werden gehouden op last van den toenmaligen regiments-commandant, Hertog Wilhelm van Wurtemberg, die zijn regiment in elk opzicht op eene zoodanige hoogte had gebracht, dat het voor

het geheele Weener garnizoen als een voorbeeld ter navolging gold.

Met twee halters, elk van 5 à 10 K.G. kunnen o. a. de volgende bewegingen worden uitgevoerd :

1°. In de positie staande, met gestrekte knieën, de halters van den grond opnemen, en met aanvankelijk lichtgebogen ellebogen boven het hoofd opsteken; dan ze langzaam weder laten zakken, steeds zonder de knieën te buigen, tot op den grond. Dus »romp voorover buigen en weder oprichten» met halters in de handen.

2°. In de positie staande, de halter eerst met de rechter, daarna met de linkerhand boven het hoofd opheffen, totdat de arm gestrekt is.

3°. Met de halters in de hand, met zijwaarts bijna gestrekte armen de romp naar rechts, links en naar voren draaien.

4°. Romp zijwaarts buigen en weder oprichten, daarbij de lichtgebogen elleboog met de halters in de hand langzaam zwaaien.

5°. De diepe kniebuiging; daarbij de halters zoodanig bewegen, dat bij den aanvang der beweging de ellebogen naar boven gestrekt zijn, en bij geheel gebogen knieën de ellebogen zoodanig gebogen zijn, dat de halters ter hoogte van het hoofd komen.

Hoe langzamer deze oefeningen geschieden, des te meer kracht er voor vereischt wordt en des te meer nuttig effect zij hebben.

Ieder regiment zou minstens 80 paar halters moeten hebben, 40 van 10 en 40 van 20 K.G. per stuk.

Voor de ontwikkeling der spieren leveren de zoogenaamde *gewrichtsoefeningen* het minste nut op; daarom worden zij hier in de laatste plaats vermeld.

Men zou deze oefeningen eigenlijk alleen moeten houden in de eerste twee weken van de rekruten-opleiding; maar bij ons wordt juist hieraan het meeste tijd besteed.

Wanneer wij de 20 gewrichtsoefeningen nader beschouwen, zijn er slechts drie, die als voorbereiding tot den gewonen pas met bewegingen en tot het springen nuttig kunnen worden geacht

en waarvan de beoefening daarom in den eersten tijd voordeel kan afwerpen. Deze drie zijn: Knie oplichten en neerlaten; been voor- en zijwaarts oplichten en neerlaten; knie oplichten en been voorwaarts strekken en buigen.

Al de anderen zijn nuttelooze tijdverspilling, daar zij zelfs bij de meest nauwgezette uitvoering de spieren van den man niet ontwikkelen in evenredigheid met den daaraan besteden tijd. Wat zullen zij dan nitwerken, wanneer zij niet nauwgezet worden uitgevoerd en dit laatste is regel, omdat controle alleen mogelijk zou zijn, wanneer men de manschappen geheel naakt liet oefenen.

Op het jaarlijksche oefeningsprogramma van de compagnie komen ook nog voor de voorbereidende zwemoefeningen op het droge. Als trainingsmiddel hebben zij slechts weinig waarde en verdienen daarom uit dat oogpunt hier geen bijzondere vermelding; als voor-oefeningen voor het zwemmen hebben zij evenwel haar nut.

Wij zouden nog velen oefeningen, geschikt tot vermeerdering der spierkracht, kunnen aanvoeren als: knodsoefeningen, staafoefeningen (met ijzeren of houten staven als voorbereiding voor het schermen), oefeningen aan de ringen, touwtrekken enz.; voorts verschillende akrobaten-kunsten, die allen veel bijdragen tot versterking der spieren, en die zich uitstekend leenen om den man in zijn vrijen tijd bezig te houden en die kunnen dienen bij regimentsfeesten en wedstrijden.

Aanbeveling verdient het om den soldaat er toe te brengen met dergelijke oefeningen zijn vrijen tijd door te brengen. Waar officieren en onderofficieren er slag van hebben op ongedwongen wijze gymnastische spelen aan te moedigen, daar zal een dubbel resultaat worden bereikt. Daar worden velen er van terug gehouden hun geld en hunne gezondheid in allerlei uitspattingen op het spel te zetten of den vrijen dag door te brengen met rond te slenteren, op hun bed te liggen, of op de soldatenkamer slechte, zedenbedervende gesprekken te voeren. Integendeel, heimwee wordt er mede gebannen; eenheid, samenhang, goede kameraadschap worden aangekweekt. Openhartigheid, op-

rechtheid, gewilligheid, aanhankelijkheid, stoutmoedigheid, in het kort, een goeden geest, worden veel meer gevonden bij den gezonden, fysiek krachtigen man, bij den wakkeren gymuast, dan bij den zwakken, door valsche begrippen van menscheheid vertroetelden soldaat.

Ons blijft nog over omtrent de training een woord te spreken tot de instructeurs.

Vóór alles moeten het nut en het doel van elke training klaar voor oogen staan en moeten de begrippen, »onderwijs» en »oefening» goed uit elkaar worden gehouden.

Het woord »trainen» omvat twee begrippen; het lichaam oefenen in buitengewone krachtsinspanning is het eene, het »kracht-moment»; het langdurig oefenen het tweede, het »tijd-moment.»

In verband met het laatste, moet elke overgang van mindere tot meerdere krachtsinspanning langzaam, tragsgewijze opklimmend, met oordeel geschieden. Het spreekt hierbij van zelf, dat deze langzame opklimming medebrengr, dat elke oefening telkens met pijnlijke nauwkeurigheid moet worden nitgevoerd. In het bijzonder is dit het geval met die oefeningen, welke snel moeten worden uitgeoerd en die dus minder gemakkelijk kunnen worden gecontroleerd.

Ten einde op deze wijze geleidelijk te kunnen voortgaan, moeten de onderwijzers steeds een zakboekje bij zich hebben, waarin zij aantekenen, wat verricht en wat bereikt is, opdat zonder moeite kunne worden nagegaan, waar men een volgende maal weder moet beginnen. Het kan dan niet voorkomen, dat van den man in het begin verrichtingen worden georderd, waartoe het hem nog aan adem en kracht ontbreekt, maar ook niet dat oefeningen, die geenerlei nut afwerpen, waardoor de spieren niet worden ontwikkeld, den geheelen winter door uren lang worden beoefend, alleen om den tijd om te krijgen (ge-wrichtsoefeningen).

Evenmin als, onder welk voorwendsel dan ook, mag worden geduld, dat aan de correcte nitvoering wordt te kort gedaan, mag aan den anderen kant worden overhaast.

Met verstandige training kan alles worden bereikt. Door overhaasten wordt niets bereikt, maar dikwijls het reeds verkregene weder vernietigd. Zelfs kan groot gevaar voor de gezondheid ontstaan. Er behoeft slechts gewezen te worden op het voorkomen van longontsteking ten gevolge van het uitvoeren van lange marschen met oorlogsbepakking, vóórdat de borstspieren en de ademhalingsorganen, door voorafgegane training in den looppas, voldoende zijn ontwikkeld.

Zwakke individuen of zij die wegens ziekte, verlof of detachering gedurende langeren tijd niet aan de oefeningen hebben deelgenomen, moeten met zorg en langzamerhand op gelijken trap met de anderen worden gebracht. Het verdient aanbeveling hen aanvankelijk in afzonderlijke klassen te vereenigen.

De training moet allen in gelijke mate deelachtig worden. Het bij inspectiën of bezoek van hooge chefs pronken met z.g. paradepaarden is boerenbedrog, oogendienarij. Juist met den zwakste en met den meest vreesachtige moet men zich het meeste moeite geven. Daarmede wordt geenszins bedoeld, dat men zich onverschillig moet toonen voor hetgeen sommigen boven het noodzakelijke kunnen volbrengen.

Van elk man moet echter kunnen worden geeischt, dat hij twee uren achtereen in den pas kan exerceeren; dat hij 40 K.M. met zijne oorlogsuitrusting kan marcheeren en dan nog frisch en lenig genoeg is om goed te defileeren; voorts dat hij zonder aarzelen alle hindernissen van de hindernisbaan weet te nemen, dat hij in marschtenuë in een boom kan klimmen enz. Dit standpunt moet bij het einde der compagnies-opleiding zijn bereikt.

Slechts de herinnering aan het door hem zelf volbrachte, aan de met harden dwang en onverbiddelijkheid van hem geëischte en door hem uitgevoerde daden, blijft den man bij; hij zal al het andere vergeten.

Met een gevoel van trots en zelfvoldoening zal de reeds lang naar zijne haardstede teruggekeerde milicien nog gedurende vele jaren spreken van deze training, van die kranige, heldhaftige krachtsinspanning, bij honger, dorst, hitte of koude.

Hoe meer door de lange vredesperiode de militaire eigenschappen der natie achteruit gaan, des te meer moet de man door training kracht verkrijgen en daarmede zelfvertrouwen, volhardingsvermogen en gehoorzaamheid.

Slechts in een krachtig lichaam, dat in vredestand gewond werd alles te volbrengen en geen gevaar of krachtsinspanning te schromen, kan een sterken wil en een sterken geest wonen!

IV. Nog een en ander over het marcheeren.

Datgene, wat proefondervindelijk gebleken is goed te zijn, moet men behouden. Geen enkel ervaren troepenofficier kan de weglating uit het reglement van den pas met bewegingen goedkeuren.

Omstreeks 1870 hadden wij een zeer strengen, in alle opzichten nauwgezetten en voortreffelijken regiments-commandant, die het regiment zoover had gebracht, dat de manschappen *an* het inrukken den afstand van 3000 pas van de Göstinger weide tot het Lendplein in Graz in den pas aflegden, waarbij slechts één tamboer, aan het hoofd marcheerende, den pas aangaf. Men stelle zich voor: »de 12 linie-compagniën met de 2 compagniën, die de stammen van het reserve-bataljon uitmaakten, dus 14 compagniën met viere marcheerende in denzelfden pas van het hoofd tot den staart. Het was een verheffend gezicht, een bewijs van de uitstekende discipline! Daarbij was »rust'' gecommandeerd, niemand spande zich bijzonder in om in den pas te blijven, want men was daar zoo aan gewend, dat het vanzelf sprak. Deze uitkomst was alleen bereikt door de toen ter tijde met bijzonderen ernst gehouden oefeningen in het marcheeren — door den dagelijks beoefenden pas met bewegingen.

Toen wij op den 6en September 1873 na een door het regiment uitgevoerden, algemeen geprezen aanval op een dorp, de eer hadden voor Z. M. den Keizer te defileeren in colonne

met vieren over een hobbeligen weg bij Pettau, hoorde ik Zijne Majesteit ons toeroepen: »Goed zoo, prachtig.»

Zulk een lof, uit dien mond, onthoudt een soldaat tot zijn laatsten snik. Het is zijne hoogste belooning en vormt den prijs voor eene jarenlange, goed geleide oefening in het marcheeren. De toenmalige stramheid bleef nog jaren lang in het regiment voortleven, ja werd tot traditie, zou men mogen zeggen, en duurde nog voort lang nadat hij die haar had ingevoerd het regiment had verlaten.

De marschsnelheid van den enkelen voetganger, vergeleken bij die van den ruiter en van den wielrijder, verhoudt zich op den langen weg ongeveer als 1 : 2 : 4. Daarbij behoeft de voetganger 14 minuten voor den kilometer, de ruiter 7 en de wielrijder 3,5. Wel te verstaan voor groote afstanden. Dit is de uitkomst van alle afstandsmarschen en afstandsritten te paard en per rijwiel. B.v. de afstandsrit Berlijn—Weenen te paard en Bordeaux—Parijs per rijwiel.

Wat voor den enkelen man geldt, komt ook ongeveer uit voor eene colonne ter sterkte van een infanterie-regiment. Neemt men evenwel korte afstanden, langs gebaande wegen onder gunstige weersgesteldheid, en korte dagmarschen, dan kan de kilometer in 10 minuten worden afgelegd.

Zoo marcheerde b.v. het 27e infanterie-regiment met het vaandel en de muziek in den herfst van 1882 van Klagenfurt naar Hermagor ter bijwoning van de manoeuvres in het Gaildal, met eene snelheid van 1 K. M. in 10 minuten, maar legde gemiddeld per dag niet meer dan 15 K. M. af.

Had men den afstand van Klagenfurt naar Hermagor (75 K. M.) in twee marschen, elk van 37,5 K. M. afgelegd, dan zou de kilometer waarschijnlijk gemiddeld op 12 à 13 minuten zijn gekomen. Hoe grooter de dagmarsch, des te geringer de snelheid van beweging.

Bij colonnes ter sterkte van eene infanterie-brigade en meer, komen nog in hoogere mate de andere omstandigheden in aanmerking, als weersgesteldheid, toestand van den weg enz. Men

kan aannemen, dat eene infanterie-brigade met gevechtstrein tot het afleggen van een afstand van 3 mijlen (22,5 K. M.) onder gunstige omstandigheden 6 uren noodig heeft, onder gewone 7 à 8 en onder ongunstige 9 à 10, hetgeen in het eerste geval neerkomt op 16, in het laatste op 26 minuten per kilometer. Voor eene geheele infanterie-divisie zijn deze cijfers nog minder gunstig. Deze zal resp. 7 à 8, 9 à 11 en 12 à 14 uren noodig hebben voor denzelfden marsch, naar gelang de omstandigheden waaronder zij plaats heeft gunstig, gewoon of ongunstig zijn. In het eerste geval dus 18, in het laatste 37 minuten per kilometer.

Hieruit blijkt, dat ook met het sterker worden van de colonne de marschsnelheid vermindert. Daarbij is nog steeds op den voorgrond gesteld, dat men met goed geoefende troepen te doen heeft.

Zijn nu de troepen slecht in het marcheeren geoefend of — zooals de Fransche volkslegers in 1870/71 — in het geheel niet, dan wordt daaruit de bijna ongelooflijk langzame beweging dezer troepenmassa's verklaard.

Voor globale berekeningen neemt men gewoonlijk aan, dat infanterie 4 K. M. per uur aflegt, cavalerie 8, waaronder evenwel rusten en ander oponthoud niet zijn begrepen. Zooals vanzelf spreekt, gelden alle cijfers ter berekening der marschsnelheid slechts voor wegen in nagenoeg vlak terrein.

In het gebergte neemt men aan, dat men per uur 1000 voet of 317 meter kan stijgen, waarbij men echter voor groote afstanden, nog den horizontalen afstand er bij moet tellen. Enkele voetgangers en geoefende bergbeklimmers kunnen zich echter sneller bewegen, hetgeen uit het hierna volgende kleine voorbeeld moge blijken:

Op den 10en Juli 1881 ging ik van mijne woning in de Italiener Strasse te Villach, om 3 uur n.m. op marsch en bevond mij ten 8 u. 30 min. s'avonds op den hoogsten top der Villacher Alpen (Dobrac) op 2167 M. boven den waterspiegel. Mijn doel was om gegevens te verzamelen voor het afleggen van afstanden in het gebergte, en daarom nam ik zooveel

mogelijk den kortsten weg. Aangezien mijn uitgangspunt te Villach op 520 M. hoogte lag, bleven 1647 M. te klimmen, waarbij nog een horizontale afstand van 17050 passen moest worden gevoegd. Volgens den boven gegeven regel, ontleend aan Kuku's »Gebirgskrieg" zou voor het klimmen van 1647 M., 5 u. 12 minuten noodig zijn geweest en voor de 17050 pas horizontalen afstand, gerekend op 115 per minuut, nog 2 u. 28 minuten; totaal 7 u. 40 minuten. Ik had mijn tocht echter in 5 u. 30 minuten volbracht en dus 2 u. 10 minuten gewonnen.

Wat geforceerde marschen betreft, vinden wij talrijke voorbeelden van buitengewone krachtsontwikkeling in de krijgsgeschiedenis, vooral in die der Napoleontische oorlogen. Ik verwijs den lezer naar de daarover bestaande litteratuur. Meer practisch komt het mij voor hier uit eigen ondervinding te putten, omdat alsdan alle omstandigheden, die op den marsch betrekking hebben, in rekening kunnen worden gebracht. De voornaamste factor is en blijft echter altijd de innerlijke waarde van den troep, die den man brengt tot taaie volharding.

Deze innerlijke waarde bestaat uit het gevoel van kracht, dat den man bezielt, en dat door zwaren vredesarbeid moet worden ingeboezemd. Geestdrift is een weinig betrouwbare factor, waarop men niet te veel mag rekenen.

Tijdens de bezetting van Bosnië in 1878 had het 27e reserve-infanterie-regiment op den 16en en 17en Augustus geforceerde marschen uitgevoerd, den eersten dag 16 $\frac{1}{2}$, den tweeden 12 $\frac{1}{2}$ uur. Deze marschen verdienen minder de aandacht om den grooten afgelegden afstand, dan wel wegens de bezwaren van het terrein en de groote hitte.

Over den geforceerden marsch op 16 Augustus, vind ik in mijn dagboek het volgende:

»16 Augustus. Ten 6 ure v. m. afmarsch uit het bivak op de hoogten van Herenina langs den Hum; een uur halt gehouden aan den westelijken voet van den Hum en graven van tirailleurloopgraven door drie compagniën van het 5e Bataljon tegenover de opstandelingen op de hoogte; overgang in de

»gevechtsformatie van den linkervleugel voorwaarts, met om-
 »trekking in ruimen kring; aansluiting tot het gevecht aan
 »de linkercolonne (F. M. L. v. Tegetthof). Aan het slot van
 »het gevecht bij Bjelalovac ingegrepen en eenige schoten ge-
 »wisseld met vluchtende opstandelingen. Terugmarsch door oer-
 »wouden en ravijnen zonder wegen, naar den straatweg tusschen
 »Bjelalovac en Klokoti. Daar korte rust, dan een nachtmarsch
 »over Klokoti tot in het Fojnica-dal. Aankomst bij Fojnica-
 »Cuprica ten 10 u. 30 min. 's nachts (16½ uur gemarcheerd)."

De totale lengte van den afgelegden weg was niet meer dan 38 K. M. Hiervoor zou men langs een goeden weg hoogstens 9 uren noodig gehad hebben. Rekent men nu nog 1 uur voor het aanleggen der loopgraven, ½ uur voor het gevecht met inbegrip van den opmarsch daarvoor, 1 uur rust bij het richtingspunt tot oriëntering en opzoeken der verbinding, ¾ uur rust op den straatweg tusschen Bjelalovac en Klokoti, totaal 3 uur en 15 minuten, dan komt men voor den geheelen marsch, indien die langs gebaande wegen had plaats gehad, op 12 uren en 15 minuten.

De marsch duurde echter in werkelijkheid 16 uren 30 minuten; men moet derhalve de 2 uren en 15 minuten verschil brengen op rekening van de terreinhindernissen, die overwonnen moesten worden. Deze waren dan ook zeer groot, voornamelijk tusschen half 2 en ongeveer 6 uur n.m., waar in het oerwoud met eenen moest worden gemarcheerd. Men moest zich daar met de bijl een weg door het dichte kreupelhout banen, talrijke half vergane boomstammen overklommen, die dwars in den weg lagen en waarvan velen eene dikte van drie man hadden, sommigen nog meer; voorts moesten ravijnen doorgetrokken en waterlooopen doorwaad worden. Door dit alles kwam de kilometer gemiddeld op 26 minuten te staan.

Dit geval toont ons, dat in buitengewoon ongunstige omstandigheden zelfs de boven voor eene infanterie-brigade met gevechtstrein gegeven cijfers betreffende de marschsnelheid voor ongunstige omstandigheden, nog niet eens werden bereikt en dan had men hier nog slechts 7 compagniën zonder wagens

(de 18e compagnie) was op bevel van den korps-commandant als bezetting van Vrauduk achter gebleven.

Hieruit blijkt, dat terreinhindernissen elke berekening omtrent den duur van een marsch doen falen.

In het beschreven geval was de regiments-commandant geheel in den war geraakt door het gevoel van verantwoordelijkheid, dat hem drukte, toen hij de verbinding met den brigade-commandant had verloren, en op eigen gezag van de hoogte afdaalde en den straatweg weder opzocht. Zoo depri-meerend werkte dit, dat hij het spoor geheel bijster raakte en het slechts aan twee gevangen genomen Christen-inboorlingen te danken was, dat wij eindelijk op den weg kwamen. Na aankomst te Fojnica-Cuprica, ten 11 uur 's nachts, werd niet meer gekookt; allen sliepen van vermocienis dadelijk in. Ik zelf was ook doodmoe, omdat ik mijn paard gedurende den marsch door het bosch, zelf aan den teugel had gevoerd. Ik herinner mij, dat ik bij aankomst van de marketenster van het Korps-Hoofdkwartier voor 5 gulden een flesch bordeaux-wijn kocht, die achter elkander leeg dronk, en mij toen, zooals ik was, op den grond wierp en insliep.

Het regiment had op dezen marsch geen enkelen achterblijver gehad, daar de hitte op de hoogte zeer goed uit te houden was en in het bosch volstrekt niet hinderde. Daags daarop zou het echter anders zijn.

De geforceerde marsch van $12\frac{1}{2}$ uur van 17 Augustus kan, wat het aantal afgelegde kilometers betreft, nog minder dan de vorige merkwaardig worden genoemd. Integendeel is het bijna ongelooflijk, dat voor een marsch van 24 K.M., die in gewone omstandigheden in $5\frac{1}{2}$ uur kan worden afgelegd, meer dan het dubbele van dien tijd noodig was. Mijn dagboek zegt daaromtrent het volgende: »17 Augustus. 7 u. 30 min. v.m. »afmarsch uit het bivak bij Fojnica-Cuprica over Bad Kiseljak »naar Blazuj (Zujevina-dal) bij brandende hitte. $\frac{7}{8}$ van het »regiment achtergebleven. 8 uur 's avonds in bivak ($12\frac{1}{2}$ uur »gemarcheerd)“.

Hier dus weder die verwenschte hitte! Eene tweede editie van den marsch van 30 Juli, ditmaal echter gelukkig zonder dooden. De manschappen waren door ondervinding wijs geworden en traden liever nit het gelid, vóórdát de congestie naar het hoofd hun te sterk werd.

Gedurende de geheele eerste helft van den marsch liep de weg vlak langs de beken Mlava en Lepenica; toen kwam de rust. Tot dusver was nog niemand achtergebleven. De rust werd ditmaal gehouden, zooals het reglement voorschrijft; de geweren werden aan rotten gezet, de uitrusting afgelegd en vele manschappen kookten hun verduurzaamde meelspijs. De stemming was tamelijk, maar helaas werden geene voorzorgen genomen voor het verdere gedeelte van den marsch. Nu volgde n.l. eene streek zonder water. Als een slang liep de straatweg over een zadel. De rust was te kort geweest en onder de grootste hitte trok men verder, zonder dat iemand zich bekommerde om den inhoud der veldflesschen. Op verzoek van den regiments-arts zond mijn bataljons-commandant mij naarden regiments-commandant, die alleen een eind vóór het hoofd der colonne reed. Ik meldde hem, dat weder vele manschappen het gelid verlieten, en dat het noodzakelijk was in de schaduw te rusten en naar water om te zien. Mij viel echter van onzen chef geen blik, laat staan een antwoord ten deel. Ik berichtte wat mij wedervaren was aan de beide bataljons-commandanten, die de schouders ophaalden en verder marcheerden.

De straatweg was wederom aan weerszijden met achterblijvers bezaaid, langzaam en slepend werd de marsch vervolgd.

Toen wij des avonds ten 8 ure aan het doel van den marsch te Blazuj waren aangekomen, gaf de regiments-commandant mij den last om het aantal aanwezige manschappen op te nemen en hem dienaangaande te rapporteeren. Gemiddeld 20 man per compagnie was de uitkomst! Hetzelfde cijfer als te Dervent! In den loop van den nacht kwamen wel alle achterblijvers weder bij hunne compagnie aan, maar aan het bevel om na aankomst te Blazuj de voorposten te betrekken, kon het regi-

ment bij eene zoo geringe sterkte niet voldoen; een ander regiment moest deze taak overnemen.

Hoe geheel anders zou deze marsch zijn afgeloopen, wanneer de troepen in het bezit waren geweest van het in het Ie Hoofdstuk bedoelde marsch-drinkwater! Niet genoeg kan er op gewezen worden, dat op marsch de hitte de grootste vijand is. Alle andere vermoeienissen en ontberingen worden door goede troepen veel gemakkelijker verdragen.

Wanneer bedoeld marsch-drinkwater tegen de hitte algemeen zal zijn ingevoerd, dan kan men er zeker van zijn, dat de geschiktheid om honger, dorst en ongunstig weder te verdragen, zoowel op marsch als in bivak, bij goede troepen buitengewoon groot zal zijn.

Ongetwijfeld werken dergelijke ongunstige omstandigheden, wanneer zij eenigen tijd aanhouden, of zich dikwijls herhalen, op de zenuwen en daardoor op de spijsvertering van den man.

De gestoorde spijsvertering is dan in het bijzonder de oorzaak, dat men voor ziekten van allerlei aard zeer vatbaar wordt.

Het volgende verhaal bewijst, dat zelfs wanneer men na een gevecht den ganschen nacht in een bivak in het water doorbrengt, toch den volgenden dag, zonder achterblijvers vlot kan worden doorgemarcheerd.

Op den 4en Augustus 1878 werd door het gros der voorposten aan de Usora-brug des ochtends vroegtijdig gegeten en ten 9 uur v.m. afgemarcheerd. Nauwelijks had de voorhoede echter deze brug gepasseerd, of er werd halt gemaakt om den linkerzijtroep tijd te geven over de Bosna te trekken en een voorsprong te krijgen. In mijn dagboek vind ik daaromtrent het navolgende:

»4 Augustus. Het 5e bataljon marcheert des voormiddags ten 9 ure als voorhoede over de Usora-brug. Onmiddellijk »voor de brug tot 2 uur n.m. in den regen gestaan en toen »verder gemarcheerd. Ten 4 ure aan den ingang van het défilé »ten N. van Kosua met geweervuur ontvangen door opstan- »delingen, die het défilé aan weerszijden van de Bosna bezet

»hadden. Dadelijk ontwikkeling van het 5e bataljon op de »rotsachtige, met struiken begroeide hoogten rechts van den »voortroep. Terzelfder tijd aanval van het op den rechteroever »van de Bosna marcheerende 7e reserve-regiment. De opstan- »delingen, in front en in de flank aangevallen, worden na een »gevecht van vier uren verjaagd. Met 3½ compagniën van het »5e en 4e bataljon den nacht doorgebracht op het door de op- »standelingen verlaten bivakterrein, zonder beschutting tegen »den stroomenden regen.

»5 Augustus. Met het kriecken van den dag door het defilé »terug naar de legerplaats van het regiment. Doorweekte wegen. »De regiments-commandant betuigt zijne tevredenheid. Half »negen afmarsch naar Maglaj...."

Nadat wij dus vijf uren met het geweer bij den voet hadden gestaan, werd eindelijk verder gemarcheerd. Gedurende het lange wachten regende het onophoudelijk. Na een marsch van twee uren, die herhaaldelijk door halt houden was afgebroken, begon tegen 4 uur n.m. het gevecht. Eerst bevond ik mij bij den voortroep, naast den brigade-commandant. Nadat de generaal terug was gereden, ging ik naar mijn bataljon, dat juist de hooften rechts van den straatweg beklom. Reeds te voren had ik mijn revolver uit den aan het zadel bevestigden holster genomen; den mantel liet ik echter aan het zadel vastgegespt zitten, daar het niet meer regende, en ik zond het paard terug naar de reserve van het regiment. Nadat wij vervolgens de op een hoogen kop gelegen, laatste positie van de opstandelingen hadden veroverd, en den vluchtenden onzen afscheidsgroet in de gedaante van een paar salvo's in het dal hadden nagezonden, verzamelden wij ons omstreeks half acht des avonds en sloegen met 3½ compagniën den weg in naar het vóór ons gelegen dal. Ter nauwernood waren wij daar aangekomen op een akker, waar sporen van een bivak te zien waren en vele ledige patronendoozen van de opstandelingen in het ronde lagen, of de hemel betrok plotseling en het begon zoodanig met stroomen te regenen, dat de tamelijk diepe akkervoren spoedig geheel met water gevuld waren. De pik-

donkere nacht maakte het onmogelijk de plaats te verlaten. Eenige veldwachten werden rondom het bivak uitgezet. Bezweet en afgemat legden alle manschappen zich in het water neder. Daar ik geen mantel had, bood een der kameraden mij aan zijn caoutchouc-mantel met hem te deelen en zoo sliepen wij dicht tegen elkander gedrukt en in dien éénen mantel gewikkeld, den ganschen nacht in het water in een akkervoor, zoo voortreffelijk, dat wij met het aanbreken van den dag wakker geschud moesten worden.

Welgemoed, met frissche krachten en juichend marcheerde het regiment af langs den straatweg door het defilé, naar de bivakplaats van het regiment. Ook de manschappen hadden heerlijk geslapen, niettegenstaande zij den ganschen nacht in het water hadden gelegen.

Laten wij daarom de zaken nooit van den tragischen kant beschouwen!

Nooit slaapt de soldaat beter dan na een gevecht, al is het ook zooals hier onder de slechtste omstandigheden, die men kan bedenken. Op de hoogste inspanning der zenuwen volgt natuurlijk de grootste ontspanning en dan slaapt men zelfs staande en gaande. De duisternis en de wolkbreuk overvielen ons zoo plotseling, dat wij, al hadden wij ook de tenten gehad, die sedert zijn ingevoerd, die toch niet meer tijdig hadden kunnen opslaan. Hoe zou het mogelijk zijn geweest om daar, waar men geen hand voor oogen kon zien, de stukken van de tenten aan elkaar te passen, de knopen in de knoopsgaten vast te maken en de lijnen behoorlijk te spannen.

Tijdens het indeelen der manschappen tot het opstellen der tenten, het uitpakken der bestanddeelen, het geleiden van de ploegen naar de plaats waar de tenten moesten komen, zouden de akkervoren reeds vol water zijn geloopen. Hadden wij dan het water wat uitgeschept en een walletje van grond om de tenten gemaakt, dan zouden wij hoogstens in een breiig modderpajje hebben gelegen, dat niet veel beter zou zijn geweest.

Beschouwen wij nu het marcheeren bij felle koude. Wij kun-

nen hierbij aannemen, dat op onze breedten de thermometer bij de felste koude nooit onder $- 30^{\circ}$ Réaumur daalt. Eene zoo lage temperatuur werd, voor zoover mij bekend, slechts gedurende twee dagen in Januari 1880 te Klagenfurt waargenomen. Dezelfde temperatuur heerschte toen ook te Archangel aan de Witte Zee. Ik was in die dagen te Klagenfurt in garnizoen. Iedere bezigheid buitenshuis was geschorst. Alleen op het midden van den dag liet men de manschappen een uur wandelen in de open lucht. In de twaalf minuten, die ik noodig had om van uit mijne woning de kazerne te bereiken, waren mijne ooren en de punt van mijn neus wit gevoren. De sergeant-majoor wreef toen mijne bevroren lichaamsdeelen met sneeuw, die hij van een vensterbank in de chambree nam, waar ze aan den binnenkant 20 cM. hoog tegen, de gesloten ramen van een bewoonde kamer lag!

Den volgenden morgen, door ondervinding wijs geworden, bestreek ik, alvorens op straat te gaan, neus, ooren en kin met vaseline.

In de eerste plaats moeten wij de vraag behandelen voor hoe langen tijd en voor welke lichaamsdeelen eene bijzondere beschutting tegen de koude noodig is. Door het marcheeren toch, wordt na eenigen tijd het geheele lichaam zoo verwarmd, dat van het bevrozen van eenig lichaamsdeel geen sprake meer kan zijn. Voórdat echter alle lichaamsdeelen door de beweging voldoende verwarmd zijn, verloopt een zekere tijd, korter of langer naarmate van de temperatuur, gedurende welken zeer gemakkelijk die lichaamsdeelen kunnen bevriezen, waarin het bloed het langzaamst circuleert. Deze lichaamsdeelen zijn de uiteinden der ledematen, de vingers en teenen, alsmede de uitstekende deelen van het hoofd: neus, ooren en kin.

Voor deze deelen moet worden zorg gedragen, niet alleen bij het begin van den marsch, maar ook later, als de verwarming door het marcheeren heeft uitgewerkt, dus tijdens de rust en aan het einde van een marsch, in het bivak of op voorposten.

Overweegt men dat alles, dan komt men tot de onderstaande gevolgtrekkingen.

Daar bij het begin van den marsch slechts vingers en teenen, neus, ooren en kin gevaar loopen te bevriezen, en de andere deelen van het lichaam gedurende de beweging geenerlei bijzondere bescherming noodig hebben, zoo is het aantrekken van den mantel totaal overbodig; immers daarmede kunnen wij genoemde lichaamsdeelen toch niet bedekken. De bereden manschappen kunnen hem missen, als zij een dikke jas en dikke onderkleeding aan hebben; de onberedenen nog eerder, wijl zij de zware uitrusting dragen. De mantel moet daarom slechts worden aangetrokken, als men niet in beweging is (gedurende de rust, op bivak, op voorposten). Marcheert men daarentegen met den mantel aan, dan heeft men in de rust, op bivak of op voorposten, slechts een kleedingstuk, dat doorzweet is en eerst recht aanleiding geeft tot kou vatten.

De rug en de holten onder de armen zullen het meeste nat zijn en juist daar liggen vele zenuwen. De natte plekken zullen tijdens het rusten spoedig koud worden en daardoor de huid sterk afkoelen, juist op die plaatsen, die nooit aan eene afkoeling mogen worden blootgesteld en die er het meeste nadeel van zullen ondervinden, daar de werking der zenuwen er door verlamd wordt. Ernstige storingen van de gezondheid komen daar natuurlijk uit voort. Het zou derhalve zeer verkeerd zijn, om reeds van huis uit te gaan marcheeren met den mantel aan.

Men steke de handen in dikke wanten of handschoenen, smere den neus met vet in en trekke de dubbele omhulling van de veldmuts over ooren en kin en al deze lichaamsdeelen zullen voldoende tegen bevrozen beveiligd zijn, gedurende het begin van den marsch en na het eindigen daarvan.

Het beschermen der teenen is moeilijker. Om af te marcheeren zijn de gewone voetlappen, goede schoenen en laken slobkousen voldoende. Na eenige minuten gemarcheerd te hebben worden de voeten en beenen warm en beginnen, vooral tegen het einde van den marsch rijkelijk zweet af te scheiden. Hierin nu, ligt na het einde van den marsch het groote gevaar voor bevrozen der teenen, want dit vocht wordt in korten tijd in ijs veranderd. Moeten daarom bij strenge koude bij

het einde van den marsch voorposten uitgezet worden, dan moeten de manschappen voordat zij hunne posten betrekken of beter nog onmiddellijk nadat zij daar zijn aangekomen, hunne voetlappen afleggen, de voeten goed afdrogen en warm wrijven en zoo mogelijk versche, dubbele voetlappen of droge wollen kousen aantrekken.

Nog beter is het den man bij zeer hevige koude vier vel goed opzuigend, zacht vloeipapier mede te geven. Na het einde van den marsch moet hij dan eerst de voeten goed droog en warm wrijven en ze vervolgens elk in twee op elkander gelegde stukken vloeipapier zoodanig inwikkelen, dat de voet tot en met de wreef en ook de hak, daarmede goed bedekt zijn; daarover komt dan de versche, dubbele voetlap. Een en ander moet echter niet op den grond, nog minder in de sneeuw, geschieden, maar op een mantel of een ransel, want men moet zorg dragen, dat vloeipapier en voetlap niet nat worden, voordat zij aan den voet komen. Het opzuigings-vermogen van het vloeipapier maakt dan dat de voet steeds droog blijft en niet kan bevriezen. Als mijne compagnie bij hevige koude op wacht kwam, werd steeds vloeipapier aan de sectiën verstrekt, zoodat elk man die op post kwam er ten minste twee vel van kon krijgen. Voorts zag ik er steeds streng op toe, dat wintervoeten en eksteroogen bij mijne manschappen niet voorkwamen. Voor wintervoeten, die vroeger waren ontstaan, liet ik eerst een warm voetbad geven en dan de zieke deelen met Jod.-Collodium inwrijven.

Honger is op marsch of in het bivak zeker een zeer onaangename gewaarwording, die echter door de hoop op spoedige aankomst van den proviandwagen, of door het vooruitzicht in de rust of bij eenige andere gelegenheid iets eetbaars te kunnen machtig worden, dikwijls nog bezworen kan worden. Bij groote uitputting na zeer vermoeiende marschen is de behoefte aan rust en slaap meestal zoo groot, dat men er den hunger door vergeet. Door de voortreffelijke verpleging gedurende den veldtocht van het jaar 1878 is er nooit hunger in den waren zin van het woord geleden. Slechts hebben wij in het kantonnement

bij Ilan pod Romanja eens drie dagen lang te vergeefs naar brood uitgezien. Vleesch was er te kust en te keur, maar brood in het geheele bataljon niet te vinden. Dit gaf aanleiding tot een soort van walging, waarvan slechts hij zich een denkbeeld kan maken, die zelf eens drie dagen lang geen brood gegeten heeft.

Zeker is honger moeielijk te verdragen. Wanneer ik echter het voornitzicht heb binnen berekenbaren tijd een gewonen maaltijd te krijgen, verdraag ik tienmaal liever den honger, dan zooals helaas vele soldaten, en zelfs officieren doen, nl. alles, wat zij slechts grijpen en vangen kunnen, direkt te eten. Er waren soldaten, die men nooit anders zag dan kouwende. Brood, prunien, worst, spek, beschuit, suiker, kaas, chocolade, sardinen, brandewijn, ruw, wijn, water, thee, koffie, enz. werd zonder regelmaat onophoudelijk door elkander gebruikt. Natuurlijk hadden deze onverzadelijken in minder dan geen tijd een maag- of darm-catarri. Hadden zij den rommel ten minste maar in hun broodzak opgeborgen om te gelegener tijd en niet alles door elkander te nuttigen, maar neen, alles moest dadelijk op. Dit veel eten moet zoowel om overwegingen den dienst betreffende, als in het belang der betrokken personen zelven, verboden worden. Bij iedere gelegenheid moet hiertegen met klem worden opgetreden. Sommigen hebben misschien al van hunne kindertijden af de gewoonte altijd te eten, maar bij de meesten was het zonder twijfel slechts toe te schrijven aan vrees dat zij in langen tijd niets meer zouden kunnen krijgen. Het is dus slechts angst voor honger, die hen drijft elke gelegenheid aan te grijpen om voedsel tot zich te nemen. Herhaaldelijk werd waargenomen, dat deze veelvraten altijd slecht getrainde, uit een fysiek en daardoor ook uit een moreel oogpunt minderwaardige soldaten waren, die binnen korten tijd van het oorlogstooneel verdwenen en te land kwamen, hetzij in de hospitalen, hetzij in de verzamelplaatsen van achterblijvers. Zij hadden het grootste aandeel in de vermindering van het effectief.

Vermits brood het hoofdvoedingsmiddel is, mag nooit worden toegelaten, dat manschappen, zooals dikwijls voorkomt, er zich

van ontdoen om niet verplicht te zijn het te dragen. Te velde wordt dikwijls meer brood verstrekt, dan in de broodzakken kan worden geborgen. Alsdan moet de rest in de ransels gepakt, desnoods er bovenop gebonden worden. Onder geen voorwendsel mag brood worden weggegeven of nog erger, worden weggeworpen. Liever wat meer gedragen, dan later het brood door twijfelachtige, maagbedervende surrogaten te moeten vervangen.

Het rooken stompt de maagzenuwen eenigszins tegen het gevoel van honger af. Daarom moet men het nut daarvan niet te laag aanslaan. Voor de meeste manschappen is het gemis van tabak erger dan dat van eten. Daarom moet ook steeds voor een voorraad tabak worden gezorgd, want met het ontbreken van tabak, verdwijnt ook dadelijk het goed humeur. Hierbij moet worden opgemerkt, dat de door de regeering verstrekte zware tabak in het algemeen door het tegenwoordige geslacht niet meer zoo goed wordt verdragen als vroeger. Het pijpen rooken raakt uit de mode. De meeste manschappen geven de voorkeur aan eigen gemaakte sigaretten, waartoe zij de tabak fijn snijden. Voor dit fijn snijden is echter te velde meestal noch tijd, noch gelegenheid en daarom zou het beter zijn de tabak fijn te verstrekken, hetgeen den pijprouker ook te pas komt. De van rijkswege verstrekte tabak is echter ook voor pijpen te grof en, zooals hij is, eigenlijk voor niemand bruikbaar.

Over dorst kan men hetzelfde zeggen als over honger ul. dat de goed getrainde soldaat veel gemakkelijker elke lichamelijke ontbering verdraagt, dus ook de dorst, dan de slecht getrainde. Ik heb aan mijzelf en ook aan anderen waargenomen, dat het vele drinken op marsch zeer schadelijk is, omdat door het verdunnen en daardoor krachteloos maken van het maagsap het verteringsvermogen van de maag zeer vermindert. Slechts een weinig vasten wil, het kouwen van een blad of een twijg, of het tabakrooken, zijn voldoende om de behoefte aan drank weg te nemen. Ook het drinken gedurende het

eten is slecht voor de spijsvertering. Door zelfbeheersching heb ik mij de gewoonte eigen gemaakt om na het inrukken, zelfs na een zeer vermoeienden marsch of gevechtsoefening bij hevige hitte, niet onmiddellijk te drinken, maar na mij gewassen te hebben, eerst te eten, en pas na de laatste bete den eersten frisschen dronk te nemen; dan zeker met het grootste genot. Tijdens marschen of gevechtsoefeningen dronk ik bijna nooit en als ik het deed, was het niet uit behoefte, maar om een kameraad bescheid te doen. Bij dit regime heb ik mij steeds uitstekend bevonden, en als ik er van afweek, had ik steeds hinder van de maag.

Als wij nagaan, dat maagcatarrh en daaruit voortvloeiende darmaandoening de ongesteldheden zijn, die bij marschen en operatiën het grootste contingent aan zieken leveren, en dat het veel water drinken op marsch de hoofdoorzaak van deze ongesteldheden is, dan kunnen wij toch den commandant, die het veel drinken toelaat, niet anders dan zeer kortzichtig noemen.

Hoewel de zwaar bepakte soldaat natuurlijk sterker transpireert en dus meer vocht verliest dan de officier, is het toch volkomen voldoende, als hij eenmaal gedurende den geheelen marsch, en wel tijdens de rust flink drinken kan. Dit is eene overtuiging op langdurige praktijk gegrond.

Gaan wij nu eens na of het goed is, dat ingevolge het bepaalde onder »Marschdiscipline" in het IIe Deel van het Dienst-Reglement, bij warm weder de voorhoede moet trachten te verkrijgen, dat in de dorpen door de bewoners emmers water op straat worden gereed gezet, opdat ieder zonder groot oponthoud daarvan kan nemen, Wordt hierdoor werkelijk in eene bestaande behoefte voorzien?

Hierbij gaan wij van de veronderstelling uit, dat de man *niet* is voorzien van het marsch-drinkwater, bedoeld in het Ie Hoofdstuk van deze studie. Het gebruik daarvan toch maakt — uitgezonderd een dronk frisch water gedurende de groote rust — elk ander gebruik van vocht onnoodig. Het marsch-drinkwater komt ook eigenlijk alleen te pas bij groote hitte, als voorhoedemiddel tegen zonnesteek; toch verdient het gebruik aanbeveling bij elken grooten marsch bij warm weder.

Het is van algemeene bekendheid, dat men, als men onder lichamelijke inspanning, bij warm weder, veel drinkt, men daardoor het transpireeren zeer bevordert. Hoe meer zweet echter wordt afgezonderd, des te meer wordt men vermoeid. Verder wordt, zooals wij reeds opmerkten, door het vele drinken het verteringsvermogen van de maag verminderd. Ten slotte veroorzaakt zoowel bij zeer armbloedige, als bij zeer volbloedige lieden, het vele drinken aandrang van bloed naar het hoofd, dat wil zeggen, juist datgene, wat men door den vermelden, schijnbaar humanen maatregel wil vermijden. Denken wij aan den man, die van de reglementaire vergunning gebruik maakt en gulzig uit meerdere der gereedstaande tonnen in verschillende dorpen eene groote hoeveelheid water verzwelgt. Steeds moet hij dan de colonne achterna draven om weder op zijne plaats te komen. Hem kunnen wij met volstrekte zekerheid, groote vermoeidheid, vatbaarheid tot maag- en darmcatarrh, en als hij nog tot de armbloedigen of volbloedigen behoort, bovendien vermeerderde vatbaarheid voor zonnesteek voorspellen.

Het geven van de bovenbedoelde vergunning, is dan ook ongetwijfeld een der meest verkeerde maatregelen die men kan nemen.

Iets anders zou het zijn, wanneer men van de manschappen gedaan kon krijgen, dat zij slechts hunne slapen en hun hals nat maakten en zich bepaalden tot het spoelen van den mond; dan zou de maatregel goed zijn. Het is evenwel moeielijk de geconsumeerde hoeveelheid water te controleeren; de menschen zouden toch drinken. Voorts kan het bij eene goede regeling van den marsch, voor den dorst voldoende geacht worden, als de man nu en dan een slok verdunde thee of koffie uit de veldflesch neemt; mag men derhalve veilig aannemen, dat het drinken van water in zoo groote hoeveelheid absoluut onnoodig is.

Ook voor de discipline kan het schadelijk zijn, den troep op deze wijze van water te voorzien; men denke bij een gevechtsmarsch slechts aan hetgeen de Duitscher noemt — Drückeberger. — Verder is het geval denkbaar dat men den eisch tot beschikbaarstelling van water doet tot landlieden, die onder het

masker van vriendelijkheid, systematisch trachten zich op ons te wreken, en daarom het water vergiftigen. Ook voor eene goedgezinde bevolking is het dikwijls moeielijk om drinkbaar water ter beschikking te stellen, wanneer de bronnen door het doorsijpelen van vocht uit de mestvaalten of door de nabijheid der begraafplaatsen zijn verontreinigd, of wanneer de waterleiding, uit natuurlijke waterlooppen bestaande, van slechte filtreer-inrichtingen is voorzien.

Komen dergelijke omstandigheden voor, dan moet men vanzelf van eene watervoorziening, op deze wijze, afzien en neemt men bovendien de hooger aangehaalde algemeene nadeelen in aanmerking, dan moest men er eigenlijk nooit toe komen.

Wat blijft er ten slotte over van dezen zoo populair en oogenschijnlijk humanen maatregel, wanneer wij daarbij nog overwegen, dat de bij de troepen aanwezige asbest-filters, juist bij deze wijze van watervoorziening, *nooit* worden gebruikt.

Daarom weg met deze bepaling uit het Dienst-Reglement; zij maakt den indruk van eene ironie op de paragraaf omtrent marsch-discipline waarvan zij deel uitmaakt. Mag het marsch-discipline worden genoemd, als ieder oogenblik manschappen zonder vergunning van den compagnies-commandant het gelid verlaten om, in strijd met het voorschrift, ongefiltreerd water te drinken? Die steeds dorstige soldaten zijn juist de moreel en fysiek zwakke elementen; meestal nog personen, waarop men weinig staat kan maken, die elke vermeende behoefte onmiddellijk meenen te moeten bevredigen, gulzig, gedachtenloos en zonder op de gevolgen te letten. Heeft men in eene compagnie veel zulke manschappen, die in vreedstijd steeds zonder vergunning van hun compagnies-commandant het gelid verlaten om hun dorst te leschen, dan zal het in oorlogstijd moeielijk zijn zulk eene afdeeling de noodige zelfbeheersching in te prenten en in gevaarvolle oogenblikken orde en discipline te handhaven.

In de onderstaande regelen zal eene treurige catastrophie uit de krijgsgeschiedenis doen zien, hoe noodig het is, dat in

vijandelijk land, gedurende het verstrekken van drinkwater, de troep gevechtvaardig blijft en dat orde en discipline den man tot eene tweede natuur zijn geworden. Het is de overvalling bij Ravnica op den 13en Augustus 1878.

Een nauwkeurig onderzoek naar de hier bedoelde gebeurtenis, heeft nl. aan het licht gebracht, dat de 8e compagnie van het 32ste infanterie-regiment, die een derde deel van hare sterkte aan dooden en gewonden verloor, dit niet alleen te wijten had aan het niet uitzenden van flankpatrouilles; hoofdzakelijk kwam dit doordat de geheele hoofdtroep als een verwarden hoop bij elkaar stond om eene put in de kloof bij Zegulj Karaula.

Hierdoor was men niet bij machte zich behoorlijk te verdedigen tegen de opstandelingen, die van deze gelegenheid profiteerden.

Het officieele werk »Die Occupation Bosniëns und der Herzegovina durch die k.k. Truppen im Jahre 1878» zegt hierover op blz. 298. e. v. :

»Op het bericht dat zich opstandelingen verzamelden in Ljubinje, had de commandant der bezetting van Stolac, de Majoor von Halecki, reeds op den 12en Augustus een verkenningso detachement ter sterkte van eene compagnie naar die plaats »gezonden. Deze compagnie was over Ravnica tot Zegulje Karaula, »halverwege Ljubinje vooruitgegaan, zonder iets verdachts gevonden te hebben, en was toen weer naar Stolac teruggekeerd. »Daags daarna zond de Majoor von Halecki de 8e compagnie »onder kapitein Medved met hetzelfde doel uit. Wellicht was »men al te veel op de veiligheid gaan vertrouwen door de »uitkomsten van de verkenning op den vorigen dag. Hoe het »zij, de compagnies-commandant verzuimde een strengen veiligheidsdienst te gelasten; de colonne zond weliswaar den gewonen »voortroep vooruit, doch beveiligde zich op de flanken niet »voldoende.

»Deze nalatigheid zou bitter gewroken worden, ja de droevigste gevolgen na zich sleepen. Tusschen Ravnica en Zegulj »Karanla werd de compagnie op het onverwachtst op een afstand van nog geen 200 pas met salvovuur ontvangen, door

»in het terrein genestelde opstandelingen. De voortroep, waar-
 »bij zich kapitein Medved bevond, beantwoordde het vuur op
 »den nu opdringenden vijand, en doodde er een 20-tal, maar
 »werd daarop door de overmacht tot den laatsten man afge-
 »maakt. Kapitein Medved viel, door een kogel in de borst
 »getroffen, nadat hij den beruchten hoofdman der opstandelingen
 »Adam Zukov Schovic, door een revolverschot in het zand had
 »doen bijten.

»Van alle zijden omringd, trok de compagnie al vechtende
 »terug naar Stolac, nadat zij haren commandant, den dienst-
 »doenden officier Kuklenderovic en 74 man had verloren. Negen
 »gewonden werd te Stolac medegebracht. Het getal vijanden
 »werd op meer dan 300 man geschat. Nog denzelfden dag
 »werd eene andere compagnie van Stolac naar Ravnica afge-
 »zonden, doch deze kon niet verder doordringen, daar de opstan-
 »delingen de beheerschende hoogten bezet hadden. Van hoe
 »geringen invloed op de verdere operatiën, de ramp, die de
 »8e compagnie van het 32e infanterie-regiment bij Ravnica had
 »getroffen, onder gewone omstandigheden ook kon zijn, thans
 »was het anders. Bij de toestanden, die toenmaals in de Her-
 »cegovina heerschten en bij de eigenaardige vechtwijze, die
 »daar gevoerd werd, kon het gebeure in zijne gevolgen grooter
 »zijn, dan iemand vooruit kon berekenen. Bij eene tegenpartij,
 »die nagenoeg uitsluitend door het succes, hoe denkbeeldig
 »dit dan ook mocht zijn, wordt beziel, mocht de mogelijkheid
 »niet over het hoofd worden gezien, dat eene overwinning, zij
 »het dan ook op een zeer klein getal Oostenrijksche troepen,
 »zooals bij Ravnica, het sein kon zijn tot een reeds lang voor-
 »genomen offensieve beweging tegen de hoofdplaats van het
 »gewest."

In de hier aangehaalde lezing wordt — niet geheel overeen-
 komstig de feiten — de gebrekkige regeling van den marsch-
 veiligheidsdienst aangegeven als de eenige oorzaak van de
 overvalling. Ongetwijfeld zou de overvalling voorkomen zijn,
 wanneer men zijtroepen had uitgezonden en deze de hinderlaag
 ontdekt hadden. Maar wanneer zij de hinderlaag nu eens *niet*

hadden ontdekt, of te laat, zooals ook dikwijls is voorgekomen, wat dan?

Wij voor ons kunnen het achterwege laten van flankbeveiliging niet beschouwen als de *eenige* oorzaak van de overvalling. Om deze zaak volkomen op te helderen, moeten wij ons de vraag stellen hoe het komt, dat de opstandelingen voor hunne overvalling juist deze plaats hadden uitgekozen, waar eene put ligt in een ravijn, onmiddelijk vóór het begin der helling, langs welke de straatweg naar de hoogvlakte van Cukovci voert. De beantwoording van deze vraag, leidt onwillekeurig tot de gissing, dat des daags te voren, op den 12en, de ter verkenning naar Ljubinje gezonden compagnie zich bij de bedoelde put juist zoo had gedragen als de compagnie, die op den 13en daarheen ging, en dat dit door de opstandelingen was opgemerkt. Zoo was het ook. Toen op den 13en eene even sterke afdeeling, langs denzelfden weg Stolac verliet, bezetten de onmiddelijk gewaarschuwde opstandelingen deze tot eene overvalling als gereedgemaakte plek, daarbij met hunne aangeboren sluwheid zeer juist veronderstellende, dat ook deze afdeeling, bij de heerschende enorme hitte, zich na een marsch van 13 K. M. wel op dezelfde wijze om de put zon verdringen. In deze woeste, onder de gloeiende zon liggende rotsplateau's draait het geheele leven om die punten, waar water te vinden is. Daar loukte den opstandelingen eene gemakkelijke overwinning tegen; van de wanorde bij den vijand moest gebruik worden gemaakt, om door overvalling van de voor het oogenblik weerlooze slachtoffers, schrik te verspreiden en nieuwe aanhangers te winnen voor de zaak van den opstand.

Ware kapitein Medved niet bij den voortroep gegaan, waar zijne plaats niet was, had hij de compagnie op een behoorlijken afstand van de put in eene geschikte formatie doen halt houden, het ravijn doen verkennen en daarna de manschappen groepsgewijze naar den put laten gaan om zich van water te voorzien, de opstandelingen zouden het wel gelaten hebben de compagnie aan te vallen.

Als wij dit overwegen, dan vragen wij ons af, of niet het

voorschrift in het IIe Deel van het Dienst-Reglement, betrekkelijk het verstrekken van drinkwater op marsch, volgens welk voorschrift het zonder vergunning verlaten van het gelid om te drinken veroorloofd is, in hoofdzaak de schuld van deze ramp is geweest. Door dit voorschrift toch, wordt inbreuk gemaakt op den gewichtigen hoofdregel der marschdisipline, dat niemand zijne plaats in het gelid mag verlaten zonder vergunning van zijn meerdere. Men heeft den manschappen, als het ware stelselmatig, geleerd om, zoodra zij water zien, zich door niets meer te laten weerhouden het gelid te verlaten. Het schijnt wel, dat de ontwerpers van deze bepalingen den soldaat in de marsch-colonne voor een bovennatuurlijk wezen houden, dat plotseling geen dorst meer heeft, als het water niet in bakken geced staat, doch in vijandelijk land uit eene put moet worden geschept. Men houde in het oog, dat de man zijne rechten steeds beter kent dan zijne plichten.

Dat, wat bij de put van Ravnica stootte en drong om den eersten slok water te bemachtigen, was geene compagnie meer, het was een verward, hulpeloos kluwen, een reddeloos doel voor de vijandelijke kogels en blanke wapenen.

Wanneer in den vervolge het »marschdrinkwater" zal behooren tot de onontbeerlijke behoeften van een zomerveldtocht, zullen onheilen als die van 13 Augustus, 30 Juli en 17 Augustus 1878 niet meer voorkomen.

De voornaamste leering, die wij kunnen trekken uit de bovenstaande beschouwingen omtrent honger en dorst gedurende de operatiën is, dat zelfbeheersching en matigheid in eten en drinken reeds daarom van den soldaat gevorderd moeten worden, omdat het verteringsvermogen van de maag door groote inspanning, vooral bij hooge temperatuur, aanmerkelijk daalt. Ons natuurlijk gevoel leert ons dat ook: want op dagen dat gemarcheerd wordt, heeft men over het algemeen veel minder behoefte aan eten en drinken dan op rustdagen.

De Turksche en de Spaansche soldaten zijn slechts daarom zoo geschikt om te marcheeren, wijl zij van kindsbeen af ge-

wend zijn aan zelfbeheersching, tevredenheid en matigheid in eten en drinken. Juist door deze eigenschappen kunnen zij het marcheeren tot het uiterste volhouden en niet omdat de oefening in die landen beter geregeld zou zijn dan elders. Zoo vergenoegt de Spaansche soldaat zich op marsch met eenige kleine uien, terwijl de Turksche soldaat, als men hem na den grootsten geforceerden marsch een uur tijd laat om koffie te koken en eenige sigaretten of zijn Tschibuk te rooken, zoodanig is opgefrischt, dat hij zonder klagen dadelijk weer op marsch zou gaan. Om het even of deze zelfgenoegzaamheid, tevredenheid en matigheid van den Turkschen soldaat het gevolg zijn van het heete klimaat, waarin het meerendeel der Mahomedanen woont, aangezien levenswijze, zeden en godsdienst in de eerste plaats door het klimaat worden beheerscht; of wel dat de godsdienst van Mahomed met de uit een oogpunt van discipline ongetwijfeld zeer heilzaam werkende vastenwetten, deze genoegzaamheid veroorzaakt; of wel dat deze eigenschappen voortkomen uit de omstandigheid dat de Turksche regeering hare soldaten meestal slocht of in het geheel niet betaalt, zoodat de soldaat behalve zijne levensmiddelen, die meestal ook nog slechts in nauwelijks voldoende hoeveelheid worden verstrekt, niets heeft; -- genoeg, het is een onloochenbaar feit, dat de Turksche soldaat in deze voor den marsch zoo nuttige eigenschappen onovertroffen is.

Indien dus zelfbeheersching en matigheid in eten en drinken een zoo grooten, ja men kan zeggen beslissenden, invloed uitoefenen op de marschvaardigheid van den troep, dan spreekt het vanzelf, dat wij reeds in vreedetijd in het bijzonder het oog gevestigd moeten houden op het aankweken en behouden van deze eigenschappen, terwijl wij er tijdens de operatiën een bepaalden eisch van moeten maken. Als de menschen voor overtniging vatbaar zijn, zegge men hun het »waarom"; zijn zij dit niet, dan kort en duidelijk »het is verboden". In geen geval mag het voorkomen, dat buiten den voor de maaltijden bestemden tijd iets, wat het ook zij, wordt genuttigd. Met gestrengheid handhave men de maantregelen omtrent keuring,

bewaring en toebereiding van spijzen en dranken. Geene venters en zoetelaars late men bij den troep toe, behalve de gekeurde en gecontroleerde waren van de bij den troep behorende marketenders. Bij zware marschen en hooge temperatuur late men aan het eindpunt van den marsch in de steed: goed schoon gehouden eetketeltjes bouillon, koffie of thee verstrekken, en stelle daarna de manschappen in de gelegenheid zich ter ruste te begeven. Meestal toch zal men er zich het beste bij bevinden den natuurlijken raadgever, de eetlust, te volgen, waardoor men onder dergelijke omstandigheden er wel toe zal komen het koken liever tot den volgenden morgen uit te stellen. Te meer zal dit het geval zijn wanneer de verschillende bijbestanddeelen voor het koken van soep niet of in onvoldoende hoeveelheid voorhanden zijn. Hiertoe rekenen wij soepgroenten, te weten: uien, koolrapen, kool en peperkorrels. Het vleesch moet met zorg worden ontdaan van de grove vellen en van het overtollige vet, daarna duchtig geklopt worden en vervolgens gebraden. Het kan dan ook worden toegediend met gekookte rijst of aardappelen, nog beter met salade, wanneer men azijn kan verkrijgen. Weinig, maar goed toebercid, is altijd de hoofdzaak, en dit geldt in het bijzonder bij groote hitte en na buitengewone inspanning. Hiertoe is het echter noodig in vreedestijd koks op te leiden, van wier bekwaamheid en handigheid in de eerste plaats de gezondheid, en daarmede de slagvaardigheid der compagnie afhangt. Het »Armee Kochbuch» bevat uitstekende wenken voor de opleiding van koks.

Met betrekking tot het drinken, verwijs ik naar het hier-voren omtrent den dorst opgemerkte, alsmede naar het I^e Hoofdstuk waar over »Marsch-drinkwater» werd gehandeld.

Men zou de opmerking kunnen maken, dat ik bijzonder lang bij de maag heb stilgestaan, maar het groote belang en de groote invloed daarvan op alle handelingen, zoowel in vreedestijd als in oorlogstijd, mogen dit verontschuldigen. Een onpraktisch handelen ten deze, kan elk succes in de waagschaal stellen. De maag moet door goed toebercide, eenvoudige kost

en zuivere dranken, alles met mate en te rechter tijd verstrekt, in goeden toestand worden gehouden, omdat daardoor het geheele lichaam minder vatbaar voor ziekelijke aandoeningen wordt. Evenzeer als voedsel van onvoldoende hoeveelheid of slechte hoedanigheid een ongunstigen invloed heeft op de krachten van den man, evenzeer werkt niets zoo ongunstig als te veel eten en drinken en eene onoordeelkundige inrichting van de voeding.

Elk infanterist vormt als het ware een tactisch kapitaal, waarmede men moet woekeren. Bij de ten deze het meest voorkomende schadeposten, dat zijn de maag- en voetkwalen, moet spaarzaamheid worden betracht; dat is de grondregel voor eene goede balans. Het tijdperk der operatiën vormt als het ware den oogsttijd voor hetgeen in vredestijd bij elke compagnie gezaaid is ten opzichte van nauwgezetheid, plichtsbetrachting en discipline.

De allereerste, gewichtigste, ja de alles beheerschende eisch bij elke onderneming is een zoo groot mogelijk effectief. Ieder commandant moet onophoudelijk toezien, dat de man daar is waar hij behoort, n. l. bij den troep. Hierop vooral moet de oplossing van de maagquaestie gericht zijn, vooral in landstroken, waar het klimaat aanleiding geeft tot ziekten.

Zeer juist is het gezegde: »Een lood voorbehoedmiddel is beter dan tien pond geneesmiddel." Als gevolg van deze wet moet de geneeskunde meer gewicht hechten aan de gezondheidsleer (Hygiëne), dan aan de ziekenverpleging (Therapie) welke laatste slechts beschouwd kan worden als eene toegepaste filosofie, d. w. z. een terugbrengen van de zich op verkeerde banen bewegende levensfunctiën tot de normale verrichtingen. Wij moeten dan ook den soldaat door doelmatige voeding en kleeding, door verstandige training en door eene geregelde levenswijze, weerstandsvermogen geven tegen ziekten; dan is het voornaamste verricht, en kunnen wij met groote gernstheid een operatietooneel betreden, waar het klimaat of de terreingesteldheid voor de gezondheid nadeelig is. Onder zulke operatietooneelen, moet men niet alleen de tropen en de moerassige

streken rekenen, maar zooals Hensel zegt, al die streken, waar aan den eenen kant heete, zuurstofarme lucht, aan den anderen kant zware waterdamp of hevige onweders aanleiding geven tot uit het klimaat voortkomende aandoeningen zooals koorts, buikloop en cholera.

In onze luchtstreek kan ook de vochtige herfstlucht die zwaar op de aarde hangt en de elektriciteit afleidt, cholera veroorzaken.

Interessant is eene vergelijkende opgave omtrent de sterfte van Europeesche troepen bij koloniale expeditiën, ontleend aan de »Vedette» van 1 Januari 1898.

»De sterfte in Europeesche legers is bij koloniale expeditiën »tegenvalge van het ongewone klimaat zeer groot. Zoo verloren »de Franschen gedurende de expeditie in Mexico van 1862—66 »van 35.000 man, slechts 1729 door gevechten, 4923 door »ziekten.

»Bij de expeditie naar Madagascar, die slechts eenige maanden duurde, verloren de Franschen, van 12850 man, 4189, dus 32.5% door ziekten.

»In Dahomey verloor generaal Dodds in vier maanden, van zijne »1423 Europeanen, er 62 aan verwondingen, 158 aan ziekten. Bijzonder zwaar waren de verliezen der Spanjaarden op Cuba. »Van einde 1895 tot Maart 1897 hadden de Spanjaarden daar »200.000 man; daarvan werden :

gedood	2141 man	=	1.07 %
gewond	8627 »	=	4.3 %
gestorven aan gele koorts .	13322 »	=	6.6 %
aan andere ziekten . . .	40125 »	=	20.1 %
tot herstel van gezondheid			
naar Spanje teruggezonden.	20000 »	=	10.0 %

»Het minste lijden de Engelschen bij hunne koloniale expeditiën, doordien zij op dit punt meer ervaring hebben. Het »4000 man sterke expeditiekorps tegen Aschanti in 1874, verloor »in de gevechten en door ziekten totaal slechts 65 man, maar »de voorbereidingen tot deze expeditie duurden dan ook een »vol jaar en de manschappen genoten een comfort, zooals »slechts zelden wordt verschaft.

»Bij de expeditie van Suakin van 1 Maart tot 14 Mei 1885, was de totale sterkte 7225 man. Daarvan sneuvelen 5 officieren en 47 man, gewond werden 5 officieren en 116 man, vermist 41 man. Geëvacueerd werden 600 zieken, waarvan er slechts 16 overleden. Van de geneeskundige voorbereiding van deze expeditie was buitengewoon veel werk gemaakt.

»De hier gegeven cijfers toonen overtuigend aan, hoe gewichtig eene verstandige voorbereiding der expeditiën in militair-geneeskundigen zin is en welke resultaten bereikt kunnen worden. De Engelschen verloren in de expeditie naar Suakin driemaal meer aan dooden door verwonding dan door ziekten; de Franschen in Mexico driemaal meer aan dooden door ziekten dan door verwonding, en de Spanjaarden op Cuba 26 maal meer.»

Hoewel wij geene koloniën bezitten en dus voorloopig wel niet zullen komen tot het uitrusten van dergelijke expeditiën, zoo hebben wij toch in ons Narenta-dal eene ernstige koorts-streek en aan de beneden-Donau landstreken genoeg waar koorts en cholera heerschen. Wij mogen ons dus niet onttrekken aan de verplichting om de in die streken gestationeerde troepen de noodige hulp te verleen. *)

Mijne studie nadert haar einde; er is overtuigend gebleken hoe veelomvattend het gebied is van het thema »Marschen» en hoe nagenoeg elke tak van wetenschap er mede in verband staat.

Aan de hand van een voorbeeld willen wij nu nog tot de eenvoudige marschtechniek terugkeeren en wel tot de »*Verbindung op marsch*.» Ik zal aantoonen, hoe eensdeels eene schijnbaar onbeteekenende afwijking van verstrekte bevelen, anderdeels het niet steeds volgen van den aangewezen marschweg en het bevolen marschdoel door alle troepen-commandanten in de meest ordelijke marschcolonue in korten tijd den samenhang verbreken kan.

In het voorjaar van 1877 werd door het tot eene brigade op

*) De aan Hensel ontleende, meer uitvoerige beschouwingen omtrent verschillende ziektegevallen, werden bij de vertaling niet opgenomen.

oorlogssterkte vereenigde garnizoen van Graz een oefeningsmarsch verricht van Graz over den Riess-weg naar Schillingsdorf.

Na de rust te dier plaatse, zon de terugmarsch over den zogenaauden Reindlweg en den met bosch bedekten Schafthalbergrug — ook wel Maria-Trosterrug genoemd — geschieden. Nadat bij Schillingsdorf onder behoorlijke veiligheidsmaatregelen halt was gehouden, en de brigade uit de marschcolonne in eene rendez-vous-stelling was opgemarcheerd, werd een uur lang rust gehouden, gedurende welken tijd de nienwe bevelen voor den terugmarsch werden uitgegeven. Dit eenvoudige bevel, waarbij als marschroute de Reindlweg en de Maria-Trosterrug, als marschdoel Graz en als doel der oefening, het waarnemen van den marschveiligheidsdienst, de marschdiscipline en de marschtechniek werden aangegeven, werd door den stafofficier bij de brigade, mondeling aan alle commandanten van onderdeelen bekend gemaakt. Door dezen officier werd nog in het bijzonder gewezen op de noodzakelijkheid het verband in de marschcolonne te bewaren.

Nadat de troepen in de aangegeven volgorde waren afgemarcheerd, de Reindlweg was gepasseerd, en het hoofd van de hoofdc colonne op den Maria Trosterrug ter hoogte van Fölling was gekomen, vernam men opeens de tonen van een regimentsmuziekkorps in het dal op 1500 pas rechts achterwaarts. — Algemeene verbazing bij den Staf en groote ergernis van den aan het hoofd rijdenden commandant van het legerkorps, die den last verstrekke onmiddellijk halt te houden en op bitsen toon den brigade-commandant beval, het van den marschweg afgeweken troependeel onverwijld op den rechten weg te doen terugkeeren en een streng onderzoek naar de oorzaak van deze afwijking in te stellen.

Op den voorgeschreven marschweg bevonden zich slechts de voorhoede en het voorste bataljon van de hoofdc colonne; het overige, grootste gedeelte daarvan, de uit 8 vuurmonden en 4 caissons bestaande batterij, benevens het geheele regiment, dat aan den staart der colonne was ingedeeld, marcheerden langs den weg in het dal!

Hoe was dat mogelijk, hoe kon men afdwalen niettegenstaande de talrijke verbindingspatrouilles en niettegenstaande de marschweg aan alle troepen-commandanten bekend was, ja bovendien aan alle officieren en aan het grootste deel der manschappen.

De oorzaak was de volgende :

De batterij, die onmiddellijk achter het eerste bataljon van de hoofdcolonne marcheerde, kwam op een boschweg aan een punt, waar de weg zich in tweeën splitste.

De batterij-commandant, die aan het hoofd zijner batterij reed, was van meening, dat deze twee wegen later weer bijeen zouden komen, zooals in bosschen dikwijls het geval is. In die meening sloeg hij, zonder zich verder daarvan te overtuigen, den rechtschen weg in, die hem voor zijne voertuigen het gemakkelijkst toescheen, niettegenstaande hij niet daar, maar op den linkschen weg de verbindingspatrouille zag marcheren. Een tijdlang liep de rechtsche weg over den rug voort, zoodat het weder bijeenkomen steeds mogelijk scheen, daarna echter begon hij sterk te dalen en voerde naar den straatweg in het dal. Toen echter, was op den smallen, sterk hellenden boschweg met de zware voertuigen niets anders meer aan te vangen, dan af te dalen tot aan den straatweg.

Achter de batterij marcheerden de staf en drie bataljons van een infanterie-regiment, welks commandant werktuigelijk de batterij volgde en in het dal aangekomen, waar hij toch een ruim uitzicht had, en zien kon dat vóór de batterij geene troepen marcheerden, nog steeds niet scheen te bespeuren, dat hij een verkeerden weg had ingeslagen en zelfs de muziek liet spelen.

De gevolgen van deze onachtzaamheid, zijn voor den regiments- en den batterij-commandant wellicht niet aangenaam geweest, maar voor al de deelnemers aan dezen marsch en voor allen, die van hét geval hoorden, was het eene onvergetelijke les.

Wij kunnen er uit leeren, dat elk colonne-commandant, door den te volgen weg aan te geven, zekerheid moet verkrijgen, dat men bijeen blijft. Het streven om deze route te blijven

volgen, moet dan ook aan alle troepencommandanten in de marschcolonne steeds voor oogen staan. Ook in het hier besproken geval zou dit, niettegenstaande het terrein weinig uitzicht aanbood, niet te moeielyk zijn geweest, daar men slechts den bergrug had te volgen, waarover een weg voerde, die voor alle wapensoorten bruikbaar was.

Een ander middel voor het bijeenblijven eener colonne bestaat in het opvolgen van de reglementaire bepalingen betreffende het houden van verband tusschen de verschillende onderdeelen, waarvoor de commandanten dier onderdeelen zorg moeten dragen. Volgens deze bepalingen moet elk commandant tusschen de vóór hem marcheerende en zijne eigen afdeeling op geschikte afstanden van elkaar patrouilles afzenden van twee man. Voorts zijn ingevolge het nu van kracht zijnde IIc Deel van het Dienst-Reglement, de commandanten van vooruit marcheerende deelen der colonne verplicht op kruispunten of vertakkingen van den weg zulke patrouilles achter te laten, wanneer er kans bestaat, dat de verbinding met de volgende deelen van de colonne verloren zal gaan. Deze laatste bepaling werd in het reglement van 1874 niet aangetroffen en daarom was bij de onzalige vork, door den voorafgaanden bataljons-commandant niemand achtergelaten om den batterij-commandant te zeggen, dat daar niet gemarcheerd mocht worden. Het ontbreken van eene dergelijke bepaling in het reglement kon, in verband met de goede bedoeling van den batterij-commandant om den besten weg voor den marsch der artillerie te kiezen, en de onmogelijkheid om dadelijk op den rechten weg terug te keeren, toen de ingeslagen weg niet de juiste bleek te zijn, eenigszins tot verontschuldiging dienen voor den batterij-commandant. Geenszins echter voor den commandant van het op de batterij volgende regiment. Deze had, toen hij zag, dat de ingeslagen weg naar het dal leidde en dat de batterij, vóór welke niets marcheerde, den goeden weg verlaten had, onmiddelijk daarop mochten terugkeeren, iets wat hij elk oogenblik kon doen. Voor hem is geene verontschuldiging te vinden, hij had onverwijd aan den brigade-commandant het afdwalen der

batterij moeten melden, deze eene bedekking medegeven, en met de rest van zijn regiment op de hoogte moeten terugkeeren. Wat het nalaten van meldingen betreft, moet ook van den batterij-commandant worden afgekeurd, dat hij noch aan den brigade-commandant, noch aan den commandant van het op de batterij volgende regiment eenig bericht zond.

Nu wij den graad van verantwoordelijkheid beschouwen, zien wij duidelijk de plichten van vooruitmarcheerende en in de colonne volgende troependeelen met betrekking tot de verbinding gedurende den marsch.

Deze zijn: 1e. volgen van den bevolen marschweg; 2e. alle commandanten van vooruitmarcheerende deelen der colonne moeten aan splitsingen van wegen patrouilles achterlaten; 3e. de commandant van elke afdeeling, die aan het hoofd marcheert van een nieuw onderdeel der colonne, moet verbindingspatrouilles van twee man op doelmatige afstanden van elkander inschuiven tusschen zijne afdeeling en die welke op eenigen afstand vóór hem marcheert. Het aantal van die patrouilles hangt af van de mate waarin het terrein overzicht biedt en van den afstand tusschen voorhoede en hoofdcolonne of tusschen onderdeelen der colonne.

Niet van belang ontbloomt is de wijze, waarop *in de marsch-colonne bevelen moeten worden overgebracht*, vooral in aanmerking genomen, de vele proeven, die reeds op dit gebied zijn genomen. Dit regelt de eene zus en de andere zoo. Ieder natuurlijk met de goede bedoeling om binnen de door het reglement gelaten speelruimte eene praktische oplossing te vinden en zoo mogelijk de manschappen niet noodeloos te vermoeien. Of daarom de ten deze genomen maatregelen altijd wel aanbevelenswaardig zijn, is eene andere vraag. Zoo werd bij eene zekere brigade ingevoerd, dat alle bevelen van het hoofd tot den staart der colonne en omgekeerd, van mond tot mond moesten worden overgebracht.

Eene dergelijke wijze van overbrengen moet ongetwijfeld worden afgekeurd, omdat er geenerlei waarborg voor eene juiste

overbrenging bestaat, noch voor dengene die het bevel geeft, noch voor hem die het ontvangt. Men bedenke eens, lungs hoeveel, weliswaar met dienstijver vervulde, maar toch ongeoefende, ja zelfs de diensttaal niet verstaande spraakorganen zulk een doorgegeven bevel moet gaan, en tot welken graad vermindert het daardoor kan aankomen. Bovendien maakt deze handelwijze de manschappen zenuwachtig. Het steeds opletten op heen- of teruggaande bevelen, werkt vermoeiender dan eenige kilometers toegift op den marsch. Evenals het tot overbrenging van berichten per telefoon noodig is dat het geschiedt door geoefende stemmen en ooren, zoo moeten voor overbrenging langs de marschcolonne ook geoefenden worden gebezigd, dus officieren of onderofficieren te paard of per rijwiel.

Alleen voor enkele, dikwijls voorkomende bevelen kan men teekens vaststellen; bv. zou men de vergunning om de halsdas af te doen, kunnen mededeelen door met een halsdas boven het hoofd te zwaaien; dit begrijpt ieder. Verder dan dergelijke eenvoudige zaken moet men echter niet gaan, daar anders gevaar ontstaat voor bedenkelijk misverstand.

Omtrent het oriënteren in het terrein gedurende den marsch vindt men in de betrekkelijke handboeken de noodige wenken. Ééne zaak moet hierbij echter voorop gesteld worden, zonder welke geen enkel middel tot oriëntering kan worden gebezigd, noch door den brigade-commandant, noch door den eenvoudigen patronille-commandant, ik bedoel het fysieke vermogen om goed te zien -- een goed oog.

Reeds het eenvoudig gebruik van eene kaart op groote schaal eischt een goed oog. Iemand, die slechts een weinig bijziende is, zal hierbij reeds moeilijkheden ondervinden, daar het hem meestal onmogelijk is zelfs het punt, waar hij zich bevindt, aan te geven. Immers zijne bijziendheid belet hem om de oriënteringspunten op het terrein te zien en hij kan die dus niet met de kaart vergelijken. Hoe kleiner nu de schaal van de kaart wordt, des te verder zullen de oriënteringspunten verwijderd liggen en des te grooter is dus de afstand, die op het

oog moet worden geschat. Nu mogen wij zelfs in vreedstijd al geene andere kaart gebruiken dan de officiële stafkaart, wat ongetwijfeld een goede, doelmatige bepaling is. Met die kaart echter is hij, die ook maar in geringen graad bijziende is, al een verloren man. Hoe zal zulk een commandant er zich nu uit redden, wanneer hij in de noodzakelijkheid komt zich nauwkeurig op het terrein te oriënteren?

Van zijne geboorte af bloedarm, dus voor bijziendheid als het ware voorbeschikt, komt menige knaap op school, waar het hem met de vlgheid, aan die armbloedige en dus ook zeer zenuwachtige kinderen eigen, dikwijls gelukt uit te munten in al die vakken, welke geene fysieke inspanning eischen.

Eerst op de burger-, later op de militaire-scholen, is zulk een knaap uit een wetenschappelijk oogpunt steeds de eerste of een der eersten. Zijn gezichtsvermogen is reeds zeer verzwakt, maar hij wil dit niet verraden om zijne carrière niet te schaden. Bij de eindkeuring wordt hij ter wille van zijn uitstekenden aanleg en in de hoop, dat de bijziendheid beter zal worden, er nog juist doorgelaten. Hij ziet wel nooit den »vijand», kan ook zelfs den kleinsten afstand niet schatten, maar hier helpt hem een onderofficier, daar de beste »afstandenschatter» uit zijn peloton. Aan zichzelf overgelaten, zou hij bij elke velddienst-oefening, bij elke patrouille, verdwalen.

Bijziendheid is weliswaar dikwijls te genezen: zoolang het gebrek echter bestaat, is hij, die er aan lijdt, ongeschikt om als aanvoerder op te treden.

V. Slot.

Met het vorenstaande heb ik weliswaar het veelomvattende thema »Het Marcheeren der Infanterie» nog lang niet volledig uitgeput, maar de hoofdzaken meen ik toch besproken te hebben. Als *hoofdzak* is ook hier de voorbereiding in tijd van vrede te beschouwen met name de *opleiding*, waaraan ook de grootste plaatsruimte in dit opstel is gewijd.

De opvoeding van den man tot krijgsman kan slechts verkregen worden :

1° door veredeling van zijne moreele eigenschappen, door zijne denkwijze in de juiste banen te leiden en door het aankweeken van een goeden, vaderlandslievenden geest;

2° door zijne fysieke kracht en zijne handigheid zoo hoog mogelijk te ontwikkelen;

3° door hem te gewennen aan een ijzeren tucht.

De basis van deze drie voorwaarden is eene onbuigzame, rechtvaardige, zichzelve steeds gelijk blijvende gestrengheid, voor welke alle overdreven en ziekelijke humaniteit als sneeuw voor de zon smelten moet. Slechts die meerdere, welke nauwgezet en zelf het voorbeeld gevende, zijn dienst doet, vervult zijn plicht; hij handelt tegenover zijne ondergeschikten als een verstandig, maar gestreng vader. Hij zal daardoor de ware liefde en de werkelijke aanhankelijkheid zijner ondergeschikten winnen, zonder ooit naar populariteit gestreefd te hebben.

In overeenstemming met het doel, dat wij ons voorgesteld hebben, hebben wij ook het tweede punt der opvoeding van den soldaat, de hoogste ontwikkeling zijner fysieke kracht ten deele behandeld. Dat »kracht" slechts verkregen kan worden door krachtoefeningen en krachtsinspanning is even duidelijk als dat daar, waar hout gehakt wordt, ook spaanders vliegen.

Onze tijd met zijne reusachtige ondernemingen, met zijne beoefening van sport op eene schaal, als nooit te voren, heeft kracht en volharding op zijn vaandel geschreven. Het is onze taak om dien krachtgevendenden sport, eigenlijk behoorende tot ons gebied, in de rechte banen te leiden, ontdaan van elke aanstellerij.

Laten wij met beide handen de gelegenheid aangrijpen, die een goedgunstigen tijdgeest ons biedt.

Wanneer de pogingen om uit mijne bescheiden ondervinding en uit mededeelingen van volkomen betrouwbare ooggetuigen lessen voor de toekomst af te leiden, er toe hebben geleid hier en daar over bepalingen van onze reglementen en voorschriften een oordeel uit te spreken, dan geloof ik daarmede juist blijk gegeven te hebben van groote waardeering voor het

vele goede dat zij bevatten, want — slechts een goed voor-schrift is tegen kritiek bestand.

De motiveering van de aangewezen gebreken en de ver-melding van de wijze, waarop het dan wel zou moeten worden gedaan, zijn de vruchten van diepgaande onderzoekingen, ver-richt in den praktischen troependienst. Van het »Marsch-drink-water" (zout in water opgelost) had ik reeds gehoord, voordat Hensel's geschriften tot mij kwamen.

Om het echter te beproeven, had ik geene gelegenheid; alleen bestaat bij mij de vaste overtuiging, dat eene op de boven beschreven wijze ondernomen proef goede uitkomsten *moet* opleveren. Zoo ook dat eene verpleging van den soldaat, gebaseerd op de alleen juiste voedingstheorie van Hensel, moet worden ingevoerd. Voorts lijdt het bij mij geen twijfel, dat de toepassing van de zich hoe langer hoe meer verbreidende theorie van Hensel, die reeds wonderen heeft verricht, ook er toe moet leiden, aan de moorddadige ziekten, door het klimaat veroorzaakt, het halt te gebieden. Al deze zaken te zamen zullen ons het behoud waarborgen van ons »taktisch kapitaal", den man.

Wel is het een lange, harde weg, die moet worden afgelegd. voordat de rekrut taktisch kapitaal wordt, doch daarnaar moet niettemin ernstig en rusteloos worden gestreefd, wil dit kapitaal eens rentegevend blijken.

Hoe ernstig oefenen akrobaten, goochelaars, kunstrijders, enz. zich gedurende vele jaren dag in, dag uit, in hetzelfde kunst-stuk, vóórdat zij zeker zijn er mede te kunnen optreden. Hoe harder zij daarbij door hunne leermeesters behandeld worden, des te meer achting dragen zij dezen toe, en omgekeerd, hoe meer deze leermeesters hunne leerlingen, meestal hunne eigen kinderen, beminnen, des te gestrenger, ja hardvochtiger, treden zij op bij de training.

Stellen deze knuustmakers niet dikwijls gedurende langen tijd dagelijks hun leven in de waagschaal, en is hun trots dan niet alleszins verklaarbaar, wanneer zij eindelijk de noodige vaardigheid hebben verkregen?

Mogen wij soldaten, die een zooveel edeler doel voor oogen hebben, in volharding en stoutmoedigheid bij die lieden achterstaan? Indien de soldaat in oorlogstijd, naast den moreelen indruk van den strijd, ook nog door lichamelijke bezwaren belemmerd wordt, dan is zijne vredesopvoeding onvoldoende geweest.

Den man den strijd te verlichten, moet echter het doel zijn van elke vredesopleiding en opvoeding. Voor den soldaat mag uit een fysiek oogpunt geene moeilijkheid te groot zijn. Doch ook tot vermindering van de moreele indrukken in den strijd kan bij de vredesopleiding veel geschieden. Hoe zelden wordt bij onze theoriën gesproken over dood en verwonding! Alleen wanneer hierop voortdurend, en met oordeel wordt gewezen, gaat het afschrikwekkende daarvan verloren. De terugstootend ruwe nitroep van den ouden Fritz *»Honden, wilt ge dan eeuwig leven?»* heeft eene hooge ethisch-militaire beteekenis.

Dat de fysieke geschiktheid van den dienstplichtige tot het einde van zijn dienstdtijd bewaard moet blijven, is geenszins een onbereikbaren eisch. De boer, de werkman, de daglooner, werkt na het volbrengen van zijn dienstdtijd voort, dikwijls zeer zwaar; is het dan aan te nemen dat hij zijne kracht weer zou verliezen? De handwerksman en de fabrieksarbeider leven niet meer zooals vroeger, hunne inkomsten zijn dikwijls hooger dan die van den officier en van den staatsambtenaar. Op zon- en feestdagen maken zij uitstapjes en tochten en dikwijls beoefenen zij reeds lang, evengoed als de man uit de meer beschaafde standen, de sport, die voor de gezondheid zoo nuttig is.

Wanneer ook door traagheid en gemakzucht somtijds de spierkracht achteruit gaat, dan blijven toch de herinnering en de trots over hetgeen eenmaal werd verricht, nog werken als een machtige hefboom, waar het geldt bovenmenschenlijke krachtsinspanning te verrichten.

Trotsch waren mijne mannen steeds op hetgeen zij konden doen; herhaalde tevredenheidsbetnigingen dragen daartoe veel bij. Elk man van mijne compagnie was trotsch en vergaf mij alle hardheid, alle onverbiddelijke gestrengheid, al had hij mij

ook gedurende de oefeningen dikwijls naar den drommel gewenscht.

Laat het toch niet meer gezegd kunnen worden, dat de cavalerie een kraniger indruk maakt dan de infanterie. Laten wij toch den infanterie-commandant niet steeds alleen beoordeelen naar zijne geschiktheid als taktisch aanvoerder, doch vooral naar hetgeen zijne afdeeling kan verrichten. -- Geene zwakheid! -- Waar het spel met de ijzeren dobbelsteenen ons voor oogen staat, mogen de bezwaren, aan eene harde school verbonden, niet geschuwd worden, want het geldt dan den hoogsten prijs te behalen :

DE OVERWINNING VOOR HABSBURG'S
LEGERSCHAREN.

INHOUD.

Bladz.

Inleiding.

HOOFDSTUK I. Regeling van Marschen.

Marsch van het tweede gedeelte der hoofdcollonne van het XIIIe Legerkorps op den 30en Juli 1878 van Brod naar Derrent — Kritische beschouwing omtrent de regeling van dezen marsch — Marsch-drinkwater — Voorbeeld betreffende de zorg voor de voeten uit den veldtocht van 1866 in Zuid-Tyrol — Voorbeeld omtrent de laatste vredesbezigheden vóór het begin der operatiën van 1878 in Dalmatië 6

HOOFDSTUK II. Kleeding en Uitrusting.

Bepaalde ruimte voor voorstellen ter verbetering — Hoofdzaak: krachtige menschen — De broek — De schoen — De laars — De veldmuts — Draagwijze van de uitrusting — Patroontassen 25

HOOFDSTUK III. Opleiding.

Eisch: Stalen der spieren — Voeding: beste regel, brood — Trainen: Kracht, tijd, takken van training — Pas met bewegingen — Gestrekte pas — Lange pas — Gelijke pas — Overnemen van den pas door naar voren te zien — Vorming van tamboers en hoornblazers — Gebruik van trom en hoorn — Marsch uit den pas — In den pas marcheeren zonder trom of hoorn — In den pas marcheeren met trom of hoorn — Extra-marschen — Plaats van de tamboers en hoornblazers — Bergbestijgen — Looppas — Versnelde pas — Langdurige marschen — Gymnastiek aan de werktuigen — Schermen — Oefeningen in het springen — Oefeningen aan de barrière — Oefeningen in het overwinnen van hooge hindernissen — Klimmen — Hindernisbaan — Geweer-oefeningen — Voorbeeld van training der armspieren — Halter-oefeningen — Gewrichtsoefeningen — Gebruik van den vrijen tijd — Slotwoord over training 32

HOOFDSTUK IV. Nog een en ander over het marcheeren.

Zegepraal van de met oordeel gehouden opleiding in het marcheeren — Marschsnelheid in vlak- en in bergterrein — Dobracbestijging — Geforceerde marschen: voorbeelden daarvan op 16 en 17 Augustus 1878 — Weerstandsvermogen bij het verdragen van vermoeienissen — Voorbeeld van een bivak bij regen op 4 Augustus 1878 — Marsch bij strenge koude — Honger — Tabakrooken — Dorst — Verzorging met drinkwater — Overval bij Ravnica op den 13en Augustus 1878 — Zelfbeheersching en matigheid bij eten en drinken — Aanleeren en onderhouden van deze eigenschappen — Zoo groot mogelijk effectief — Verbinding in de marschcolonne — Voorbeeld van het uit elkaar geraken van eene marschcolonne — Overbrengen van bevelen in de marschcolonne — Oriënteeren in het terrein gedurende den marsch .

75

Slot. 107